हाम्रो रत्ननगर हाम्रो गौरव

स्थानीय पाठ्यक्रम

आधारभूत तह (कक्षा १-८)

२०७७

रत्ननगर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

रत्ननगर, चितवन, बागमती प्रदेश

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण सल्लाहकार एवम् सुझाव समिति

श्री नारायण वन, नगर प्रमुख, रत्ननगर नगरपालिका

श्री विमला दुवाडी, नगर उपप्रमुख, रत्ननगर नगरपालिका

श्री भिम बहादुर कुँवर, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, रत्ननगर नगरपालिका

श्रीमती सञ्जीवनी योञ्जन श्रेष्ठ, निर्देशक, वन्यजन्तु संरक्षण संघ नेपाल

पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदल
संयोजक - श्री बद्री नारायण शर्मा भट्टराई नगर शिक्षा अधिकारी, रत्ननगर नगरपालिका

सदस्य - श्री शम्भु भट्टराई

सदस्य - श्री खगेश्वरी चालिसे

सदस्य - श्री हरि बहादुर खवास

सदस्य - श्री नविन खनाल

सदस्य - श्री भीमाकुमारी थापा

सदस्य सचिव - श्री राजेन्द्र प्रसाद बराल, नगर शिक्षा अधिकृत, रत्ननगर नगरपालिका

विषयवस्तु सम्पादन
सुभास चन्द्र खरेल, चितवन कार्यक्रम संयोजक, वन्यजन्तु संरक्षण संघ नेपाल

प्राविधिक तथा प्रकाशन सहयोग
नेपाल प्रकृति पाठशाला/ वन्यजन्तु संरक्षण संघ नेपाल (NPP/WCN)

प्रकाशक
रत्ननगर नगरपालिका, चितवन
प्रथम संस्करण - २०७७

आवरण तस्विर
वन्यजन्तु संरक्षण संघ नेपाल फोटोग्राफी कार्यक्रम
मुद्रण : सुरज प्रिन्टिङ्ग प्रेस
काठमाण्डौं

भूमिका

स्थानीय आवश्यकतालाई उचित रुपमा संबोधन गर्न शिक्षालाई स्थानीय आवश्यकतामा आधारित बनाउने प्रयास विश्वव्यापी रुपमा भइरहेको छ । केन्द्रीय पाठ्यक्रमले विश्वव्यापीकरणतर्फ जोड दिने र स्थानीयतहलाई पूर्णरुपमा समेट्न नसकेको आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय आवश्यकतामा आधारित शिक्षालाई थप एक विषयका रुपमा समावेश गर्दै स्थानीय विषय समेत समावेश गर्न सकिने प्रावधान रहेकाले आधारभूत तहमा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गर्दै यहीँको माटो सुहाउँदो मानव स्रोत उत्पादन गर्ने लक्ष्य रत्ननगर नगरपालिका"हाम्रो रत्ननगर हाम्रो गौरव"ले लिएको छ ।

पाठ्यक्रम विद्यालयका शैक्षिक कार्यक्रमहरुको मेरुदण्ड हो । यसले कुनै पनि शैक्षिक कार्यक्रमलाई संगठित र योजनाबद्ध ढङ्गले उद्देश्य प्राप्ति गर्न पूर्ण सहयोग गर्दछ । यसमा विद्यार्थीका चाख, समाजका आवश्यकता र विद्यार्थी एवं शिक्षकका क्रियाकलापहरु समावेश हुन्छन् । सो अनुरुप रत्ननगर नगरपालिका"हाम्रो रत्ननगर हाम्रो गौरव"ले पनि कलिला बालबालिकाको मानसपटलमा भोलिको समाजको सचित्र छवि बिजारोपण गर्न सकियोस्, देशका संवाहकका रुपमा रहेका आजका मुनाहरुम ाविदेश पलायनको सोच नपलाओस् र आफ्नो क्षेत्रले खोजेको/मागेको जनशक्ति उत्पादन गर्न टेवा पुगोस् भन्ने हेतुले रत्ननगर नगरपालिकाभित्र रहेका विभिन्न विद्यालय, बालबालिका, सामाजिकअगुवा, उद्यमी, व्यवसायी, शैक्षिक तथा प्राज्ञिक व्यक्तित्वहरुसँग प्रत्यक्ष र परोक्ष रुपमा भेट तथा सुझाव सङ्कलन गरी स्थानीयतहको आवश्यकताको केन्द्रमा पुगी आधारभूत तहका लागि १०० पूर्णाङ्कको यो पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने सतत प्रयास गरेको छ ।

स्थानीय आवश्यकता स्थानीय तहबाट नै पहिचान गरी यहाँका धार्मिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय महत्त्व बोकेका स्थलहरुको संरक्षण र संवद्धन गर्ने यत्न गरिएको छ । यसलाई बहुआयामिक, समयानुकूल, व्यावहारिक र प्रयोगात्मक रुपमा प्रस्तुत गरेर विद्यार्थीहरुका लागि अझ उपयोगी बनाउन तत्पर रहेको छ । आफ्नो क्षेत्रमा रहेका महत्त्वपूर्ण वस्तुहरुको परिचय गराई उनीहरुमा आफ्नो ठाउँ, कला, संस्कृतिको परिचित गराउनु र आफ्नोपनको सकारात्मक सोचको विकास गराउँदै श्रमप्रति सम्मान गर्ने, स्वाभिमानी, स्वावलम्बी बन्ने धारणाको विकास गराउनु आजको आवश्यकता हो । यसलाई पूरा गर्नका लागि केन्द्रीय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका स्थानीय तहका तत् तत् विषय वस्तुलाई पूर्णता दिने उद्देश्यका खातिर स्थानीय विषयवस्तुका बारेमा चिनारी गराउने हेतुले यो पाठ्यक्रम तयार पारिएको हो । यस पाठ्यक्रम निर्माणमा क्षितिजीय र लम्वीय संगठन हुनु पर्दछ भन्ने कुरामा सोच रही निर्माण गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

रत्ननगर नगरपालिका भित्रका धार्मिक सामाजिक, सांकृतिक, आर्थिक, प्राकृतिक, राजनैतिक, भौगोलिक आदि पक्षलाई समेट्ने प्रयास स्वरुप यस पाठ्यक्रममा देहायबमोजिमका क्षेत्रहरु र यसका क्षेत्र र क्रम तथा विस्तृतीकरण समेत समेटिएको छ :

क्षेत्र

१ : म र मेरो परिवार

२ : मेरो रत्ननगर

३ : सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति

४ : मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध

५ : स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण

६ : सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन

७ : स्थानीय खेल र योग शिक्षा

८ : स्थानीय पर्यटन र व्यापार

९ : कृषि र पशुपालन

१० : सूचना र प्रविधि

११ : जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन

१२ : सडक सुरक्षा

यो पाठ्यक्रम नगर प्रमुख श्री नारायण वन, उप प्रमुख श्री बिमला दुवाडी, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री टुवराज पोखरेल, कार्यपालिका सदस्यहरु, रत्ननगर शिक्षा समिति, पाठ्यक्रम कार्यदलका संयोजक श्री बद्रि नारायण शर्मा भट्टराई र समग्र कार्यदल, शिक्षा युवा तथा खेलकूद शाखा प्रमुख एवं समस्त कर्मचारी, प्याब्सन रत्नगर,वन्यजन्तु संरक्षण संघ नेपालका पदाधिकारीहरु, शैक्षिक सरोकारवालाहरु, क्षेत्रीय होटल संघका पदाधिकारीहरु,उद्योगपति तथा व्यापारीहरु, वि.व्य.स. समितिका प्रतिनिधिहरु, शिक्षकवर्ग,विद्यार्थीहरु र सरोकारवालाहरुसँग प्रत्यक्ष बहस, छलफल, प्रश्नोत्तर,अन्तर्वार्ता,अन्तरक्रिया र सहमतिबाट तयार पारिएको हो । यस पाठ्यक्रमलाई मूर्त रुप दिई प्राविधिक तथा प्रकाशन कार्यमा उल्लेखनीय योगदान र सहकार्यका लागि वन्यजन्तु संरक्षण संघ नेपाल/नेपाल प्रकृति पाठशालालाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गरिन्छ। यसको टङ्कणमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने रोजिना श्रेष्ठ र यसको निर्माणमा प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रुपमा संलग्न रही आफ्ना अमूल्य रचनात्मक र सिर्जनात्मक सुझाव सम्प्रेषण गर्नुहुने सबैमा हार्दिक नमन ।

स्थानीय पाठ्यक्रम विकास कार्यदल

रत्ननगर नगरपालिका

शुभकामना

बालबालिकाको ज्ञान, सिप र क्षमताको अभिवृद्धि रत्ननगरको समृद्धि भन्ने कुरालाई आत्मसाथ गरी स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथाकार्यान्वयनमार्गदर्शन (मातृभाषा सहित) २०७६ विकास गरी स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणलाई सहजीकरण गर्ने प्रयास रत्ननगर नगरपालिकाले पनि गरेको छ । शिक्षालाई व्यावहारिक र जीविकोपार्जन गराउने, स्थानीयआवश्यकताको पहिचान र संरक्षण गर्ने मूल उद्देश्यका साथमा रत्ननगर भित्रका शैक्षिक, प्राज्ञिक, बौद्धिक तथा सरोकारवालाहरुसँगबाट रचनात्मक र सिर्जनात्मक सुझावहरुलाई शिरोधार्य गरी स्थानीय परिवेशलाई आधारमानीतयार गरिएको यो पाठ्यक्रमअत्यन्तै सराहनीय रहेको छ ।

विविधतामाएकता रहेको हाम्रो समाजमा समाजका सर्वपक्षीय वस्तुहरुलाई समेटी सिकाइलाई प्रभावकारी र व्यावहारिक बनाउने प्रयत्न गरिएको छ । स्थानीयताको गरिमा अभिवृद्धि गर्दै बाल मानसपलटमा आफ्नोपनको विकास र रुचिकाविषय समेटी सिकाइअभिवृद्धि गर्दै उनीहरुमा ज्ञान, सिपअभिवृत्ति, मूल्य र क्षमता जस्ता सक्षमताहरु हासिल गर्नमा यो पाठ्यक्रम सफलहुनेछ भन्ने आशा राख्दै पूर्ण कार्यान्वयनको शुभकामनादिन चाहन्छु ।

....

नारायण वन

नगर प्रमुख

स्थानीय पाठ्यक्रम - २०७७

स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा

स्थानीय पाठ्यक्रमको शीर्षक : हाम्रो रत्ननगर हाम्रो गौरव

पाठ्यक्रमको प्रकृति : सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक

तह : आधारभूत

पूर्णाङ्क : १००

साप्ताहिक पाठ्यघण्टा : कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टा र कक्षा ४-८ मा ४ पाठ्यघण्टा

जम्मा पाठ्यघण्टा : कक्षा १-३ मा वार्षिक १६० घण्टा र कक्षा ४-८ मा वार्षिक १२८ घण्टा

भाग : १

स्थानीय पाठ्यक्रमको आवधारणा

१. स्थानीय पाठ्यक्रमको परिचय

केन्द्रबाट तय हुने पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकतालाई पूर्णरुपमा समेट्न सक्दैन भन्ने मान्यताको आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा आएको हो । नेपाल एक बहुभाषी, बहुजाति, बहुधार्मिक र बहुसांस्कृतिक मूलुक हो । हरेक ठाउँका आवश्यकता र चाहना फरक फरक हुन सक्छन् । त्यसैले स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तुलाई मनन गरी त्यहीँका नागरिकको अपनत्व हुने गरी सम्बन्धित सरोकारवालाले स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई समेटी विकास गर्ने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसमा केन्द्रीय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका स्थानीय विषयवस्तु हुनु पर्दछ । जसले स्थानीय ज्ञानको प्रस्फुटन गर्नुका साथै नवीनतम ज्ञान र सिपको मार्ग दर्शन पहिल्याउन सहयोग गर्दछ। स्थानीय स्तरमा रहेका आवश्यकता र चाहनालाई सम्वोधन गरी भोलिका राष्ट्रका संवाहक आजका बालबालिकाहरुमा स्थानीय महत्त्वपूर्ण क्षेत्रको पहिचान गरी आफ्नोपनको महसुस गराउन सक्नुपर्दछ । यसरी निर्माण गरिएको स्थानीय पाठ्यक्रमलाई केन्द्रीय पाठ्यक्रमको खुड्किलोका रुपमा पनि लिन सकिन्छ ।

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२ का अनुसार, “स्थानीय सरोकारवालाको सहभागितामा स्थानीय आवश्यकता अनुसार विषयवस्तु समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयन हुने पाठ्यक्रम नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो ।” त्यसैगरी प्राथमिक तहको पाठ्यक्रम निर्माण निर्देशिका अनुसार स्थानीय आवश्यकता, विषय क्षेत्र, विषयवस्तु, शैक्षणिक व्यवस्था र सामाग्रीको निर्माण गरी स्थानीय परिवेशको शिक्षा दिने कुरालाई स्थानीय पाठ्यक्रमको सैद्धान्तिक अवधारणाको रुपमा स्वीकारेको देखिन्छ ।

विगतमा संचालन गरिएको माध्यमिक शिक्षा सहयोग कार्यक्रम, विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रमले पनि स्थानीय पाठ्यक्रम विकास सुधारमा जोड दिएका थिए ।

नेपालको संविधान २०७२ मा शिक्षा तथा भाषा तथा संस्कृति सम्बन्धि हकमा प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँच मातृभाषामा शिक्षा पाउने तथा मातृभाषा प्रयोग गर्ने, सांस्कृतिक जीवनमा सहभागी हुने, भाषा, लिपि, सांस्कृतिक सभ्यता र सम्पदाको संवर्धन र संरक्षण गर्ने हक हुने कुरा उल्लेख गरिएको छ । विद्यालय तह सम्मको शिक्षाको जिम्मेवारी स्थानीय सरकार मातहतमा रहने व्यवस्था गरिएको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐनले स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्धन र स्तरीकरण गर्ने अधिकार उल्लेख गरिएको छ ।

यसरी माथि उल्लेखित परिभाषा र अवधारणा अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रम भन्नाले स्थानीय सरोकारवाला पक्षले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरुकै विज्ञता र सक्रियतामा कम लागतमा तयार गरिएको पाठ्यक्रम हो । स्थानीय पाठ्यक्रमले त्यस समाजका आवश्यकताहरुलाई संवोधन गर्दै सिकारुलाई सिकाइप्रति उत्प्रेरित गर्दछ । सिकाइमा स्थायित्व र व्यावहारिकता प्रदान गर्दछ । सिकारु र

शिक्षक बिच सामिप्यता ल्याउँछ। समाज र राष्ट्रप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही हुन सिकाउँछ। स्थानीय परम्परा,मूल्य,मान्यता र संस्कृतिलाई जर्गेना गर्छ । नया ँसिप र प्रविधिलाई अर्न्तराष्ट्रिय बजारसम्म जोड्नका लागि सहयोग गर्छ। समुन्नत, समृद्ध र आधुनिक नेपाल निर्माणका लागि आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक पक्षमा टेवा पुऱ्याउँछ।

२. स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्त्व र विशेषता :

स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७१ ले स्थानीय पाठ्यक्रमको विशेषता एवम् महत्त्वलाई निम्नानुसार बुँदागत रुपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ।

- स्थानीय आवश्यकताको परिपूर्ति गर्ने
- स्थानीय मागमा आधारित हुने
- स्थानीय स्रोत, साधन, सिप र विज्ञताको उपयोग गर्ने
- स्थानीय स्तरमानै सिक्ने र सिकाउनेको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने
- पाठ्यक्रम प्रति सरोकारवालाको अपनत्वको सिर्जना एवमं विकास हुने
- सरोकारवालाको सक्रिय सहभागिता बढ्ने
- समावेशीकरण, सहभागिता, निर्णय प्रक्रिया र जनअपेक्षाले स्थान पाउने
- रोगजार तथा स्वरोजगार अवसरहरु सिर्जना गर्ने
- व्यावहारिक पक्षलाई जोड दिने
- विद्यार्थी केन्द्रित प्रयोगात्मक विधिमा जोड दिने
- स्थानीयकरणले शिक्षकको सक्षमता र दक्षता अभिवृद्धि हुने

३. स्थानीय पाठ्यक्रमको सम्बन्धमा भएका व्यवस्था

स्थानीय पाठ्यक्रमलाई अवधारणागत रुपमा प्रष्ट्याउने क्रममा नेपालका विभिन्न दस्तावेजमा रहेका प्रावधानहरुलाई हेर्नुपर्दछ। हाल कार्यान्वयनमा रहेका नीतिहरुमा स्थानीय पाठ्यक्रमका बारेमा निम्नानुसार उल्लेख भएको छ।

३.१ नेपालको संविधान

नेपालको संविधान २०७२ भाग ३ को धारा ३१ मा शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकको व्यवस्था रहेको छ । यस धाराको उपधारा ५ मा नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक हुने छ भन्ने प्रावधान रहेको छ। यसलाई व्यवहारतःकार्यान्वयनका लागि स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत समाजमा रहेका भाषा,लिपि, संस्कृति, सांस्कृतिक सभ्यता र सम्पदालाई जगेर्ना गर्ने प्रकृतिको ज्ञान, सिप र प्रविधि विद्यार्थीलाई दिनु जरुरी छ । शिक्षालाई वैज्ञानिक, व्यावसायिक,

सिपमूलक र रोजगार मूलक एवमं जनमुखी बनाउदै सक्षम प्रतिस्पर्धी नैतिक एवम् राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने । धारा ५१ (ज)(१)

३.२ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ को दफा ११ (ज) (४) मा मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति, अनुगमन तथा नियमन सम्बन्धी व्यवस्था गरी स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्थालाई इङ्गीत गरेको छ । त्यस्तै उक्त ऐनको दफा ११ (ज) (१८) मा स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

३.३ पन्धौँ योजना (२०७६/०७७-२०७९/०८०)

पन्धौँ योजनाको उद्देश्य प्राप्तिका लागि परिलक्षित मानव संसाधन, पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास र जीवनोपयोगी ज्ञान र सिपमा आधारित पाठ्यक्रम मार्फत सबै तहको शिक्षामा गुणस्तर, सुनिश्चित गर्ने रणनीतिलाई विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक समयानुकूल परिमार्जन गर्नुका साथै आधारभूत तहको कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आधारभूत तहको शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यकता अनुसार माध्यम भाषाको रुपमा मातृभाषा वा स्थानीय भाषा वा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाई संघीय तहबाट तोकिएको मापदण्ड बमोजिम विद्यालय तहको स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्य सामाग्री स्थानीय तहबाट विकास गर्ने गरी स्थानीय तहको क्षमता विकास गरिने छ भन्ने कार्यनीति मार्फत प्राप्त गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

३.४ राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०६३

नेपाल सरकारले विद्यालय शिक्षाको मूल दस्तावेजका रुपमा २०६३ सालमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप तयार गरिएको थियो । पाठ्यक्रम स्थानीय आवश्यकतामा आधारित बनाउनुपर्ने कुराले विश्वव्यापी मान्यता पाइसकेकाले नेपालमा निम्नानुसारका अभ्यास हुन थालेको पाइन्छ भनी यस प्रारुपले उल्लेख गरेको छ :

क) स्थानीय पाठ्यक्रमका सामान्य पथ प्रदर्शनका सिद्धान्त तयार गर्ने र त्यसैका आधारमा थप विषयवस्तु स्थानीय तहमा समावेश गर्ने ।

ख) केन्द्रीय पाठ्यक्रमको संरचनाका आधारमा निश्चित गरिएको पाठ्यभारका लागि विषयवस्तु छनौट देखि सम्पूर्ण प्रक्रिया स्थानीय तहमा नै विकास र व्यवस्थापन गर्ने ।

ग) स्थानीय तहमा नै स्थानीय परिवेश, व्यक्ति, समाज, राष्ट्र र विश्वव्यापी परिवेशलाई सम्वोधन गर्ने पाठ्यक्रमको विकास र व्यवस्थापन गर्ने ।

३.५ राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप, २०७६ मा स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि कक्षा १-३ मा साप्ताहिक पाठ्यभार ५ अर्थात वार्षिक १६० घण्टा र कक्षा ४-८ मा यसका लागि४ पाठ्यभार अर्थात वार्षिक १२८ घण्टा छुट्याइएको छ । उक्त प्रारुपमा स्थानीय पाठ्यक्रम सम्बन्धमा निम्नलिखित कुरा उल्लेख गरिएको छ :

क) स्थानीय आवश्यकताको पहिचानमा स्थानीय तहमा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने छ ।

ख) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको ढाँचाको आधारमा पाठ्यक्रमको स्थानीय तहमा अनुकूलन गरी स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गरिने छ ।

ग) स्थानीय पाठ्यक्रममा आवश्यकता अनुसार विषयवस्तुहरु परिमार्जन तथा सिकाइ उपलब्धिको मापन गर्ने कार्य स्थानीय तहबाट गरिने छ ।

घ) स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्दा बालकेन्द्रित, स्थानीय आवश्यकतामुखी हुने गरी लचकता प्रदान गरिने छ ।

ङ) राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको संरचना भित्र रही स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक तथा व्यवस्थापकीय रुपमा स्थानीय तहलाई सक्षम र जिम्मेवार बनाइने छ ।

च) स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रम, कक्षाकोठाको व्यवस्थापन तथा शैक्षणिक विधिका सम्बन्धमा विद्यालयले निर्णय लिने छ ।

छ) स्थानीय पाठ्यक्रमको स्वीकृति प्रदेश वा स्थानीय तहमा रहने पाठ्यक्रम सम्बद्ध संरचनाबाट हुने छ ।

३.६ विद्यालय क्षेत्र विकास योजना

सन् २०१६ देखि सन् २०२२ सम्मका लागि ल्याइएको विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाले सिप सिकाउने सन्दर्भमा परम्परागत तथा स्थानीय ज्ञानको प्रयोग कसरी भइरहेको छ, सोको खोजी गर्ने र मातृभाषा, राष्ट्रिय भाषा तथा अन्तर्राष्ट्रिय भाषा गरी शिक्षण सिकाइका माध्यमका रुपमा त्रैभाषिक नीति अवलम्बन गर्ने व्यवस्था गरेबाट स्थानीय मातृभाषाको जगेर्ना र प्रयोगलाई संवर्द्धन गरेको छ ।

३.७ प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ र २०६५

प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ तथा २०६५ ले प्राथमिक तह (१-५) मा स्थानीय विषय/मातृभाषा विषयलाई पाठ्यभार ४ र पूर्णाङ्क १०० कायम गरेको छ ।

यसमा निम्नानुसार हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ :

क) विद्यालयमा पठनपाठन हुने मातृभाषाको छनौट गर्दा बहुसङ्ख्यक विद्यार्थीले बोल्ने मातृभाषा छनौट गर्ने,

ख) मातृभाषाको पठनपाठन गराउन नसकिने विद्यालयमा स्थानीय तहका लागि उपयोगी पेसा व्यवसाय, धर्म, परम्परा, संस्कृति, रीतिरिवाज, स्थानीय सम्पदा, वातावरण संरक्षण खेतीपाती, स्थानीय प्रविधि, चाडपर्व, सामाजिक व्यवहार आदि स्थानीय विषय छनोट गरी पठनपाठन गराउन सकिने,

ग) मातृभाषा/स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम तथा पाठ्य सामाग्री स्रोत केन्द्रको सहयोग र जिल्ला पाठ्यक्रम समन्वय समितिको समन्वयमा विद्यालयबाटै निर्माण गर्न सकिने छ । जिल्लाभर एउटै खालको विषय मिल्दो देखिएमा जिल्ला स्तर र स्रोत केन्द्र स्तरमा मात्र मिल्ने विषय भएमा स्रोतकेन्द्र स्तरीय रुपमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सकिने,

घ) पाठ्यक्रममा स्थानीय अंश : सामाजिक अध्ययन, सिर्जनात्मक कला र शारीरिक शिक्षा विषयको २० प्रतिशत पाठ्यभारको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामाग्री विद्यालय आफैंले निर्माण गर्न सक्ने छन् । यस्तो पाठ्यक्रममा सामाजिक अध्ययनका लागि ३२ घण्टी, सिर्जनात्मक कलाका लागि १९ घण्टी र शारीरिक शिक्षाका लागि १२ घण्टी निर्धारण गरिएको

ङ) स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम अर्न्तगत संस्कृतको विषयवस्तु पनि पठनपाठन गर्न सकिने

३.८ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठ्यक्रम, २०६९

आधारभूत तहको कक्षा ६ देखि ८ सम्मको पाठ्यक्रममा विद्यमान प्राथमिक तह कक्षा १-५ को पाठ्यक्रम भन्दा केही फरक व्यवस्था गरिएको छ । यसमा मातृभाषा वा स्थानीय विषय वा संस्कृत वा अन्य विषय भनी यसलाई पाठ्यभार ५ र पूर्णाङ्क १०० कायम गरिएको छ। संस्कृत र गुरुकुल शिक्षातर्फ स्थानीय पाठ्यक्रमका बारेमा व्यवस्था गरिएको छैन भने गोन्पा तथा विहार शिक्षातर्फ स्थानीय विषय वा बौद्ध वा शिक्षा वा सम्भोटा व्याकरण वा अन्य विषय भनी पाठ्यभार ५ र पूर्णाङ्क १०० कायम गरिएको छ । यी विषयलाई प्रष्ट पार्दै भनिएको छ :

क) विद्यालयमा पठन पाठन हुने मातृभाषाको छनोट पाठ्यक्रम निर्माण, पाठ्यपुस्तक विकास तथा कार्यान्वयन स्थानीय निकायको परामर्शमा विद्यालय वा सम्बन्धित शैक्षिक संस्था आफैंले गर्ने

ख) स्थानीय विषयको हकमा स्थानीय तहका लागि उपयोगी सिप, धर्म, परम्परा, संस्कृति, रीतिरिवाज, स्थानीय सम्पदा, वातावरण संरक्षण, स्थानीय प्रविधि, चाडपर्व, सामाजिक व्यवहार आदि विषयवस्तु सम्बन्धी विषय स्थानीय निकायको परामर्शमा विद्यालय आफैले छनौट गर्न सक्ने । यस्ता विषयको पाठ्यक्रम निर्माण, पाठ्यपुस्तक विकास तथा कार्यान्वयन स्थानीय निकायको परामर्शमा विद्यालय वा सम्बन्धित शैक्षिक संस्थाआफैँले गर्ने छ ।

ग) मातृभाषा र स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम तथा पाठ्य सामाग्री स्रोत केन्द्रको सहयोग र जिल्ला पाठ्यक्रम समन्वय समितिको समन्वयमा विद्यालय आफैँले निर्माण गर्ने छ । जिल्लाभर एउटै खालको विषय मिल्दो देखिएमा जिल्ला स्तरमा र स्रोत केन्द्र स्तरमा मात्र मिल्ने विषय भएमा स्रोत केन्द्र स्तरीय रुपमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सकिने

घ) अन्य विषयका रुपमा कम्प्युटर तथा सुचनाप्रविधि, सामाजिकशास्त्र अर्न्तगतका विषय, भाषा समूहका विषय, गणित तथा विज्ञान समूहका विषय, परम्परागत चिकित्सा पद्धति, सहकारी शिक्षा, सङ्गीत, मूर्तिकला, काष्ठकला, वस्तुकला लगायतका मागमा आधारित विषय पर्ने । उपलव्ध साधान र स्रोतका आधारमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले यस्ता विषयको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक विकास गर्दै जाने

उल्लेखित अवस्थालाई दृष्टिगत गर्दा स्थानीय पाठ्यक्रम भित्र मातृभाषा तथा संस्कृत शिक्षाको अध्ययन/अध्यापनलाई पनि स्वतन्त्रता दिएको देखिन्छ । तर स्थानीय पाठ्यक्रम र मातृभाषाका बिचमा प्रष्ट सीमाङ्कन भने जरुरी देखिन्छ ।

४. स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माण प्रक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्न सर्वप्रथम रत्ननगर नगरपालिका अर्न्तगत शैक्षिक प्रशासन महाशाखाले नगरपालिकाबाट स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने कार्यक्रम पारित गरियो । त्यस पछि शाखाले स्थानीय बुद्धिजीवी, समाजसेवी, राजनीतिकर्मी, प्रधानाध्यापक, शिक्षक, पूर्व प्रधानाध्यापक, सङ्घसंस्थाका प्रतिनिधि, नगरपलिका प्रमुख, उपप्रमुख, सामाजिक विकास समितिका संयोजक सहितको कार्यशाला आयोजना गरी रत्ननगर नगरपालिका र आसपासका विषयवस्तु समेटेर विषयवस्तु तयार पारियो । यस कार्यशालाले दिएका सुझावहरु समेतलाई समेटेर मस्यौदा तयार पार्न विषयगत विज्ञ शिक्षकहरु सम्मिलित कार्यदल तयार पारियको थियो । कार्यदलका सदस्यहरुले स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारुप समेतको अध्ययन गरेर मसौदा तयार पारेपछि उक्त मस्यौदालाई विशेषज्ञ समूहद्धारा आवश्यक परिमार्जन र सुधार गरि अन्तिम रुप दिइएको हो । यस अर्न्तगत १२ वटा विषय क्षेत्र समेटेर आधारभूत तह कक्षा १-८ का लागि १०० पूर्णाङ्कको **“हाम्रो गौरव हाम्रो रत्ननगर”**नामक स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो ।

५. शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रम तहगत पाठ्यक्रमकै एक अंश भएको हुनाले यसको शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया पनि सामान्यतया अन्य विषयकै जस्तो हो तर यसको शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा बालकेन्द्रित, सामाग्री केन्द्रित र प्रयोगात्मक पद्धति अपनाउनुपर्दछ । यो पाठ्यक्रम शिक्षण सिकाइका लागि अपनाउन सकिने शिक्षण सिकाइ सहजीकरण विधिहरु अनुसूची ५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

६. मूल्याङ्कन प्रणाली

वर्तमान पाठ्यक्रमले आधारभूत तह सम्म विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा निर्माणात्मक र निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई विशेष जोड दिएको छ । कक्षा १-३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनकै आधारमा शत प्रतिशत, कक्षा ४-५ मा ५० प्रतिशत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र ५० प्रतिशत आवधिक परीक्षाका आधारमा र कक्षा ६-८ मा ४० प्रतिशत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र ६० प्रतिशत आवधिक परीक्षाका आधारमा मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने प्रावधान छ ।मूल्याङ्कनगर्दा अक्षराङ्कन पद्धतिलाई अपनाइने छ।

स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयमा विद्यार्थीले पढेर भन्दा प्रत्यक्ष अवलोकन गरेर पेसा व्यवसायका काम गरेर एवम् स्वयम् कार्याभ्यासमा संलग्न भएर तथा सामाजिक र सामुदायिक गतिविधिमा सहभागी भएर सिक्दछन् । यस्तो सिकाइ प्रक्रियाको मूल्याङ्कन औपचारिक रुपमा निरन्तर गरिनुपर्दछ । यसका लागि प्रश्नोत्तर, छलफल, क्रियाकलापको अवलोकन, अभिभावक वर्गको राय, प्रतिक्रिया, विद्यार्थी वर्गकै साथी समूहको राय,प्रतिक्रिया आदि उपयोगी हुन्छन् । विद्यार्थीलाई स्थानीय सिप सिकाउने पाठ्यक्रम भएमा उत्पादन प्रणालीसँग आवद्ध गरी अभिभावकको आय आर्जनमा पनि सहयोग पुग्न सक्छ । त्यसकारण स्थानीय पाठ्यक्रम बमोजिमको मूल्याङ्कनमा लिखित परीक्षालाई भन्दा प्रयोगात्मक र निरन्तर मूल्याङ्कनलाई नै बढि जोड दिनुपर्दछ । तोकिएका ढाँचामा प्रगति अभिलेख र पोर्टफोलियो व्यवस्थित गरी राख्नुपर्दछ । आवश्यकता अनुसार लिखित, मौखिक र परियोजना कार्यहरुबाट पनि मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

७. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार विद्यालय शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू निम्नानुसार हुने छन् :

(क) प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने

(ख) सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य तथा मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति बफादार, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने

(ग) श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मुख, उत्पादनशील, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने

(घ) व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भावतथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुऱ्याउने

(ङ) प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने

(च) प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानवअधिकार, समानता, समावेशिता र सामाजिक न्यायका मान्यता अनुरूपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मद्दत गर्ने

(छ) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्व परिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने

(ज) वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुझबुझ भएका र खोज तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने

(झ) रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका, सहिष्णु र भाषिक सक्षमतामा निपूर्ण नागरिक तयार गर्ने

(ञ) नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा वैशिष्ट्यहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भई नेपाली पहिचानप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने

(ट) जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रही सम्भावित जोखिम न्यूनीकरण तथा विपद् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने

(ठ) सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका निम्ति आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने

८. विद्यालय शिक्षाको तहगत संरचना

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले विद्यालय शिक्षालाई आधारभूत र माध्यमिक गरी दुईतहमा बाँडेको छ । आधारभूत तहको कक्षा १ मा प्रवेश गर्नुपूर्व १ वर्षको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको व्यवस्था हुने छ । विद्यालय शिक्षाको संरचनामा कक्षा १ देखि ८ सम्म गरी आठ वर्ष अवधिको आधारभूत शिक्षा र कक्षा ९ देखि १२ सम्मको चार वर्ष अवधिको माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ । माध्यमिक शिक्षा साधारण, प्राविधिक तथा व्यावसायिक र परम्परागत गरी तीनधारको हुने छ। माध्यमिक शिक्षाको प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारतर्फ थप एक वर्ष अवधिको व्यावहारिक अभ्यास (Apprenticeship) समेटिने छ । सिकारुको उमेर, सिकाइ, क्षमतास्तर तथा बालमनोविज्ञान समेतलाई आधार मानी विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत संरचना निम्न बमोजिम निर्धारण गरिएको छ :

तालिका १ : विद्यालय शिक्षाको तहगत र कक्षागत संरचना

विद्यालयको तह	कक्षा	उमेर समूह	सिकाइ क्षमतास्तर
प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा	४ वर्ष	
आधारभूत	कक्षा १-३	५ देखि ७वर्ष सम्म	तह १
	कक्षा ४ - ५	८ देखि ९ वर्षसम्म	तह २
	कक्षा ६ - ८	१० देखि १२ वर्षसम्म	तह ३
माध्यमिक	कक्षा ९ - १०	१३ देखि १४ वर्षसम्म	तह ४
	कक्षा ११ - १२	१५ देखि १६ वर्षसम्म	तह ५

९. विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

विद्यालय तहको पाठ्यक्रम संरचना निम्नानुसार रहेको छ :

९.१ प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

तालिका २ : प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको पाठ्यक्रम संरचना

क्र.सं.	सिपका क्षेत्रहरू	सिपहरू	वार्षिक समय (घण्टामा)
१	आधारभूत सिप सिकाइका क्षेत्र	(क) शारीरिक सिप (ख) संवेगात्मक सिप	

		(ग) सामाजिक, सांस्कृतिक र नैतिक सिप (घ) बौद्धिक तथा मानसिक सिप (ङ) स्वास्थ्य, पोषण, सुरक्षा र वातावरण सिप (च) सिर्जनात्मक सिप	३८४
२.	विषयगत सिप सिकाइका क्षेत्र	(क) भाषिक सिप (ख) पूर्वगणितीय सिप (ग) दृश्यकला, कार्यतरिका र सिर्जनशीलता (घ) वरपरको वातावरण (ङ) सामाजिक सिप	१९२
जम्मा			५७६

(उपर्युक्त तालिकामा उल्लिखित क्रियाकलाप र समय बाहेक मनोरञ्जन क्रियाकलाप, बाह्य खेल र आराम गर्ने समय गरी कम्तीमा दैनिक १ घण्टाका दरले वर्षभरिमा २५६ घण्टासम्म वार्षिक समय थप हुन सक्ने छ ।)

९.२ आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम संरचना

तालिका ३ : आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को पाठ्यक्रम संरचना

क्र.सं.	विषय सम्बन्धी क्रियाकलाप	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	भाषिक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०
२.	भाषिक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (अङ्ग्रेजी)	४	१२८
३.	गणितीय सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
४.	विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
५.	सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कला सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
६.	मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तु सम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०
जम्मा		२६	८३२

(पठनपाठन सञ्चालनका लागि उपयोग भएको ३२ घण्टाको समयावधिलाई १ पाठ्यघण्टा (Credit hour) मानिएको छ ।)

उल्लिखित संरचनाका आधारमा पाठ्यक्रम विकास तथा आधारभूत तह (१-३) को पाठ्यक्रम २०७६ को मूल मर्मलाई समेत सहयोग पुग्ने गरी निम्नलिखित पक्षहरू समावेश गरिने छ :

१.भाषिक सिप अन्तर्गत सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ सिपको विकास, शब्दभण्डार, आधारभूत सञ्चार सिपको विकास जस्ता पक्षहरूमा ध्यान दिइने छ । गणितीय सिप अन्तर्गत सङ्ख्या र अङ्कको अवधारणाका साथै व्यावहारिक गणितीय ज्ञान तथा व्यावहारिक गणितीय सिपको विकास र प्रयोगमा ध्यान दिइने छ ।

२. विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा सम्बन्धी क्रियाकलापहरू अन्तर्गत वैज्ञानिक सोच तथा सिपको प्रयोग, विज्ञान, वातावरण, स्थानीय पर्यावरण, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा, प्रविधि आदि सिकाइका क्षेत्रअन्तर्गत पर्ने विषयवस्तुहरूसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू समावेश गरिने छ ।

३. सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कला सम्बन्धी क्रियाकलाप अन्तर्गत सामाजिक मूल्य र मान्यता, चारित्रिक विकास, सिर्जनात्मक, कला र संस्कृति, जीवनोपयोगी सिप तथा सूचना र सञ्चार प्रविधि आदि सिकाइका क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने विषय वस्तुहरूसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप समावेश गरिने छ ।

४. स्थानीय विषय अन्तर्गत मातृभाषा, स्थानीय इतिहास तथा संस्कृति, संस्कृत भाषा र स्थानीय ज्ञान, सिप, कला तथा प्रविधिमा आधारित विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप पर्ने छन् । सिर्जनात्मक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलापलाई अन्य विषय क्षेत्रका क्रियाकलापहरूसँग पनि सम्बन्धित गराउनु पर्ने छ । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री विद्यालयले स्थानीय विज्ञ, अभिभावक तथा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने छ ।

५. संस्कृत, गुरुकुल, गुम्बा/विहार, मदरसा, किराँत जस्ता परम्परागत शिक्षा पद्धतिका हकमा नेपाली र सामाजिक विषय बाहेक अन्य विषयहरू परम्परागत शिक्षा पद्धति अनुसार अनुकूलन र विकास गरी कार्यान्वयन गर्न सकिने छ ।

६. संस्कृत तथा परम्परागत शिक्षातर्फको कक्षा १-३ लाई एकीकृत सिद्धान्त अनुरूप साधारण शिक्षा सरहको शिक्षा प्रदान गरिने छ। यस शिक्षामा मातृभाषाका सट्टामा सम्बन्धित भाषा (संस्कृत रचना, भोट भाषा, अरेबिक र उर्दू भाषा, लिम्बू भाषा आदि) का पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री कार्यान्वयन गरिने छ ।

७. विज्ञान तथा वातावरण, सामाजिक अध्ययन, स्वास्थ्य तथा शारीरिक शिक्षा र सिर्जनात्मक कला विषयलाई अन्तरविषयक ढाँचाको पाठ्यक्रमका रूपमा हाम्रो सेरोफेरो विषय क्षेत्रमा समावेश गरी समग्रमा गणित, नेपाली भाषा, अङ्ग्रेजी भाषा र हाम्रो सेरोफेरो विषय क्षेत्रलाई समावेश गरी बहुविषयक ढाँचाको एकीकृत पाठ्यक्रम विकास गरिने छ। त्यसैगरी कक्षा १-३ का विद्यार्थीका लागि आवश्यक हुने व्यवहार कुशल सिपहरूलाई आवश्यकतानुसार सबै विषयक्षेत्र र कक्षामा एकीकृत गरिने छ।

९.३ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) को पाठ्यक्रम संरचना

तालिका ४ : आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) को पाठ्यक्रम संरचना

क.सं.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
१.	नेपाली	५	१६०
२.	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३.	गणित	५	१६०
४.	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५.	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा	५	१६०
६.	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला	३	९६
७.	मातृभाषा/स्थानीय विषय	४	१२८
	जम्मा	३२	१०२४

उल्लेखित संरचनाका आधारमा पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा निम्नलिखित पक्षहरू समावेश गरिने छ :

१.भाषिक विषय अन्तर्गत सुनाइ, बोलाइ, पढाइ, लेखाइ सिपको विकास, शब्दभण्डार, आधारभूत सञ्चार सिप, अभिव्यक्ति सिपको विकास जस्ता पक्षहरूमा ध्यान दिनुपर्दछ। गणित अन्तर्गत सङ्ख्या र अङ्कको अवधारणाका साथै व्यावहारिक गणितीय ज्ञान तथा सिपको विकास र प्रयोगमा ध्यान दिनु पर्दछ। विज्ञान तथा प्रविधि शिक्षा सम्बन्धी क्रियाकलापहरू अन्तर्गत वैज्ञानिक सोच तथा सिपको प्रयोग, विज्ञान, वातावरण, स्थानीय पर्यावरण, सूचना र सञ्चार प्रविधि आदि सिकाइका क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने विषयवस्तुहरू समावेश गरिने छ। सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा अन्तर्गत नेपालको भौगोलिक, सामाजिक तथा ऐतिहासिक पक्ष, सामाजिक मूल्य र मान्यता, चारित्रिक विकास, कला र

संस्कृति, जीवनोपयोगी सिप, नागरिक चेतना आदि विषयवस्तुहरू समावेश गरिने छ । स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला अन्तर्गत शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी, सरसफाइ र जीवनोपयोगी सिप, सिर्जनात्मकता आदिसँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरू समावेश गरिने छ । सिर्जनात्मक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलापलाई अन्य विषय क्षेत्रका क्रियाकलापहरूसँग पनि सम्बन्धित गराउनुपर्दछ । स्थानीय विषय अन्तर्गत मातृभाषा, स्थानीय इतिहास तथा संस्कृति, संस्कृत भाषा र स्थानीय ज्ञान, सिप, कला तथा प्रविधिमा आधारित विषयसँग सम्बन्धित क्रियाकलाप पर्ने छन् । स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री विद्यालयले स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा स्थानीय विज्ञ तथा अभिभावकको संलग्नतामा विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने छ ।

२. संस्कृत तथा परम्परागत शिक्षा अन्तर्गत आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४-५) लाई साधारण शिक्षा सरहको शिक्षाप्रदान गरिने छ । यसअन्तर्गत सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा विषयसँग सम्बन्धित विषय क्षेत्रलाई आवश्यकताका आधारमा थपघट गरी यस शिक्षाका पाठ्य सामग्रीलाई सन्दर्भ र औचित्यका आधारमा अनुकूलन गरिने छ । मातृभाषाका सट्टामा सम्बन्धित भाषा (संस्कृत रचना, भोट भाषा, अरेबिक र उर्दू भाषा, लिम्बू भाषा इत्यादि) का पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री कार्यान्वयन गरिने छ ।

३. गुरुकुल शिक्षा तर्फ स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला विषयका सट्टामा वेद वा नीतिशास्त्र वा मानवमूल्य शिक्षा विषय अध्ययन अध्यापन गर्न सकिने छ । मदरसा शिक्षातर्फ स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला विषयका सट्टामा दिनियात विषय अध्ययन अध्यापन गर्न सकिने छ ।

९.४ आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) को पाठ्यक्रम संरचना

तालिका ५ :

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) को पाठ्यक्रम संरचना

	विषय				
क्र. सं.	साधारण	संस्कृत शिक्षा/गुरुकुल/वेद विद्याश्रम शिक्षा	गोन्पा तथा विहार/मदरसा शिक्षा	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्यघण्टा
	नेपाली	नेपाली	नेपाली	५	१६०
	अङ्ग्रेजी	अङ्ग्रेजी वा संस्कृत रचना	अङ्ग्रेजी	५	१६०
	गणित	गणित	गणित	५	१६०
	विज्ञान तथा प्रविधि	विज्ञान तथा प्रविधि वा संस्कृत व्याकरण	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
	सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा	सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा वा कर्मकाण्ड	सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा	५	१६०
	स्वास्थ्य तथ ाशारीरिक शिक्षा (सिर्जनात्मक कला सहित)	संस्कृत भाषा	स्थानीय विषय वा बौद्ध शिक्षा वा सम्भोटा व्याकरण वा अन्य वा आचार शिक्षा (दिनियात) वा कुरान (अरेबिक)	३	९६
	मातृभाषा/स्थानीय विषय वा संस्कृत भाषा	वेद वा नीतिशास्त्र	भोटभाषा वा पालीभाषा वा संस्कृत वा अन्यभाषा वा उर्दू भाषा	४	१२८
	जम्मा			३२	१०२४

१०. आधारभूत शिक्षाका तहगत सक्षमता

१०.१ आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८) का तहगत सक्षमता :

आधारभूत शिक्षाले विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षाका माध्यमद्वारा बालबालिकामा अन्तर्निहित प्रतिभाको विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यस तहको शिक्षाको मुख्य उद्देश्य राष्ट्रप्रेम र लोकतन्त्रमा विश्वास गरी राष्ट्रियताको

संरक्षण र संवर्धन गर्ने, अधिकार र कर्तव्यको पालना सहित स्वतन्त्रताको सम्मान गर्ने, सामाजिक र प्राकृतिक वातावरणप्रति सचेत भई मानवीयमूल्य र मान्यता अनुकूलव्यवहार गर्ने कर्तव्यनिष्ठ नागरिक उत्पादन गर्ने हो । यस तहको शिक्षाप्राप्त गरिसकेका बालबालिकाहरु आफ्ना विचार आदान प्रदान एवम् दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्या समाधान गर्न सक्षम, स्वावलम्बी, परिश्रमी,वैज्ञानिक सुझबुझ भएका, स्वास्थ्यप्रति सचेत र नैतिकवान् हुने छन् । विद्यालय शिक्षाअन्तर्गत आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-८) का विद्यार्थीले हासिल गर्ने सक्षमताहरू निम्न बमोजिम हुने छन् :

१. देशप्रेम तथा राष्ट्रिय एकताको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता तथा संस्कार व्यवहारमा प्रदर्शन

२.भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक, सिर्जनात्मक एवम् सान्दर्भिक प्रयोग

३. सूचना र विचारहरूको आदानप्रदान, विश्लेषण तथा सूचनाप्रविधिको समुचित प्रयोग

४.तार्किक तथा व्यावहारिक गणितीय ज्ञान, सिप एवम् अभिवृत्ति विकास र प्रयोग

५. वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिद्धान्त र नियमप्रतिको जिज्ञासा एवम् बोध र व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग

६.मानव मूल्य र मान्यता एवम् सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजगता

७. जनसङ्ख्या, वातावरण संरक्षण र दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्धको बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग

८. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर जीवनशैली र जीवनोपयोगी सिप (Life skills) को विकास

९. स्थानीय, आधुनिक पेसा, व्यवसाय र प्रविधि एवम् श्रमप्रति सम्मान तथा व्यवहारकुशल सिप (Soft skills) को प्रयोग

१०. नेपाली कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण तथा संवर्धन एवम् सिर्जनशीलताको विकास र प्रयोग

११. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, विश्वबन्धुत्व र सहअस्तित्वबोध तथा स्वीकार

१२. दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान, विश्लेषण तथा समाधान

१०.२ आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) का तहगत सक्षमता

आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) को उद्देश्य बालबालिकालाई आधारभूत साक्षरता, गणितीय ज्ञान तथा सिप र जीवनोपयोगी सिपहरूका साथै व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सरसफाइसम्बन्धी बानीको विकास गर्ने अवसर प्रदान गर्नु हो । आधारभूत शिक्षाको माध्यमबाट बालबालिकाहरू आफू रहेको प्राकृतिक तथा सामाजिक

वातावरणसँग परिचित र सचेत हुने छन् । यस तहको पाठ्यक्रम बालबालिकाको उमेरगत क्षमता एवम् रुचिलाई ध्यान दिई एकीकृत सिद्धान्तअनुसार विकास गरिएको छ । आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-३) का सक्षमता देहायबमोजिम हुने छन् :

१. आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र प्रयोग

२. आधारभूत गणितीय अवधारणा र सिपको विकास र प्रयोग

३. अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बन जस्ता सामाजिक एवम् चारित्रिक गुणको विकास

४. विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञानको विकास

५. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी र जीवनोपयोगी सिप (Life skills) को विकास

६. कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि र सिर्जनात्मकताको विकास

७. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृति, क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास

भाग : दुई

हाम्रो रत्ननगर

१. परिचय

प्रशस्त उर्वरकृषि भूमि वरण्डाभार क्षेत्रको जङ्गल, दुर्लभ वन्यजन्तु र चराहरुको वासस्थान, सिमसार क्षेत्रले शोभायमान, विविध जातजाति, भाषाभाषी, कला धर्म संस्कृतिले भरिपूर्णका साथै तेस्रो पर्यटकीय गन्तव्य चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जसँग जोडिएर रहेको सुन्दर नगरी हो हाम्रो रत्ननगर । यस नगरपालिकामा पर्याप्त स्रोत साधन अवसर र जनशक्ति भएर पनि रत्ननगरलाई रत्न बनाउने जुन मूलमन्त्र लिइएको छ त्यो पूर्ण हुन सकिरहेको छैन । रत्ननगरलाई रत्न बनाउने महाअभियानमा यो स्थानीय पाठ्यक्रम पनि एक माध्यम बनोस् र बालबालिकामा सानै कक्षादेखि नेपाली समाजमा लुप्त रहेका कला, धर्म, संस्कृतिको संरक्षण तथा सवर्धन एवम् सिर्जनाशीलताको विकास गर्न, देशप्रेम तथा राष्ट्रिय एकताको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता तथा संस्कार व्यवहार प्रदर्शन गर्न स्थानीय, आधुनिक पेसा व्यवसाय र प्रविधि एवम् श्रमप्रति सम्मान तथा व्यवहार कुशल सिप प्रदर्शन गर्न र दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यवहारिक समस्याहरुको पहिचान विश्लेषण तथा समाधान गर्न शारीरिक तन्दुरुस्ती स्वस्थकर जीवनशैली र जीवनोपयोगी सिपको विकास गर्नका साथै आफ्नो क्षेत्रमा हुने र गर्नसकिने कृषिकार्य र साना व्यवसायबाट प्राप्तहुने आयले जीवन निर्वाहमा सहयोग पुऱ्याइ आयआर्जन गर्न सकिने कुरामा सकारात्मक धारणा वस्न सकोस भन्ने हेतुले यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको हो । त्यसैगरी रत्ननगर नगरपालिका पनि प्राकृतिक प्रकोपबाट जोखिममा रहेको र त्यसबाट प्रत्येक वर्ष जनधनको क्षतिहुने भएकाले त्यसतर्फ बालबालिकालाई सुसूचीत गराई विपद्का बेला कम भन्दा कम क्षति हुने अवस्थाको सिर्जना हुन जलवायू परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धि विषय वस्तु पनि यसै पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको छ ।

सिकाईलाई विद्यार्थीको दैनिक जीवन र समाजसँग जोड्न सकेमा सिकारुलाई आफ्ना सामाजिक र भौतिक वातावरणसँग अर्न्तक्रिया गरि वातावरण अनुकूल आफूलाई समायोजितहुन सहज हुन्छ । त्यसैले यस पाठ्यक्रमले सहभागितात्मक तथा क्रियाकलापमुखी शिक्षण सिकाईलाई जोड दिदै विद्यार्थीहरुलाई सिर्जनशील तथा खोज उन्मुखबनाई दैनिक समस्या समाधानका सिप विकासमा सहयोग गर्ने लक्ष्यलिएको छ ।

विद्यार्थीका लागि आवश्यक विविध विषय समेटेर यसलाई एकीकृत पाठ्यक्रमका रुपमा विकास गरिएको छ । यसको अध्ययनले बालबालिकालाई आफूले आफैंलाई चिन्ने परिवार र छरछिमेकहरुमा घुलमिल गराउने संस्कृति तथा परम्परादेखि स्थापित सामाजिक चालचलन नियम आदिसँग परिचित गराउने, समाजमा विद्ययमान विभिन्न समस्या र विकृतिहरु हटाउनका लागि सहयोगी बनाउने, श्रमप्रति सम्मान गर्ने, प्राकृतिक विपद्का समयमा कम क्षति हुने अवस्थाको सिर्जना गर्ने, सडक दुर्घटनाबाट कसरी बच्ने, आफू रहेको ठाउँको भौगोलिक स्वरुपप्रति परिचित गराउने व्यक्ति, समाज र राष्ट्रका लागि असल र दक्ष नागरिक तयार गर्न आधार प्रदान गर्ने छ ।

२ स्थानीय तह पाठ्यक्रमका तहगत उद्देश्य

आधारभूत तह (कक्षा १-८) को अन्त्यमा विद्यार्थीहरुमा निम्नलिखित उद्देश्यहरु हासिल हुने छन् :

१. परिवारका सदस्यको नाम एवम् आवश्यकता बताउन

२. रत्ननगर नगरपालिकाको परिचय र यसबाट प्राप्तहुने सेवा सुविधा एवम् प्रशासनिक संरचना सम्बन्धी जानकारी दिन

३. स्थानीय मूल्य, मान्यता र संस्कृतिलाई मानव मूल्यसँग सामाञ्जस्यता कायम गरी व्यवहारमा उतार्न

४. मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्धको पहिचान गरी यसबाट लाभका क्षेत्रहरु पहिचान गरी उपयोग गर्न

५. स्थानीय प्राकृतिक सम्पदाको उपयोग एवम् वातावरण संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न

६. सरसफाई तथाफोहोर व्यवस्थापन गरी स्वच्छ भौतिक वातावरण तयार गर्न

७. योगको परिचय र अभ्यास लगायत स्थानीय खेल सम्बन्धी ज्ञान र सीपको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्न

८. पर्यटन व्यवसायको अर्न्तसम्बन्ध पहिचान एवम् उपयोग गर्न

९. स्थानीय स्तरमा रहेको पशुपालन, कृषि तथा अर्गानिक खेतीको सम्भावना, प्रभाव पहिचान र उपयोग गर्न

१०. सूचना र प्रविधिको प्रारम्भिक ज्ञान र सीप प्राप्त गरी उपयोग गर्न

११. विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन र यसका असरहरुको पहिचान गरी न्यूनीकरण गर्न

१२. ट्राफिक नियमका बारेमा सामान्य जानकारी प्राप्त गरी सुरक्षित यात्रा गर्न

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन पश्चात् आधारभूत तह कक्षा (१-८) का विद्यार्थीहरुमा निम्नानुसारका सिकाइउपलब्धि हासिल हुनेछन् :-

कक्षा १ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिहरु

क्र.सं.	सिकाइउपलव्धी

१.	आफ्नो, आमा र बाको नामभन्न
२.	आफ्नो वस्ती/टोलको नामबताउन
३.	शिष्टातापूर्वक आफ्नो परिचयदिन,आफूलाई मनपर्ने चाडपर्वको नाम र साथीको नामवताइ मेलमिलापकायम गर्न
४.	चित्र हेरि वन्यजन्तुको नामवताउन
५.	स्थानीय क्षेत्रमापाइने बोटविरुवा, जनावर र जडीबुटीको नामवताउन
६.	व्यक्तिगत सरसफाईका तीन वटा कार्य वताउन र तोकिएको भाँडो वा स्थानमाफोहोर फाल्न
७.	आफूलाई मन पर्ने कुनै एउटा खेलको नामभन्न र खेल्न
८.	आफ्नो नजिकको कुनै एक रमणीय स्थलको नामबताउन
९.	चित्रमा मोवाइलफोनको पहिचान गर्न
१०.	चित्र हेरि पक्की र कच्ची सडक छुट्याउन

कक्षा २ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिहरु :

क्र.सं.	सिकाइउपलब्धी
१.	आफ्नो दिदी/दाजु/भाइ/बहिनीको नामभन्न
२.	आफ्नो नगरपालिकाको नाम र वडा नं. भन्न
३.	मान्यजनसँग शिष्ट र नम्र व्यवहार गर्न, सानालाई माया र ठूलालाई आदार गर्न एवम् आफ्नो क्षेत्रमामनाइने चाडपर्वको नामभन्न
४.	चित्र हेरि ५ वटा वन्यजन्तु र ३ वटा पंक्षीको नामबताउन
५.	आफ्नो गाउँ, विद्यालय क्षेत्र वरपर पाइने जडीबुटीजन्य बोटविरुवा र पानीका स्रोतको पहिचान गर्न
६.	व्यक्तिगत सरसफाई गर्न र फोहोरलाई सम्बन्धित ठाउँमा फाल्न
७.	समूहमा खेल्ने खेलको नामभनी खेलमा सहभागीहुन
८.	नजिकैको दुई पर्यटकीय स्थलको नामभन्न र लेख्न
९.	चित्र हेरि मोवाइलफोन र कम्प्युटर पहिचान गरी बताउन
१०.	चित्र हेरि तीनवटा सवारी साधनको नामबताउन

कक्षा ३ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिहरु :

क्र.सं.	सिकाइउपलब्धी
१.	हजुरआमा, हजुरबुवाकानामबताउन
२.	आफ्नो वडाको अध्यक्ष, सदस्यहरुको संख्या र प्रमुखजातजातिको सूचीकरण गर्न
३.	स्थानीयधार्मिकस्थलहरुको पहिचान गर्न
४.	वन्यजन्तु र चराचुरुङ्गीको नाम लेखीकुनै एकको चित्रबनाइ देखाउन
५.	स्थानीयतहमापाइने जडीबुटीजन्य बोटविरुवा र पानीका स्रोतको सूचीबनाउन

६.	व्यक्तिगत सरसफाईबाट हुने फाइदापहिचान गर्न एवम् कुहिने नकुहिने फोहोर छुट्याई तोकिएको स्थानवा भाँडामा फोहोर फाल्न
७.	कुनै तीनवटा स्थानीय खेलको नामबताउन र समूहमा खेलिने तीन खेलमा सहभागी हुन
८.	स्थानीय पर्यटकीय स्थलको नाम लेखि सामान्य परिचयबताउन
९.	चित्र हेरि मोवाइलफोन, कम्प्युटर, फोटोकपी मेशिन र प्रिन्टर पहिचान गरी बताउन
१०.	चित्रमा जेब्राक्रसिङ्गपहिचान गरी सोहि स्थानबाट मात्र बाटो काट्नु पर्ने कारण बताउन

कक्षा ४ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिहरु :

क्र.सं.	सिकाइउपलब्धी
१.	परिवारका सदस्यहरुको संख्या र नामबताउन
२.	रत्ननगरको वडा संख्याबताउन र यहाँबसोवास गर्ने प्रमुखजातजातिको भौगोलिकअवस्थितिपहिचान गर्न
३.	स्थानीय धर्म, संस्कृति र जीवनशैलीको परिचयदिन
४.	मावन र वन्यजन्तु बिच सम्बन्ध र यसबाट हुने फाइदाबताउन
५.	स्थानीयतहमापाइने जडीबुटीजन्य बोटविरुवा र पानीका स्रोतको महत्त्वबताउन
६.	घर, आँगन र विद्यालय सफा राख्ने उपायबताउन र कुहिने/नकुहिने फोहोरको परिचयदिन
७.	म्यूजिकल, चियर, घैटोफुटाई, बाघचाल र गणितीय दौडका लागिआवश्यकनियमतथासिपसिकीप्रदर्शन गर्न
८.	पर्यटकीय स्थलको संरक्षणका तीनवटा उपाय र यसको व्यावसायिकउपयोगिताबताउन
९.	वन्यजन्तु र घरपालुवाजनावर तथापंक्षीहरुको सूचीबनाई देखाउन
१०.	कम्प्युटरको परिचय, बाहिरी भागहरुको नाम र प्रयोग बारे बताउन
११.	सडक पार गर्दा ध्यानदिनुपर्ने चारवटा उपायबताउन

कक्षा ५ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिहरु :

क्र.सं.	सिकाइउपलब्धी
१.	परिवार र यसको आवश्यकताबताउन
२.	नगरप्रमुख, उपप्रमुखतथाआफ्नो वडाको वडाध्यक्ष, वडा सदस्यहरुको नामबताउन, वडामा रहेका सेवाप्रदायक संस्थाहरु र तिनले दिने सेवा सुविधाबताउन
३.	स्थानीयभाषा, मूल्यमान्यता,कला र संस्कृतिको तुलनात्मकअध्ययनबारे बताउन
४.	मानव र वन्यजन्तु बीचहुने द्वन्द्वबाट आउन सक्ने समस्या र समाधानकाउपायबताउन
५.	स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटी, बोटबिरुवा, पानीका स्रोतहरु संरक्षणका उपायहरु, उपयोगकोअवश्था र फाइदाबताउन
६.	स्थानीय स्तरमा रहेका प्राकृतिक वस्तुहरु (ढुङ्गा, माटो,बालुवा, गिटी) पाइने ठाउँको सूचीबनाउन

७.	प्रदूषणको परिचय, प्रकार, स्रोतहरु पहिचान गरी फोहोर व्यवस्थापनगर्दा हुने ५ वटा फाइदाबताउन
८.	कवड्डी, फुटसल खेलकालागिआवश्यकनियमतथासिपबारे बताउन
९.	सौराहाहात्तीमहोत्सवतथाखानामहोत्सवको पर्यटकीय एवम् व्यावसायिकमहत्त्वबताउन
१०.	स्थानीय स्तरमा संचालनभएका कृषितथापशुपालनव्यवसायको बारेमा बताउन
११.	कम्प्युटर खोलीफाइल, फोल्डर बनाई सुरक्षण (save) गर्न, वेभ साइटहरु खोल्न र हेर्न
१२.	ट्राफिक चिन्हपहिचान गरी संकेतको अर्थ बताउन

कक्षा ६ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिहरु :

क्र.सं.	सिकाइउपलव्धी
१.	रत्ननगरको सीमाना, क्षेत्रफल, जनसंख्याको बनावट र वितरणको अवस्थाबताउन
२.	नगरभित्रकाधार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण गर्न
३.	मानवीयक्रियाकलापका कारण वन्यजन्तुको वासस्थानमा परेको प्रभावतथान्यूनीकरणका उपायहरु बताउन
४.	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसकाविशेषताहरु बताउन
५.	हरित विद्यालयको अवधारणा बताउन
६.	सिमसार क्षेत्रको परिचयदिन
७.	फोहोर व्यवस्थापनकाउपायहरु बताउन
८.	फोहोरको अवस्था र उपयोगबारे बताउन
९.	प्रदूषण कम गर्ने उपायहरु बताउन
१०.	क्रिकेट खेलको सामान्य परिचयदिइक्रिकेटमा सन्दिप लामिछानेको योगदानबारे बताउन
११.	पर्यटक र स्थानीयव्यवसायीबिचको शिष्टाचार संवादबारे थाहापाउन
१२.	पर्यटन व्यवसाय र परम्परागतप्रविधिको सम्बन्धबारे थाहापाउन
१३.	केराखेती, पुष्पखेती, माछापालन, जैविकखेतीमध्ये कुनै एक खेती गर्ने तरिका बताउन
१४.	जैविक (अर्गानिक) खेतीको सामान्य परिचय गर्न
१५.	कीटनाशक औषधिको पहिचान गर्न
१६.	साइकलतथा मोटरसाइकलको सामान्य मर्मत गर्न
१७.	जलवायु परिवर्तनको परिचय र यसको अवस्थाथाहापाउन
१८.	विपद्को परिचय, उदाहरण, प्रकार र क्षतिको बारे जान्न
१९.	सडकबत्तीको संकेत (रङ्ग) पहिचान गरी संकेत अनुसार मानिस र सवारी साधनले अवलम्बन गर्नुपर्ने कार्यहरु बताउन

कक्षा७ का कक्षागतसिकाइउपलब्धि :

क्र.सं.	सिकाइउपलव्धी
१.	रत्ननगरको भौगोलिक, मौसमी, स्वास्थ्यतथा शैक्षिकअवस्थाको सामान्यजानकारी राख्न
२.	विभिन्नव्यक्ति र समुदायप्रति समानुभूतिको व्यवहार प्रर्दशन गर्न
३.	धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको महत्त्वबताउन
४.	वन्यजन्तुले मानववस्तीमा पुऱ्याएको क्षतिमा स्थानीयतथाप्रदेश सरकारबाट गरिएको सहयोग एवम् सहजीकरण सूचीतयार गरी प्रस्तुत गर्न
५.	सामुदायिकवनमध्यवर्तीक्षेत्रको परिचय र यसको अवस्थाबताउन
६.	हरित विद्यालय र सिमसार क्षेत्रको महत्त्वबताउन
७.	स्वस्थकर खानाको पहिचानतथाउपभोग गर्ने तरिका बताउन
८.	विद्यालयतथा समुदायमा रेहकाक्लबतथा संघसंस्थाहरुको व्यवस्थापकीयभूमिकाबताउन
९.	तेक्वान्दो खेलको सामान्य परिचय र स्थानीय खेलाडी पार्वती गुरुङ्गको योगदानबारे बताउन
१०.	योगको परिचयदिई योगाभ्यास गर्न
११.	चेस खेलकानियमबताई खेल्न
१२.	पर्यटकसँग गरिने पर्यटनमैत्रीव्यवहारको सूचीतयार गर्न
१३.	परम्परागतप्रविधिको प्रयोग र यसको पर्यटकीय क्षेत्रमाव्यावसायिकमहत्त्वबारे बताउन
१४.	केराखेतीमा देखिने प्रमुख रोग र यसबाट बच्ने उपायको सूचीतयार गर्न
१५.	पुष्पखेती र यसकाफाइदाबताउन
१६.	अर्गानिकखेतीगर्दा अवलम्बन गर्ने उपायहरु बताउन
१७.	कीटनाशक औषधीको प्रयोग र यसका असरबारे बताउन
१८.	प्लम्बिङ् सम्बन्धि सामान्यजानाकारी प्राप्त गर्न
१९.	जलवायु परिवर्तन र यसका कारणहरु ब्ताउन
२०.	सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु बताउन

कक्षा ८ का कक्षागतसिकाइउपलब्धिः

क्र.सं.	सिकाइउपलव्धी
१.	रत्ननगर नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्तहुने सेवा सुविधा र प्रशासनिक संरचनाको जानकारी लिन
२.	स्थानीय स्तरमा भएका संस्कृति र संस्कारजन्यव्यवहारहरु बताउन र लेख्न
३.	वन्यजन्तुले मानववस्तीमा पुऱ्याएको क्षतिमावन-मन्त्रालयमातहतका निकायबाट गरिने सहयोग प्रस्तुत गर्न
४.	जैविकविविधताको परिचय, संरक्षणका उपायबताउन
५.	स्थानीय स्तरमा पाइने दुर्लभ जीवतथावनस्पतिको परिचय, महत्त्व र संरक्षणका उपायबताउन
६.	आफ्नो विद्यालयलाई हरित विद्यालयबनाउन गर्नुपर्ने कार्यहरुको सूचीतयार गरी प्रस्तुत गर्न
७.	पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनकालागिआवश्यकसिप र व्यवस्थापकीयकार्यहरु प्रस्तुत गर्न

८.	“यात्रा सौराहा”शीर्षकमा एक दैनिकीतयार गरी प्रस्तुत गर्न
९.	“जहाँविविधतात्यहाँविकासमा सहजता”भन्ने मर्मलाई तर्क दिई प्रष्ट पार्न
१०.	फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीयनिकायको भूमिकाबताउन
११.	स्मार्ट (Smart city)सिटीको अवधारणा बताउन
१२.	योगाभ्यास र त्यसबाट प्राप्तहुने फाइदाबारे बताउन
१३.	भलिबल र फुटसल खेलकानियमबताउन र खेल प्रदर्शन गर्न
१४.	स्थानीय स्तरमा रहेका कृषितथापशुपालनव्यवसायका सम्भावनातथा प्रवर्द्धनकाउपायहरुको बारेमा पहिचान गर्न
१५.	कुखुरा पालनव्यवसाय, संभावना र चुनौतिको बारेमा बताउन
१६.	अर्गानिक खेतीको आवश्यकतातथामहत्त्वबताउन
१७.	कीटनाशक औषधी नियन्त्रणका उपायहरु बताउन
१८.	विद्युत (फ्यूज जडान, बत्ती जडान, पंखा जडान, सौर्य बत्ती) सम्बन्धि सामान्यजानाकारी र मर्मत गर्ने उपायबताउन
१९.	जलवायु परिवर्तनका असर र न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन
२०.	सवारी चालकअनुमतिपत्र (ड्राइभिङ्ग लाइसेन्स) लिनजान्नु पर्ने नियमहरु बताउन

कक्षा १ देखि ३ सम्मको क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र १ : म र मेरो परिवार

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
कक्षा १	आफ्नो नाम, बा, आमाको नामभन्न	- आफ्नो नाम - आफ्नो बा को नाम - आफ्नो आमाको नाम	मेटाकार्डमा बा, आमाको नाम लेखेर देखाउने	विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो बा, आमाको नामभन्नलगाउने	- बुबा-आमाको नामभन्नुहोस्। - खाली ठाउँ भर्नुहोस् (शब्द र चित्र)। - जोडा मिलाउनुहोस्।	१२
कक्षा २	आफ्नादिदी-भाइबहिनीको नामभन्न	- आफ्नीदिदीको नाम - आफ्नो भाईकोनाम - आफ्नो दाजुको नाम - आफ्नीबहिनीको नाम	मेटाकार्डमा दिदीभाइ, दाजु बहिनीको नाम लेखेर देखाउने	विद्यार्थीलाई आ-आफ्नादिदी, भाइ, दाजु बहिनीको नामभन्नलगाउने	- दिदीको नामभन्नुहोस् - दाजु, भाइ र बहिनीको नामभन्नुहोस्। - जोडा मिलाऊ(शब्द र चित्र)। - खाली ठाउँ भर्नुहोस्।	१२
कक्षा ३	आफ्नाहजुरबा, हजुरआमाको नामभन्न	- हजुरबाको नाम -हजुरआमाको नाम	मेटाकार्डमा हजुरबा र हजुरआमाको नाम लेखेर देखाउने	विद्यार्थीलाई आफ्नाहजुरबा र हजुरआमाको नामभन्नलगाउने	- तपाइँको हजुरबाको नामभन्नुहोस्। - तपाइँको हजुरआमाको नामभन्नुहोस्। - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस्। - खाली ठाउँ भर्नुहोस। - जोडा मिलाउनुहोस्। - ठिक उत्तरमा चिनो लगाउनुहोस्। - अनुलेखन गर्नुहोस्।	१६

क्षेत्र २ : मेरो रत्ननगर

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
१	आफ्नो टोल र वस्तीको नामबताउन	- टोलको नाम - टोल विकासको अध्यक्षको नाम - टोलको सीमाना	- टोलको नक्सा र सूचना पाटी	- विद्यार्थीलाई आफ्नो टोलको नामभन्नलगाउने, - कक्षाकाविद्यार्थीलाई आफ्नो टोल विकास अध्यक्षको नामपालैपालो भन्ने अभ्यास गराउने ।	- तपाइँ बसेको टोलको नामभन्नुहोस् । - अध्यक्षको नामभन्नुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् ।	१६
२	आफ्नो नगरपलिकाको नामभन्न, आफू बसेको वडा नं. भन्न	- नगरपालिकाको नाम, - वडा परिचय	- नगरपालिकाको नाम र वडा नं. लेखिएको मेटाकार्ड	- विद्यार्थीलाई आफ्नो नगरपालिकाको नामभन्नलगाउने । - आफ्नो वडा नं. भन्नलगाउने ।	- तपाइँ बसेको नगरपालिकाको नामभन्नुहोस् - तपाइँबसोबास गर्ने वडा नं. बताउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - बहुवैकल्पिकप्रश्नहरु ।	१६
३	आफ्नो वडाअध्यक्ष र सदस्यहरुको संख्याबताउन, वडा भित्रकाप्रमुखजातजातिको सूचीकरण गर्न	- वडा अध्यक्ष र सदस्यहरुको (जनप्रतिनिधि) संख्या - वडा भित्रकाप्रमुखजातजातिको नामभन्न	- जनप्रतिनिधिहरुको फोटो सहितको नामावली - वडाभित्रका प्रमुखजातिको नामलेखिएको चर्ट	- वडा अध्यक्ष र सदस्यहरुको फोटो प्रदर्शनगरी प्रश्नोत्तर गर्ने । - वडा भित्रकाप्रमुखजातिहरुको बारेमा समूहगत छलफल गर्ने । - वडा कार्यालयको स्थलगत भ्रमण ।	- तपाइँबसोबास गरेको वडाको जनप्रतिनिधीहरुको संख्याकति छ ? - तपाइँको वडामा बसोबास गर्ने प्रमुखजातिहरु कुन-कुनहुन् ? - खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।	१६

क्षेत्र ३ : सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कृति

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
१	- शिष्टतापूर्वक आफ्नो परिचयदिन - आफूलाई मन पर्ने चाडको नामभन्न र कारण बताउन - आफूलाई मन पर्ने साथीको नामबताउन र मेलमिलाप राख्न	- परिवारका सदस्यको आदर र सम्मान - मनपर्ने चाड र मन पर्नुको कारण - साथीको परिचय र मेलमिलाप	- आदर सत्कार, माया, ममता, जनाउने चित्रात्मकपोष्टर - चाड पर्वसँग सम्बन्धितचित्र	- सहभागीलाई समूहमाविभाजन गरेर पोष्टरमा जस्तै आदर र सम्मान गरेको अभिनयअभ्यास गराउने - माया, ममतातथा शिष्टचार प्रदर्शन गर्ने - शब्दहरु स-स्वर वाचनअभ्यास गराउने - चाडपर्वसँग सम्बन्धित भिडियो देखाउने	- अवलोकन (व्यवहार) - अभिनयअभ्यास - स-स्वर वाचन गर्नुहोस् - दैनिकव्यवहारमा प्रयोग हुने शिष्टाचारका शब्दहरु (माया, आराम, सञ्चै)	१८

				- मनपर्ने साथीको पालैपालो नामभन्नलगाउने		
२	- मान्यजनसँग शिष्ट र नम्र व्यवहार गर्न - सानालाई माया र ठूलालाई आदर गर्न - आफ्नो क्षेत्रमामनाइने चाडपर्वको सूचीबनाउन	- मान्यजनसँग शिष्ट र नम्र व्यवहार, आदर, सत्कार - चाडपर्वको सूची	- शिष्ट र नम्र व्यवहारप्रदशितहुने पोष्टर, भिडियो वृत्तचित्रआदि - चाडपर्वसँग सम्बन्धितशब्दपत्ति, पोष्टर, वृत्तचित्र भिडियो आदि	- शिष्ट र नम्र व्यवहार झल्काउने कथा प्रस्तुत गर्ने - पोष्टरमा अग्रजलाई सम्मान र सानालाई माया गरेको देखाउने् - स्थानीय चाडपर्व मनाउन संस्कृति र परम्पराको विद्यालयहाताभित्रअभ्यास र प्रदर्शन गराउने - स्थानीय चाडपर्वहरुको अवसर पारेर सो सम्बन्धी मेला, नाच, जात्रापर्वहरुको स्थलगतअवलोकन गराउने	- नमूनाअभ्यास - Portfolio recording - क्षेत्रमामनाइने चाडपर्वको नामभन्नुहोस् - हामीले आफूभन्दा ठूलालाई कसरी आदर सत्कार गर्नुपर्छ - आफ्नो गुरु र गुरुमाप्रति कस्तो बोलीवचनगनुपर्दछ ? - जोडा मिलाउनुहोस् । - ठिक उत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् ।	
३	- स्थानीयस्तरमा रहेका धार्मिक स्थलहरुको पहिचान गर्न	- स्थानीय स्तरमा रहेका धार्मिक स्थलहरु (धर्मधामजिरौना, चित्रसेन मन्दिर, हरिहर मन्दिर, चर्च, मस्जिद, गुम्बा राममन्दिर)	- स्थानीय स्तरमा रहेका धार्मिक स्थलहरुको चित्रात्मकविवरण - धार्मिक स्थलसँग सम्बन्धी भिडियो र वृतचित्र	- स्थानीयस्तरमा रहेका धार्मिक स्थलकाबारेमा सूचीबनाइ प्रस्तुत गर्ने, समूह छलफल गराउने - स्थानीय मठमन्दिर गुम्बा, चर्च, मस्जिदआदिको महत्त्वबताइदिने - स्थानीय विज्ञहरुसँग छलफल गराउने	- तपाई कुनधार्मिक स्थालमा जानुहुन्छ ? - छोटो उत्तर लेख्नुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् - ठिक उत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् ।	१८

क्षेत्र ४ : मानव र वन्यजन्तुको अन्तरसम्बन्ध

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
१	चित्र हेरिवन्यजन्तुको नामबताउन	- स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तुको चित्र र नाम	- वन्यजन्तुको पोष्टर, - चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमापाइने वन्यजन्तुको भिडियो प्रदर्शन	- वन्यजन्तुको चित्र देखाई नामभन्नलगाउने - नामको श्रुतिलेखन गराउने	- कुनै दुईवटा वन्यजन्तुको नामभन्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । - उपयुक्तशब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - छुटेका अक्षरहरु भर्नुहोस् ।	१६
२	वन्यजन्तु र पंक्षीको नामबनाउन	- स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु र पंक्षीको चित्रसहितनामावली	- वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको पोष्टर, भिडियो आदि	- वन्यजन्तु र पंक्षीहरुको चित्र देखाई नामभन्नलगाउने - श्रुतिलेखन गराउने - वन्यजन्तु र पंक्षीहरुकाचित्र देखाई हाजिरीजवाफ गराउने	- स्थानीय स्तरमा पाइने कुनै पाँचवटा वन्यजन्तु र तीन वटा पंक्षीको नामभन्नुहोस् । - आफूलाई मन पर्ने कुनै एक वटा वन्यजन्तु र पंक्षीको चित्र कोरी रङ्ग भर्नुहोस् । - ठिकउत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् ।	१६

३	वन्यजन्तु र पंक्षीको नाम लेखीकुनै १/१को चित्र कोर्न	- स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु र पंक्षीको चित्र र नामावली (जस्तै गैडा, हात्ती, पाटेबाघ, बदेल, घडियाल, गोही, जरायो, मृगा, अजिङ्गर, कछुवा, निलगाई लोखर्के, सारौं, भंगेरा गिद्ध, सुगा, लुइचे, तित्रा, चिबे, जुरेली, काकाकुल, गौथली, लाटोकोसेरो, ठेउवा, धोबिनी चरी, हुटिट्याऊ, माटिकोरे आदि)	- वन्यजन्तु र पंक्षीसँगसम्बन्धितपोष्टर, भिडियो - लेख, रचनाप्रतिवेदन, पुस्तकआदि	- स्थानीय स्तरमा पाइने वन्यजन्तु र पंक्षीका तस्वीरहरु देखाइ छलफल तथाप्रश्नोत्तर गर्ने - श्रुतिलेखन गराउने - निश्चित समयावधिभित्रवन्यजन्तु र पंक्षीकानामभन्ने प्रतियोगिता गराउने	- कुनै सात वटा वन्यजन्तुको नामबताउनुहोस् । - कुनै पाँच वटा पंक्षीको नामभन्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । (जनावर र बच्चाको नाम - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - आफूलाई मन पर्ने १/१ वटा वन्यजन्तु र पंक्षीको चित्र कोरी रङ्ग भर्नुहोस् । - सङ्केतनलाई जोडी चित्र पूरा गर्नुहोस् ।	१६

क्षेत्र ५ : स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
१	आफ्नो गाउँ, विद्यालय वरपर पाइने, देखिने बोटविरुवाका चित्र हेरिनामभन्न र स्थानीय स्तरका पानीका स्रोत चिन्न	- आफ्नो गाउँ, विद्यालय वरपर पाइने, देखिने बोटविरुवाका चित्र, - स्थानीय स्तरमा पाइने पानीका स्रोतहरु- इनार, कुवा, खोला, ताल, मुल, पोखरी, कलधारा, आदिको चित्र - बकाइनो, निम, पिपल, खयर, वर, आँप, कटहर, बेल, सिमलआदि	आफ्नो गाउँविद्यालय वरपर पाइने देखिने बोटविरुवाका चित्र, सूची पानीको स्रोतहरुको सचित्रसूची	- विद्यालय वरपर अवलोकन गराई बोटविरुवा चिन्नलगाउने - पानीका स्रोतहरुको नाम सस्वर वाचन गर्न लगाउने - श्रुतिलेखन गराउने	- तपाइँको विद्यालय वरपर पाइने कुनै दुई बोटविरुवाका नामभन्नुहोस् । - तपाइँको घरमा प्रयोग हुने पानीका स्रोतको नामभन्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । (चित्र र नाम) - छुटेका अक्षर भर्नुहोस् । - उपयुक्तशब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।	१६
२	आफ्नो गाउँविद्यालय क्षेत्र वरपर पाइने जडीबुटी बोटविरुवा र पानीका स्रोतहरुको नामाकरण गर्न	- आफ्नो गाउँविद्यालय क्षेत्र वरपर पाइने जडीबुटी असुरो, कुरिलो, धतुरो, बयर, अमला, निम, पिपल, गुर्जो, बाभ्को, बेल, आदि - पानीको स्रोतहरुको नामइनार, कुवा, खोला, ताल, पोखरी, मुलआदि	- स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटीको सचित्रनाम - पानीका स्रोतको सचित्रनाम	- स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटी संकलन गरी प्रत्यक्ष देखाइनामभन्नलगाउने - पानीका स्रोतहरुको चित्र देखाइनामभन्न र लेख्न लगाउने	- कुनै तीन जडिबुटीको नाम लेख्नुहोस् । - पानीका स्रोतको नाम लेख्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । - छुटेका अक्षर भर्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।	१६
३	स्थानीयतहमापाइने जडिबुटी, बोटविरुवा, पानीका स्रोतको सूचीबनाइ प्रस्तुत गर्न	- स्थानीयतहमापाइने जडिबुटी, बोटविरुवाको सूचीः- सुगन्धकोकिला, वनमारा, आकाशवेली, कटहर, आपँ, लिच्ची साल, सिसौ, खयर, सिमल, वर, पीपल, हर्रो, बर्रो, वेल, बकाइनो, निम, ध्यू कुमारी, आँक, सजीवनअमला, कुरिलो, बोभ्को हलेदो, तुलसी, बाबरी, घोड्ताप्रे, दुवो,	- स्थानीयतहमापाइने जडिबुटी, बोटविरुवाको सचित्र सूची - पानीका स्रोतका सचित्र सूची	- स्थानीयतहमापाइने जडिबुटीको संकलन गर्न लगाउने - स्थानीयतहमापाइने बोटविरुवाको अवलोकन गराइचिन्न र नाम लेख्न प्रोत्साहन गर्ने - स्थानीयतहमापाइने पानीका स्रोतहरु चित्र देखाइ पढ्न र लेख्न लगाउने	- स्थानीय क्षेत्रमापाइने कुनै पाँच वटा जडिबुटीको नाम लेख्नुहोस् । - स्थानीय स्तरमा रहेका कुनै पाँचपानीका स्रोतहरुको सूचीतयार पार्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - चित्रचिन्नुहोस् । - पानीका स्रोतहरु मध्ये कुनै एकको चित्रखोजेर ल्याउनु होस् ।	१६

		अम्बाको पात, पारिजातको पात - पानीका स्रोतहरु :- ताल, पोखरी, कुवा, खोला, धारा, ट्युबवेल आदि		- जडिबुटी र पानीका स्रोतहरुको भिडियो प्रदर्शन गर्ने		

क्षेत्र ६ : सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
१	व्यक्तिगत सरसफाइ सम्बन्धीचित्रचिन्न, फोहोर फाल्ने ठाउँ/भाँडा चिन्न	- व्यक्तिगत सरसफाई (हातधोएको, ब्रस गरेको, कपाल कोटेको नङ काटेको, नुहाएको आदिचित्र) - फोहोर फाल्ने ठाउँ (हरियो/निलो/रातो भाँडो)	- व्यक्तिगत सरसफाइसँग सम्बन्धितचित्रहरु - फोहोर फाल्ने ठाउँको चित्रहरु	- व्यक्तिगत सरसफाईसँग सम्बन्धितचित्र देखाइत्यस्तै गर्न लगाउने - फोहोर फाल्ने भाँडोको सचित्रचिनारी गराउने	- व्यक्तिगत सरसफाई भए/नभएको हेर्ने - व्यक्तिगत सरसफाईका कुनै तीनवटा कार्यहरु भन्नुहोस् । - जोडा मिलाऊ (चित्रात्मक) - कुहिने र नकुहिने फोहोर देखाउनुहोस् ।	१८
२	व्यक्तिगत सरसफाई गर्न र फोहोरलाई सम्बन्धित ठाउँमा फ्याँक्न सक्ने	- व्यक्तिगत सरसफाई (हातधुने, कपाल कोर्ने, नङ काट्ने, नुहाउने आदि - फोहोरलाई सम्बन्धित ठाउँमा फाल्ने (रातो, हरियो र निलो भाँडो)	- व्यक्तिगतसरसफाई सम्बन्धीपोष्टर - फोहोर फाल्ने भाँडा (रङ अनुसार चित्र)	- व्यक्तिगतसरसफाई सम्बन्धीचित्र देखाई उक्तकार्य गर्न लगाउने - फोहोर फाल्ने भाँडोको बारेमा जानकारी दिदै फोहोरलाई सम्बन्धित भाडाँमा फाल्नुपर्ने कुरामा जोड दिने ।	- व्यक्तिगत सरसफाई गर्ने कुने तीनवटा तरिका लेख्नुहोस् । - चित्र र शब्दको जोडा मिलाउनुहोस् । - ठिकउत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् । - उपयूक्तशब्द छानी खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - छुटेका अक्षरहरु भर्नुहोस् ।	१८
३	- व्यक्तिगतसरसफाईबाट हुने फाइदाएवं - कहिने नकुहिने फोहोर छुट्याउन सक्ने	- व्यक्तिगत सरसफाईका फाइदा - फोहोरका किसिम	- व्यक्तिगत सरसफाई सम्बन्धीपोष्टर - फोहोरका प्रकारहरु छुट्याएको चार्ट	- व्यक्तिगत सरसफाईका फाइदाहरुबारे छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने । - फोहोरका प्रकारहरु पहिचान गरी समूहमा छलफल गराउने	- व्यक्तिगत सरसफाईबाट हुने कुनै तीनवटा फाइदाहरु लेख्नुहोस । - जोडा मिलाउनुहोस् - खाली ठाउँ भर्नुहोस् - ठिकउत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् - कुहिने र नकुहिने ३/३ वटा फोहोरको सूचीबनाउनुहोस् ।	१८

क्षेत्र ७ : स्थानीय खेल र योग शिक्षा

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा १	- आफूलाई मन पर्ने खेलको नामभन्न र चित्रचिन्न	खेल - रुमाललुकाइ - तातो आलु - भित्रबाहिर - क्यारिम बोर्ड - बाघचाल	- रुमाल, बल, डोरी क्यारीमवोर्ड, गोटी, बाघचाल वोर्ड र गोटी	-खेल्ने तरिका बताइप्रदर्शन समेत गरेर देखाउने -समूहमा खेल खेल्ने र खेल्न लगाउने	- नियमअनुसार खेल खेले/नखेलेको अवलोकन गर्ने । - खेलकानामहरु भन्नलगाउने ।	१८

कक्षा २	- समूहमा खेलिने खेलको नाम र समूहमा सहभागीहुने खेलबारे बताउन	समूहमा खेलिने खेल - रुमाललुकाइ - रिले - आसपास - घैटो फुटाइ - चकलेट दौड - समूहमा सहभागीहुने खेल (फुटबल, बास्केटबल, भलिबल, क्रिकेट, कबड्डी)	- घैटो, लठ्ठी, सिट्ठी चकलेट, डोरी - फुटबल, बास्केटबल, भलिबल, क्रिकेट, कबड्डी आदि खेल प्रदर्शित हुने पोष्टर	-खेल्ने तरिका र सामाग्री जुटाई खेलको प्रदर्शन गर्ने -विद्‌यार्थीहरुलाई खेलकानियमबताइ खेल्न लगाउने	- खेल प्रदर्शन गर्न लगाई त्यसको अवलोकन गर्ने । - समूहमा खेलिने कुनै तिनवटा खेलको नाम लेख्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् ।	१८
कक्षा ३	- स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको नामबताउन	स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल - रुमाललुकाइ - तातो आलु - भलिबल - फुटबल - क्रिकेट	- स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको सूची र खेल्ने तरिका लेखिएको पोष्टर	-स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको सूचीप्रदर्शन गर्दै आफूले खेल्ने खेलको नामभन्न र लेख्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलको नामश्रुतिलेखन गराउने । - खेल प्रदर्शन गरी खेलखेल्न लगाउने र नियमअनुसार खेले/नखेलेको अवलोकन गर्ने ।	१८
	- समूहमा खेलिने ३ खेलमा सहभागीभई खेल खेल्न सक्ने	समूहमा खेलिने खेल - क्रिकेट - फुटबल - कबड्डी	- समूहमा खेलिने खेलको भिडियो प्रदर्शन - प्रत्यक्षअवलोकन	-समूहमा खेलिने खेललाई समूहविभाजन गरी खेल प्रदर्शन गर्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा खेलिने कुनै तीन खेलको नाम लेख्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - ठिकउत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् । - क्रियाकलाप गर्नुहोस् ।	

क्षेत्र ८ : स्थानीय पर्यटन र व्यापार

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा १	- आफ्नो नजिकको कुनै एक पर्यटकीय स्थलको नामचित्र हेरेर भन्न सक्ने	- सौराहा - धर्मधामजिरौना - विसहजारी ताल - मणिखोलापार्क - शान्तिकुञ्ज - हात्तीप्रजनन केन्द्र - जैविकविविधता केन्द्र, टिकौली	- स्थानीयतहमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको चित्र	-स्थानीयतहमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको चित्र देखाइनामभन्नलगाउने	- चित्र हेरेर जोडा मिलाउनुहोस् । - तपाई घुम्न भएको पर्यटकीय ठाउँको नामभन्नुहोस् ।	१८
कक्षा २	- आफ्नो स्थानीय स्तरमा रहेको पर्यटकीय क्षेत्रको नामभन्न र लेख्न सक्ने	स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय क्षेत्रहरु (सौराहा, धर्मधामजिरौना, बिसहजारी ताल, मणिखोलापार्क, शान्तिकुञ्ज)	- स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको चित्र भिडियो	-स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको तस्बीर/भिडियो प्रदर्शनगर्दै छलफल गर्ने -पर्यटकीय स्थलहरुको नामश्रुतिलेखन गराउने	- चित्र हेरेर जोडा मिलाउनुहोस । - ठिकउत्तरमा चिनो लगाउनुहोस् । - तपाई घुम्न भएको पर्यटकीय स्थलहरुको नाम लेख्नुहोस् ।	१८
कक्षा ३	- स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम लेख्न र परिचयबताउन सक्ने	स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरु र - तिनका सामान्य परिचय (सौराहा, धर्मधामजिरौना, बिसहजारी ताल, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज)	- स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरु बारेमा लेखिएको चार्ट, चित्र भिडियो आदि	-स्थानीय स्तरमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको सूचीप्रदर्शन गर्दै छलफल गर्ने -ती स्थलहरुको अवस्थाबारे सामान्य छलफल एवं जानकारी गराउने	- जोडा मिलाउने - आफ्नो घर नजिक रहेको पर्यटकीय स्थलको बारेमा भन्नलगाउने - तपाईलाई मन परेको पर्यटकीय स्थलको नामभन्नुहोस् ।	१८

				-समूहविभाजन गरी आ-आफ्नो नजिकमाभएका पर्यटकीय स्थलको बारेमा प्रश्नोत्तर गर्ने		

क्षेत्र ९ : सूचना,प्रविधि एवम् सिप विकास

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा १	- चित्र हेरी मोबाइलफोनको पहिचान गर्न	- मोबाइलफोन	- मोबाइलफोनको चित्र	-सूचनाप्रविधिकाविविध साधनहरु जस्तै रेडियो, क्यालकुलेटर, मोबाइल, टेलिफोन देखाई चिन्नलगाउने	- अवलोकन - जोडा मिलाउने (चित्रात्मक)	१४
कक्षा २	- मोबाइलफोन र कम्प्युटरको पहिचान गर्न	- मोबाइलफोन - कम्प्युटर	- मोबाइलफोनको चित्र - कम्प्युटरको चित्र	-मोवाइल र कम्प्युटरको चित्र देखाई विद्यार्थीलाई चिन्नलगाउने	- अवलोकन - चित्रबनाउन - चित्रात्मक जोडा मिलाउनुहोस् ।	१४
कक्षा ३	- चित्रबाट मोबाइलफोन, फोटोकपि मेसिन र प्रिन्टरको पहिचान गर्न -	- मोबाइलफोन - कम्प्युटर - प्रिन्टर - फोटोकपि मेसिन	- मोबाइल, कम्प्युटर, प्रिन्टर, फोटोकपि मेसिनको चित्र	- सूचनाप्रविधिका साधनहरुको चित्र देखाई मोबाइल, कम्प्युटर, प्रिन्टर, फोटोकपि मेसिनचिन्नलगाउने ।	- सूचनाप्रविधिकाकुनै ३ वटा साधनको नाम लेख्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - चित्रात्मक जोडा मिलाउनुहोस ।	१४

क्षेत्र १० : सडक सुरक्षा

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा १	- चित्र हेरिकच्ची र पक्की सडक छुट्याउन	- कच्ची सडक - पक्की सडक	- कच्ची सडक र पक्की सडकका चित्र, पोष्टर, भिडियो	- कच्ची सडक र पक्की सडकका चित्र, पोष्टर, भिडियो देखाई धारणा प्रस्ट पार्ने	- पहिचान गर्न लगाउने - अवलोकन गर्ने	१४
कक्षा २	- चित्र हेरि तीनवटा सवारी साधनको नामबताउन	- सवारी साधनहरु (जस्तै : कार, बस, ट्रक, मिनिबस, ट्रिपर, भ्यान, म्याजिक, टेम्पो)	- सवारी साधनहरु बनाइएको पोष्टर वा सवारी साधनको चित्र, भिडियो	- सवारी साधनहरु बनाइएको पोष्टर, चित्र देखाई विद्यार्थीलाई चिनाउने र चिन्नलगाउने	- अवलोकन - प्रदर्शन - छुटेका अक्षरहरु पुरा गरी सवारी साधनको नामबताउनलगाउने ।	१४
कक्षा ३	- जेब्राक्रसिङ्गको पहिचान गरी सोही स्थानबाट मात्र बाटो काट्न	- जेब्राक्रसिङ्गको परिचय - जेब्राक्रसिङ्गको संकेत/चिन्ह - बाटो काट्ने स्थान	- जेब्राक्रसिङ्गको पोष्टर - जेब्राक्रसिङ्गबाट बाटो काटेको चित्रवा भिडियो	- जेब्राक्रसिङ्गको बारेमा जानकारी प्रदान गर्ने । पोष्टर वा भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने	- जेब्राक्रसिङ्गको चित्रचिन्नलगाउने । - अवलोकन - प्रश्नोत्तर - छलफल	१४

कक्षा ४ र ५ को विषयवस्तु अनुसार क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र १ : म र मेरो परिवार

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
कक्षा ४	परिवारका सदस्यको संख्या र नामबताउन	- परिवारका सदस्य संख्या - परिवारका सदस्यको नाम	परिवारका सदस्य संख्या र नाम लेखिएको चार्ट देखाउने ।	विद्यार्थीलाई परिवारमा कतिजना सदस्यहरु छन् भन्नलगाउने, परिवारका सदस्यको नामभन्नलगाउने ।	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।	८
कक्षा ५	परिवार र त्यसको आवश्यकताबताउन	- परिवारको परिचय - परिवारको प्रकार - परिवारको आवश्यकता (गाँस, बास, कपास, शिक्षा, स्वास्थ्य, सुरक्षामनोरञ्जन आदि)	- परिवारको परिचय, प्रकार र आवश्यकता लेखिएको चार्ट सूचनाप्रविधिको प्रयोग गरी परिवारको प्रकारको चित्रएवं भिडियो प्रदर्शन गर्ने ।	- परिवारको परिचयएवं परिभाषाभन्नलगाउने , - परिवारका प्रकारको बारेमा जानकारी प्रदान गर्ने । - परिवारको आवश्यकताकाबारेमा विद्यार्थीहरुका बिच समूहगत रुपमा छलफल गराउने ।	- छोटो उत्तर लेख्नुहोस् । - श्रुतिलेखन । - खाली ठाउँ भर । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् ।	८

क्षेत्र २: मेरो रत्ननगर

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
४	रत्ननगरको वडासंख्याबताउन र रत्ननगरमा वसोवास गर्ने प्रमुखजातजातिको सूचीकरण एंवभौगोलिकदिशापहिचान गर्न	- रत्ननगरको वडा संख्या - रत्ननगरमा वसोवास गर्ने प्रमुखजातजातिको सूची - भौगोलिकदिशापहिचान (पूर्व, पश्चिम, उत्तर र दक्षिण)	- रत्ननगरको नक्सा - प्रमुखजातिको नामावली लेखिएको चार्ट, कम्पास	- रत्ननगरको नक्साप्रदर्शन गरी यसको परिचयदिने - नामावली लेखिइको चार्ट प्रदर्शन गर्ने गरी छलफल गर्ने - कम्पासको सहजीकरण गरी नक्सामादिशापहिचान गर्न लगाउने ।	- तपाइवसोवास गर्नुभएको नगरपालिकामकति वटा वडा छन् ? - प्रमुखकुनै ४ जातजातिको नामभन्नुहोस् । - नक्सा हेरी दिशापत्तालगाउनुहोस् ।	१०
५	- नगरप्रमुखतथाउपप्रमुख, वडा अध्यक्ष र सदस्यहरुको नामबताउन	- नगरप्रमुख र उपप्रमुखको नाम - वडा अध्यक्षको नाम - वडा सदस्यहरुको नाम - वडा भित्र रहेका सेवाप्रदायक संस्थाको	- नगरपालिकाप्रमुखतथाउपप्रमुखको फोटो सहितको नामावली - वडा अध्यक्षतथा सदस्यहरुको नामावली सहितको सूची	- नगरप्रमुख, उपप्रमुख, वडा अध्यक्षतथा सदस्यहरुको नामावली लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गर्दै छलफल गर्ने	- नगर प्रमुखतथाउपप्रमुखको नामबताउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - वडाबाट प्राप्त सुविधाहरुको सूचीबनाउनुहोस् ।	१०

	- वडा भित्र रहेका सेवाप्रदायक संस्थाहरु र तिनले दिने सेवा सुवधिको बारे बताउन	नामतथा तिनीहरुबाट प्राप्त सुविधा	- वडाबाट प्राप्तहुने सेवा सुविधाको सूची सहितको वडापत्र	- वडा तथाअन्यसंस्थाहरु र तिनीहरुबाट प्राप्त सेवा सुविधाएवं नागरिक वडा पत्रकाबारेमा प्रश्नत्तर विधिको प्रयोग गरी समूह छलफल गराउने - सेवाप्रदायक संस्थाहरुको बारेमा जानकारी गराउने	- वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने कुनै दुई कार्यहरु के-के हुन् ?	

क्षेत्र ३ : सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कृति

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
४	- स्थानीय स्तरमा मान्ने धर्म, संस्कृति र जीवनशैलीको परिचयदिन	- स्थानीय स्तरमा मान्ने धर्म र संस्कृतिहरु - धार्मिक आस्थानुरुपको जीवनशैली	- स्थानीय स्तरमा मानिने धर्म र संस्कृतिझल्किने चित्र - धर्म, संस्कृति, रहनसहनको तुलनात्मकअध्ययन सम्बन्धी भिडियो/वृत्तचित्र - विभिन्न संस्कार झल्किने वृत्तचित्र (जन्म, विवाह, मृत्यु आदि)	- स्थानीय स्तरमा रहेका धर्म र जीवनशैलीझल्किने भिडियो/वृत्तचित्र प्रस्तुत गरी छलफल गराउने - स्थानीय स्तरमा रहेका धर्म र संस्कृतिको सूचीतयार पारी तिनीहरुको महत्त्वबताइदिने ।	- खाली ठाँउ भर्नुहोस् । - छोटो/लामो उत्तर लेख्नुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् ।	१०
५	- आफ्नो स्थानीय भाषा, मूल्य, मान्यता, कला र संस्कृतिको तुलनात्मकअध्ययन	- परम्परागत सामाजिकप्रचलनको तुलानात्मकअध्ययन, - स्थानीय स्तरमा रहेका भाषा, कला, मूल्य मान्यता र संस्कृति	- नगरभित्रको भाषा, कलामूल्यमान्यता र संस्कृतिको चित्रात्मकविवरण सहितको पोष्टर	- नगरभित्र रहेका भाषाकला, मूल्यमान्यता र संस्कृतिको सम्बन्धी भिडियो/वृत्तचित्र प्रस्तुत गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - आफ्नो भाषा, संस्कृतिकाबारेमा एक अनुच्छेद लेख्न लगाई स-स्वर वाचन गर्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा रहेका भाषाको सूचीबनाउनुहोस् । - नगरभित्र रहेका सांस्कृतिक नृत्यहरुको/नाचहरुको सूचीतयार पार्नुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - तपाईको समुदायमाप्रचलितलोकगीतगाउनुहोस र नमुना लेख्नुहोस् ।	१०

क्षेत्र ४ : मानव र वन्यजन्तुको अन्तरसम्बन्ध

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
४	मानव र वन्यजन्तु बिच सम्बन्ध र यसकाफाइदाबताउन	- मानव र वन्यजन्तु वीचको सम्बन्ध - सम्बन्धबाट हुने फाइदा	- मानव र वन्यजन्तु वीच सम्बन्ध प्रष्ट्याउने चित्रात्मक चार्ट - पारिस्थितिक प्रणाली प्रष्ट्याउने चित्र	- मानव र वन्यजन्तु विचको सम्बन्ध प्रष्ट्याउने चित्रात्मक चार्ट प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने - पारिस्थितिक प्रणालीका बारेमा बताउने	- मानव र वन्यजन्तु विचको कुनै पाँच सम्बन्धहरुको फाइदा लेख्नुहोस् । - पारिस्थितिक प्रणालीको चित्रबनाउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् ।	१२

				- वन्यजन्तुबाट हुने फाइदा छलफल गराइप्रश्नोत्तर गर्ने	- जोडा मिलाउनुहोस् । - एक वाक्यमाउत्तर दिनुहोस् ।	
५	- मानव र वन्यजन्तु विचमाहुने द्वन्द्ध स्पष्ट पार्न - द्वन्द्धबाट सिर्जना भएका समस्या समाधानकाउपाय हरु बताउन सक्ने	- मानव र वन्यजन्तु विचको द्वन्द्ध - मानिस र वन्यजन्तु बिच द्वन्द्ध हुनुकामुख्य कारणहरु - मानिस र वन्यजन्तुबिचको द्वन्द्धका असरहरु चित्र सहित - मानव र वन्यजन्तु विच द्वन्द्ध व्यवस्थापनकाउपायहरु	- मानव र वन्यजन्तु बिच द्वन्द्धको चित्र - वन्यजन्तुले मानव समाजलाई पारेका असरहरुको चित्र, भिडियो - मानव र वन्यजन्तु बिच असरका सूचीहरुको पोष्टर - द्वन्द्ध समाधानकाउपायहरुको पोष्टर	- मानव र वन्यजन्तु बिच भएका द्वन्द्धको अवस्थाझल्किने चित्र/भिडियो प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने - द्वन्द्धका कारण, असर र उपायकाबारेमा विस्तृत छलफल गरी प्रश्नोत्तर गराउने	- खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । - छोटो उत्तर दिनुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - मानिस र वन्यजन्तुबिच द्वन्द्ध हुनुकाकुनै कारणहरु लेख्नुहोस् । - स्थानीय स्तरमा मानव र वन्यजन्तु बीचहुने द्वन्द्ध कम गर्न के कस्ता उपायहरु अपनाउन सकिन्छ ?	१२

क्षेत्र ५ : स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
४	स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटी बोटविरुवा र पानीका स्रोतको महत्त्वबताउन	- स्थानीयतहमापाइने जडिबुटीको महत्त्व - बोटविरुवाको महत्त्व - पानीका स्रोतको पहिचान र महत्त्व	- स्थानीयतहमापाइने जडिबुटीको महत्त्वदर्शाउने भिडियो, - बोटविरुवाको महत्त्वदर्शाउने पोष्टर - पानीका स्रोतहरुको महत्त्व प्रष्टयाउने भिडियो	- जडिबुटीको महत्त्वबताइदिने, छलफल गराउने, प्रश्नोत्तर गर्ने - पानीका स्रोतको वृत्तचित्र देखाइयसको महत्त्वबताइदिने । - बोटविरुवाको महत्त्वपालैपालो भन्नलगाउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् ।	१२
५	- स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटी, बोटविरुवा, पानीका स्रोतको संरक्षणका उपाय, उपयोगको अवस्था र यसकाफाइदाबारे बताउन - स्थानीय स्तरमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरु (ढुंगा, माटो, बालुवा, गिट्टी) पाइने ठाउँको सूची	- स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटी, बोटविरुवा पानीका स्रोतको संरक्षणका उपायहरु - उपयोगको अवस्था र यसकाफाइदाहरु - स्थानीय क्षेत्रका प्राकृतिक वस्तुहरु पाइने स्थानविशेषको सूची (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी आदि)	- जडिबुटी, बोटविरुवा, पानीका स्रोत संरक्षण गर्ने उपायहरुको चार्ट - उपयोगको अवस्था र यसकाफाइदाहरुको चार्ट - प्राकृतिक वस्तुहरु संकलन गरी कक्षामाप्रदर्शन गर्ने	- जडीबुटी, बोटविरुवा र पानीका स्रोतका संरक्षणका उपाय - उपयोगको अवस्था र यसकाफाइदाबारे छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - आफ्नो स्थानीयतह वरपर रहेका प्राकृतिक वस्तुहरु पाइने स्थानअवलोकन गराउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । - परिभाषिकशब्दको सूचीतयार गर्नुहोस् । - प्राकृतिक वस्तु संकलन गरी कक्षामाप्रदर्शन गनुहोस ।	१२

क्षेत्र ६ : सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
४	- घर आँगन र विद्यालय सफा राख्ने उपायबताउन - कुहिने नकुहिने फोहोरको परिचयदिन	- वातावरण सफा राख्ने उपाय - कुहिने र नकुहिने फोहोर	- वातावरण सफा राख्ने उपायको चार्ट, पोष्टर - कुहिने र नकुहिने फोहोरको बारेमा लेखिएको चार्ट	- वातावरण सफा राख्ने उपायको बारेमा लेखिएका चार्टको बारेमा छलफल गर्ने/प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग - कुहिने र नकुहिने फोहोरहरुको बारेमा प्रश्नोत्तर विधिप्रयोग गर्दै छलफल गर्ने - वृत्तचित्रमा भिडियो ल्किप देखाउने ।	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् ।	१४
५	- प्रदूषणको परिचय, प्रदूषणको प्रकार र स्रोतहरु बताउन - फोहोर व्यवस्थापनकाफाइदाबारे बताउन	- जलप्रदूषण जस्तै नदी, पोखरी आदिको परिचय, जलप्रदूषणका स्रोत ढल नल, उद्योगधन्दा, लुगाधुने मानिस, गाईवस्तु नुहाउने, सांस्कृतिक परम्परा - जमिन प्रदूषणको परिचय जमिन प्रदूषणको स्रोतहरु जथाभावीफोहोर विसर्जन खुला दिशापिसाब, कीटनाशक विषादी,औधोगिक रसायन, रासायनिकमलको प्रयोग, प्लाष्टिको प्रयोग, बढ्दो शहरीकरण - वायु प्रदूषणको परिचय, वायुप्रदूषणका स्रोतहरु जस्तै उद्योगधन्दा, यातायातका साधन, जलाउने कार्य, मृत जीवजन्तुको असुरक्षितविसर्जन, कीटनाशक औषधी, खुला ढल, डढेलो । - ध्वनि प्रदूषणको परिचय, ध्वनि प्रदूषणका स्रोतहरु जस्तै कलकारखाना, यातायातका साधन, माइकिङ, महोत्सव आदिबाट आउने आवाज, मानव भिड	- चित्रपोष्टर भिडियो ल्किप सन्दर्भ पुस्तक प्रदूषण	- स्थलगत भ्रमण मार्फत प्रदूषणका स्रोतहरुको अवलोकन गराउने - चित्र, पोष्टर प्रदर्शन गरी प्रदूषणका प्रकारका बारेमा छलफल गराइप्रश्नोत्तर गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - क्रियाकलाप । - परियोजनाकार्य ।	१४

क्षेत्र ७ : स्थानीय खेल र योग शिक्षा

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा

कक्षा ४	- म्युजिकलचियर्स, घैटो फुटाइ बाघचाल, खेल र गणितीय दौड खेल्नकालागिआवश्यकसिपतथानियमबताउन	- म्यूजिकलचियर्सको परिचय र खेल्ने तरिका - घैटो फुटाइ खेल्ने तरिका - बाघचालको खेल्न नियम - गणितीय दौड खेल्ने तरिका - यसकामहत्व र फाइदाहरु	- खेल खेलिएकाविभिन्न भिडियो - खेलकालागिआवश्यकनियमहरु लेखिएको पोष्टर	- खेलकाबारेमा नियमहरु अवगत गराउँदै समूहमाखेल प्रदर्शन गर्ने - खेलमाहौसलाप्रदानकालागि पुरस्कारको व्यवस्था गराउने	- तपाईलाई मन पर्ने कुनै एक खेलकाबारेमा लेख्नुहोस् । - छोटो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमालेख्नुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - क्रियाकलाप गर्नुहोस् ।	१४
कक्षा ५	- कबड्डी, फुटसल खेलकालागिआवश्यकनियमतथासिपबारे बताउन	कबड्डी - कबड्डी कोर्ट निमार्ण - फुटसल - कबड्डी र फुटसलका आधारभूतनियम र यसकाफाइदाहरु	- कबड्डी, फुटसल खेलकालागिआवश्यकनियम लेखिएको पोष्टर - खेलसँग सम्बन्धीत भिडिया, चुना, फित्ता, सिट्ठी, बल	- कबड्डी, फुटसल खेलकालागिआवश्यकनियमहरु आपसमा छलफल गराउने - समूहमा खेल प्रदर्शन गर्न प्रोत्साहन गर्ने - खेलबाट हुने फाइदाहरु बारे बताउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमालेख्नुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - क्रियाकलाप गर्नुहोस् । - अवलोकन	१४

क्षेत्र ८ : स्थानीय पर्यटन र व्यापार

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
कक्षा ४	- स्थानीय पर्यटकीय स्थलको संरक्षणका कुनै ३ वटा उपाय र यसको व्यावसायिकउपयोगिताबताउन	- पर्यटकीय स्थलको संरक्षणका उपायहरु - पर्यटकीय स्थलहरुको व्यावसायिकउपयोगिता	- संरक्षण गर्ने उपायहरु लेखिएको चार्ट, भिडियो, वृत्तचित्र - यसको व्यावसायिकउपयोगिता लेखिएको चार्ट भिडियो क्लिपपत्रपत्रिकाआदि	- पर्यटकीय स्थल संरक्षण गर्नका लागि गर्न सकिने उपायहरुको बारेमा छलफल एवं खोज विधिको प्रयोग - व्यावसायिकउपयोगिता को बारेमा समूहमा छलफल गर्न सक्रिय सहभागिताजनाउने	- पर्यटकीय स्थल संरक्षणका कुनै ३ वटा उपायहरु बताउनुहोस् । - पर्यटन व्यावसायको व्यवसायिकउपयोगिताहरु के-के हुन् लेख्नुहोस् । - ठिक/बेठिक छुट्याउनुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् ।	१४
कक्षा ५	- सौराहाहात्तीमहोत्सव र यसको पर्यटकीय महत्व - खानामहोत्सव(food festival)र यसको व्यावसायिकमहत्त्वबताउन	- सौराहाहात्तीमहोत्सवको परिचयएवं महत्व - Food festival को परिचयतथायसको व्यावसायिकमहत्त्व	- हात्तीमहोत्सवमनाइएको चित्र तथा भिडियो - Food festivalका विभिन्न स्टल तथा भिडियो क्लिपहरु, चार्ट	- हात्तीमहोत्सवको बारेमा चित्र तथा भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने - Food festival को महत्व लेखिएको चार्ट देखाउँदै प्रष्ट पार्ने - स्थलगत भम्रण गराउने	- हात्तीमहोत्सवको कुनै २ वटा महत्व लेख्नुहोस् । - खानामहोत्सवको कुनै २ वटा व्यवसायिकमहत्त्व के-के हुन् ? - चिट्ठी लेखन ।	१४

क्षेत्र ९ : कृषि र पशुपालन

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा

कक्षा ४	- घरपालुवाजनावर तथापशुपालनको सूचीबनाइ देखाउन - आफ्नो घरवरिपरि गरिने खेतीपातीको सूचीतयार पार्न	- घर पालुवाजनावरको सूची (जस्तै गाई, भैसी, गोरु, बाखा, बँगुर भेडाँ सुँगुर, हाँस कुखुरा) - घर वरिपरी गरिने खेतीपातीको सूची (जस्तै खाद्यन्नवाली, तरकारीवाली, नगदेवाली, फलफूल)	- घरपालुवाजनावर तथापंक्षीको चित्रात्मक चार्ट - आफ्नो घरवरिपरी गरिने खाध्यानवालीनगदेवाली, फलफूल खेती र तरकारी खेतीको चित्रात्मक चार्ट	-स्थानीय स्तरमा रहेका व्यवसायिक कृषिफर्मको स्थलगतअवलोकन गराई घरपालुवाजनावरको बारेमा छलफल गरी अभ्यस्तपार्ने -घरवरपर गरिने खेतीपातीको सूची प्रस्तुत गरी तिनीहरुको नाम र प्रकृतिचिन्नलगाउने -खाद्यान्नवाली र नगदेवाली, फलफूल र तरकारीवाली सम्बन्धी भिडियो सामाग्री प्रस्तुत गरी अभ्यस्तपार्ने	- तपाईको घरवरिपरि पाइने कुनै ५ घरपालुवाजनावरको सूचीबनाउनुहोस । - तपाईको घरवरिपरी गरिने कूनै ३ खाद्यान्नवाली र कूनै ३ नगदेवालीको नाम लेख्नुहोस । - खाली ठाउँ भर्नहास् । - जोडा मिलाउनुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् । - स्थानीय कृषिव्यवसायिक खेतीको अवलोकन/छलफल प्रश्नोत्तर ।	१६
कक्षा ५	- स्थानीय स्तरमा सञ्चालनभएका कृषितथापशुपालनव्यवसाय सम्बन्धीजानकारी प्राप्त गर्न	- स्थानीय स्तरका कृषिव्यवसायको परिचय - पशुपालनव्यवसायको परिचय	- कृषिव्यवसायको परिचयझल्कने पोष्टर तथाचित्र, भिडियो - पशुपालनव्यवसायको परिचयझल्कने चित्र, पोष्टर, भिडियो, वृत्तचित्र ।	-स्थानीय स्तरमा रहेका व्यवसायिक कृषितथापशुपालनफर्मको सचित्रव्याख्या गरी प्रश्नोत्तर गर्ने । -स्थानीय स्तरमा रहेका व्यावसायिकफर्महरुको स्थलगतअवलोकन गराई छलफल गराउने ।	- तपाईको स्थानीय स्तरमा रहेका कुनै ३/३ वटा कृषितथापशुपालनफर्मको नाम लेख्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - परियोजनाकार्य	१६

क्षेत्र १० : सूचना, प्रविधि एवम् सिप विकास

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
कक्षा ४	- कम्प्युटरको परिचयबाहिरि भागहरुको नाम र प्रयोग बारे थाहापाउन	- कम्प्युटरको परिचय - कम्प्युटरको विभिन्नभागहरु (किर्वोड, माउस, CPU, मोनिटर, स्पीकर आदि) - कम्प्युटरका विभिन्नभागको प्रयोग जस्तै : Keyboardले type गर्न, Monitor ले Display गर्न, CPU ले तथ्याङक भण्डारण गर्न, माउसले निर्देशन गर्न र स्पीकरले आवाजनिकाल्न	- कम्प्युटर र त्यसकाविभिन्नभागहरुको चित्रात्मक चार्ट - कम्प्युटरका विभिन्नभागहरुको नाम र प्रयोग लेखिएको चार्ट, - कम्प्युटर lab	-कम्प्युटरको बारेमा जानकारी दिने -कम्प्युटर र त्यसकाविभिन्नभागहरु देखाउनComputer lab मा लगीत्यसको प्रयोगको बारेमा बताउने	- कम्प्युटर भनेको के हो ? - कम्प्युटरका कुनै ४ वटा भागहरुको नाम लेख्नुहोस् । - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - जोडा मिलाउनुहोस् ।	१०
कक्षा ५	- कम्प्युटर खोलीफाइलफोल्डर बनाउन र save गर्न सक्ने - कम्प्युटर खोलीविभिन्नsit	- कम्प्युटरमा फोल्डर बनाई फाइलsaveगर्न - Sites:-Google, youtube, facebook, imo,	- कम्प्युटर lab - internet	-विद्यार्थीलाई कम्प्युटर lab मा लगि सबैजनालाई कम्प्युटर खोल्न र फाइलबनाउनलगाउने ।	- अवलोकन - प्रदर्शन - परियोजनाकार्य - क्रियाकलाप - छोटो प्रश्न - खाली ठाउँ भर्नुहोस्	१०

	eखोल्न र हेर्न सक्ने	yahoo/instragram		- Google searchगरी विभिन्न websitesहरु चिन्न र खोल्न लगाउने		

क्षेत्र ११ : सडक सुरक्षा

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरण	मूल्याङ्कन	पाठ्यघण्टा
कक्षा ४	- सडक पार गर्दा ध्यानदिनुपर्ने चार वटा उपायहरु बताउन - आकाशेपुलबारे बताउन	- सडक पार गर्दा ध्यानदिनुपर्ने सुरक्षात्मकउपायहरु - आकाशेपुल परिचय	- सडक पार गर्दा ध्यानदिनुपर्ने सुरक्षात्मकउपायहरु लेखिएको पोष्टर, चार्ट वा भिडियो - आकाशेपुलसँग सम्बन्धित भिडियो	- सडक पार गर्दा ध्यानदिनुपर्ने सुरक्षात्मकउपायहरुको बारेमा भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल, प्रश्नोत्तर गराउने - ट्राफिक कार्यालयबाट प्रकाशित सडक सुरक्षाकापोष्टर एवं बुलेटिनहरुको अध्ययन गर्न लगाई छलफल गराउने - स्थानीय रेडियो तथाएफ.एम बाट प्रसारित सडक सुरक्षा सम्बन्धीकार्यक्रम सुन्न लगाउने - आकाशेपुलप्रयोग गर्दा हुने फाइदाहरुबारे छलफल गराउने ।	- अवलोकन/छलफल - प्रश्नोत्तर/अर्न्तक्रिया - छोटो प्रश्नहरु - ठिक बेठिक छुट्याउनुहोस् । - आकाशेपुलको चित्रबनाउनुहोस् ।	८
कक्षा ५	- ट्राफिक चिन्हको पहिचान र संकेतको अर्थ बताउन सक्ने	- ट्राफिक चिन्ह र तिनीहरुको संकेत अर्थ :- 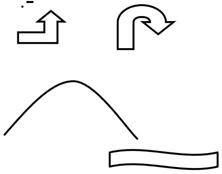 No parking - उकालो ओरालो, साँघुरो बाटो U-Turn, Left Turn, Right Turn	- ट्राफिक चिन्हको पोष्टर - संकेत पाटी - भिडियो/चित्र	- ट्राफिक चिन्ह लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरि छलफल/प्रश्नोत्तर गर्ने - बाटोमा राखिएको चिन्हहरुको प्रत्यक्षअवलोकन गराई तिनीहरुको अर्थ बुझाउने	- अवलोकन - छलफल - प्रश्नोत्तर - जोडा मिलाउनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - क्रियाकलाप	८

कक्षा ६–८ को विषयवस्तु अनुसार क्षेत्र र कम

क्षेत्र १ : मेरो रत्ननगर

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
६	- नगरपालिकाको सीमाना क्षेत्रफल जनसंख्याको वनावट र वितरण अवस्थाबताउन	- नगरपालिकाको सीमाना क्षेत्रफल र जनसंख्या बनावट र वितरण	- चितवनको नक्सा - रत्ननगरको नक्सा - जनसंख्या बनावटको तथ्याङ्क	- चितवनको राजनैतिकनक्साप्रदर्शन गर्ने - जनसंख्या बनावटको तथ्याङ्कको आधारमा छलफल गर्ने	- रत्ननगर नगरपालिकाभित्रबसोबास गर्ने मुख्यजातिहरु मध्ये सबैभन्दा बढी/कम जनसंख्याभएकाजातिगत समूहको नाम लेख्नुहोस्। - नगरपालिकाभित्र रहेका महिला/पुरुषको कुल संख्या लेख्नुहोस्। - नगरपालिकाको साक्षरताप्रतिशतभन्नुहोस्। - खाली ठाउँमा भुर्नहोस्। - नगरपालिकाभित्रहिन्दुधर्म मान्ने जनसंख्याकतिप्रतिशत रहेको छ ? - रत्ननगर नगरपालिकासँग सीमाना जोडिएका नगरपालिकाहरु कुनकुनहुन् ?	६
७	- नगरको भौगोलिक र मौसमी अवस्था - स्वास्थ्यतथा शैक्षिकअवस्थाको सामान्यविश्लेषण गर्न	- नेपालको नक्सामाप्रदेश पहिचान - रत्ननगरको उचाइ र हावापानी - शैक्षिक संस्था र स्वास्थ्य संस्थाहरुको नाम र ठेगाना	- नक्सा - स्थान सूचक र मौसमी सम्बन्धी मोबाइलएप - मुख्यमुख्य शैक्षिक संस्था र स्वास्थ्य संस्थाको सूची	- नक्सामार्फत प्रदेश र नगरपाकिलाको पहिचान गराउने - नगरको हावापानीको अवस्थाजानकारी गराउने - मोबाइल एपबाट स्थान र मौसमको अवस्थापहिचान गर्ने तरिका अभ्यास गराउने - मुख्यमुख्य शैक्षिक संस्था र स्वास्थ्य संस्थाको स्थलगतअवलोकन गराउने	- प्रदेशको नक्साबनाइआफ्नो नगरको पहिचान गर्नुहोस्। - नगरभित्रकामुख्यमुख्य शैक्षिक संख्याहरुको सूचीबनाउनुहोस्। - नगरको हावापानीको अवस्थाउल्लेख गर्नुहोस्।	६
८	- नगरपालिकाकार्यालयबाट प्राप्तहुने सेवा र सुविधाबताउन - प्रशासनिक संरचनाबारे जानकारी दिन	- नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्तहुने सेवा - प्रशासनिक संरचना र तिनीहरुको कार्य	- नगरपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाहरुको चार्ट तालिका - प्रशासनिक संरचनाको चित्रात्मक सूची र तिनीहरुको कार्य	- नगरबाट प्राप्त सेवाको चार्ट तालिकाको आधारमा प्रश्नोत्तर तथा छलफल गर्ने - नगरपालिकाको भ्रमण गराई नागरिक वडा पत्रअध्ययन गराई प्रश्नोत्तर तथा छलफल गर्ने - प्रशासनिक संरचनाको चित्रात्मक सूचीको	- नगरपालिकाबाट प्राप्तहुने सेवा सुविधाको सूचीबनाउनु होस्। - नगरपालिकाभित्रकाप्रशासनिक संरचनाको चार्ट तयार गरी कुनै एकको व्याख्या गर्नुहोस्। - अनुलेखन गर्नुहोस्।	

				आधारमा प्रश्नोत्तर तथा छलफल गर्ने		

क्षेत्र २ : सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कृति

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
६	- नगरभित्रकाधार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान र संरक्षण गर्न	- नगरको रीतिरिवाज (लोकगीत/लोकबाजा/लोकनृत्य/पहिचान, गरगहनाआदि) - धार्मिक सम्पदा (धर्मधामश्रीकृष्ण मन्दिर जिरौना, चित्रसेन बाबाको महत्त्व सूचीकरण) - नगरस्तरीय व्यक्तित्वहरु :- (शिक्षा, विज्ञान, पर्यटन, समाज, साहित्य)	- धार्मिक तथा सास्कृतिक सम्पदाको हाते पुस्तिका - नगरभित्रकाव्यक्तित्वहरुको जीवनी	- धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको हाते पुस्तिकाको स्वतन्त्रअध्ययन गर्न लगाई समूहगत छलफल गरी प्रश्नोत्तर अभ्यास गराउने - नगरभित्रकाव्यक्तित्वहरु मध्ये कुनै दुईको (फरक विधाको) जीवनी स-स्वर वाचन गर्न लगाइनिम्नलिखित ढाँचामा अभ्यास गराउने - व्यक्तिको विवरण - योगदान	- नगरभित्रअस्तित्वमा रहेका धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाहरुको सूचीतयार पार्नुहोस् । - आफ्नो वरिपरि रहेका धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण गर्ने कुनै चारवटा उपाय लेख्नुहोस् । - तिम्रो समुदायमा रहेका कुनै एक क्षेत्रका सामाजिकव्यक्तित्वको जीवनीतयार पार्नुहोस् ।	६
७	- नगरभित्रकाविभिन्नव्यक्ति र समुदायप्रति समानुभूतिको व्यवहार प्रदर्शन गर्न - धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको महत्त्व	- नगरभित्रकाव्यक्ति र समुदायविचमा - आत्मसम्मानपूर्ण व्यवहार, नैतिकआचरण, स्वाभिमान र सहअस्तित्व - धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको महत्त्व	- व्यक्तिहरुबिच नैतिकआचरण र देखिने पोष्टर, पत्रपत्रिका - आत्मसम्मानपूर्ण जनाउने शब्दहरुको सूची	- असल/खराब क्रियाकलापझल्कने अभिनय प्रस्तुतीकरण - समूदायकामानिस मानिसकाविचमाएकता, आत्मसम्मान स्वाभिमानजनाउने भिडियो/वृत्तचित्रप्रदर्शन गरी वक्तृत्वकलाको आयोजना गर्ने - नगरभित्रको कुनै धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको स्थलगतअवलोकन गराई महत्त्वबुझाइदिने	- नगरभित्रकाव्यक्ति र समुदायहरु विचमाएकताकायम गर्ने उपायहरु उल्लेख गर्नुहोस् । - असलक्रियाकलाप र खराब क्रियाकलापबिचको कुनै चार भिन्नता लेख्नुहोस् । - धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको महत्त्वलाई बुदाँगत रुपमाउल्लेख गर्नुहोस् । - वक्तृत्वकला	६
८	- स्थानीय स्तरमा भएकाआफ्नो संस्कृति र संस्कार (जन्म, विवाह, मृत्यु) आदिकाबारेमा बताउन र लेख्न - लोक गायकमिलनलामाको योगदान र परिचयबताउन	- स्थानीय स्तरमा प्रचलनमा रहेका संस्कृति (थारु, नेवार, मुसहर, गुरुङ्ग, तामाङ्ग, दराई) - संस्कृति अनुरुपका संस्कारहरु, चाडपर्वहरु - व्यक्तिचिनारी मिलनलामा	- स्थानीय स्तरमा प्रचलित संस्कृतिहरुको भिडियो/वृत्तचित्र - संस्कृति अनुरुपकामानिने संस्कारहरुको भिडियो, प्रत्यक्षअवलोकल, हाते पुस्तिका, संस्कृतिसँग सम्बन्धित पुस्तक र विशिष्ट व्यक्तिहरुको अन्तर्वार्ता - मिलनलामाको तस्वीर, उनले गाएकागीतको सूची	- विविध संस्कृतिको कक्षामाअभिनय प्रस्तुत गर्ने - संस्कृतिसँग सम्बन्धित भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने - तस्वीर र गीतको सूचीप्रदर्शन - सम्भव भएव्यक्तिउपस्थित गराउने	- तपाईको संस्कृति अनुरुपको कुनै दुई संस्कारका बारेमा लेख्नुहोस् । - 'हाम्रो संस्कृति, हाम्रो गौरव'शीर्षकमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् । - स्थानीय स्तरमा रहेका संस्कृति संरक्षणमा जुटेका संघ संस्थाहरु कुनकुनहुन? सूचीतयार गर्नुहोस् । - छोटो प्रश्नहरु - मिलनलामाको परिचयदिनुहोस् । - मिलनलामाले गाएका तीनवटा गीतको शीर्षक भन्नुहोस् - प्रयोगात्मकक्रियाकलाप	६

क्षेत्र ३ : मानव र वन्यजन्तुको अन्तरसम्बन्ध

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
६	मानवीयक्रियाकलाप र वन्यजन्तुको वासस्थानमापारेको प्रभावतथान्यूनीकरणका उपायहरु बताउन	- मानवीयक्रियाकलाप र वन्यजन्तुको वासस्थान - मानवीय क्रियाकलापबाट वन्यजन्तुको वासस्थानमा परेको प्रभाव - वन्यजन्तुबाट मानवियक्रियाकलापमा पारेको प्रभाव र न्यूनीकरणका उपायहरु	- मानवीयक्रियाकलापले वन्यजन्तुको वासस्थानमापारेको प्रभाव देखिने चित्र, भिडियो/वृत्तचित्र - न्यूनीकरणका उपायहरुको चार्ट	- मानवीय क्रियाकलापबाट वन्यजन्तुको वासस्थानमापारेको प्रभाव सम्बन्धी छलफल तथाप्रश्नोत्तर गरी अभ्यास गराउने - वन्यजन्तुले मानवियक्रियाकलापमा पुऱ्याएको क्षति लेखिएको चार्ट भिडियो बारे छलफल एवं अन्तक्रिया गरी प्रश्नोतर गर्ने - न्यूनीकरणका उपायहरु छलफल गरी समूहमाप्रश्नोत्तर गर्ने - मानवीयक्रियाकलापकले वन्यजन्तुको वासस्थानमापारेको प्रभावको वृत्तचित्र/भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - परियोजनाकार्य	१२
७	वन्यजन्तुबाट मानव वस्तीमा पुऱ्याएको क्षतिमा स्थानीयतथाप्रदेश सरकारबाट गरिएको न्यूनीकरणका उपाय, सहयोग एवंम सहजीकरणको सूचीतयार गर्न	- वन्यजन्तुबाट मानव वस्तीमा पुऱ्याएको क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न स्थानीय सरकार तथाप्रादेशिक सरकारको भूमिका सहयोगको अवस्था र सहजीकरणको क्रियाकलाप	- स्थानीयतथाप्रादेशिक सरकारले क्षतिन्यूनीकरणका लागितयार पारेको कार्ययोजनाको खाका - सहजीकरण क्रियाकलापको सूचीगतविवरण - स्थानीयतथाप्रदेश सरकारले क्षतिन्यूनीकरणका लागि निमार्ण गरेका भिडियो सामग्री/वृत्तचित्रपत्र, पत्रिका - W.C.N ले तयार पारेको भिडियो/वृत्तचित्र, पुस्तकप्रतिवेदनआदि	- स्थानीयतथाप्रदेश सरकारले क्षतिन्यूनीकरणका लागितयार पारेको कार्ययोजनाको खाकाप्रस्तुत गरी छलफल गराउने - सहजकिरण क्रियाकलापअभिनय गराउने - सम्बन्धितक्षतिग्रस्त क्षेत्रमाअवलोकन गराई अभ्यस्त गराउने - सम्बन्धित भिडियो प्रदर्शन गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - परियोजनाकार्य गर्नुहोस्। - क्षेत्र भ्रमण गराउनुहोस्।	१२
८	वन्यजन्तुबाट मानव वस्तीमा पुऱ्याएको क्षतिमावनमन्त्रालय मातहतका निकायबाट गरिने सहयोगबारे बताउन	- वन्यजन्तुबाट मानव वस्तीमा पुऱ्याएको क्षतिमावनमन्त्रालयमा तहतकानिकायको सहयोग र भूमिका	- वनमन्त्रालयअर्न्तगतकानिकायले तयार पारेको प्रतिवेदन, - सहयोगका क्षेत्रगतविवरण सहितको पुस्तिका	- वनमन्त्रालयअर्न्तगतकानिकायले तयार पारेको प्रतिवेदनमा छलफल गराई प्रश्नोत्तर गराउने - सहयोग कार्यक्रमका सूची देखाइमातहतकानिकायको भूमिका स्पष्ट पार्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - प्रतिवेदनतयार पार्नुहोस्। - परियोजनाकार्य तयार पार्नुहोस्।	१२

क्षेत्र ४ : स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
६	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसकाविशेषताबताउन सिमसार क्षेत्रको परिचयदिन हरित विद्यालयको अवधारणा बारे स्पष्ट हुन	- चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय - यसकाविशेषता - हरित विद्यालयको अवधारणा (वातावरणमैत्रीविद्यालय) - सिमसार क्षेत्रको परिचय (विसहजारी ताल)	- चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज सम्बन्धि वृत्तचित्र - विशेषताहरुको सूचीप्रदशितहुने चार्ट - हरित विद्यालयदर्शाउने चित्र - सिमसार क्षेत्रको चित्र	- चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको बारेमा वृत्तचित्रप्रर्दशन गरी छलफल गर्ने, यसकाविशेषताबताउने र प्रश्नोत्तर गराउने - हरित विद्यालयको अवधारणा स्पष्ट पार्न समूहगत छलफल गरी अभ्यस्त गराउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - लामो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - परियोजनाकार्यतयार पार्नुहोस् । - क्षेत्र भ्रमण	१४
७	- सामुदायिकवन, मध्यवर्ती क्षेत्रको परिचय र यसको अवस्थाबताउन - हरित विद्यालय र यसको महत्वबताउन - सिमसार क्षेत्रको महत्वबताउन	- सामुदायिकवन - मध्यवर्ती क्षेत्र - हरित विद्यालयको महत्व - सिमसार क्षेत्रको महत्व	- सामुदायिकवन र मध्यवर्ती क्षेत्रको महत्वझल्किने भिडियो/वृत्तचित्र - हरित विद्यालयको महत्वझल्किने पोष्टर - सिमसार क्षेत्रको चित्रात्मक सूची सहितमहत्वझल्काउने पोष्टर	- सामुदायिकवन र मध्यवर्ती क्षेत्रको महत्वबताइ छलफल गर्ने - भिडियो/वृत्तचित्रप्रदर्शन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - हरित विद्यालय सम्बन्धी छलफल गरी त्यसको महत्व प्रष्ट पारिदिने - सिमसार क्षेत्रको महत्वबताइप्रश्नोत्तर गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - लामो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - क्रियाकलाप - परियोजनाकार्य	१४
८	- जैविकविविधताको परिचय, संरक्षणका उपायबताउन - स्थानीय क्षेत्रमापाइने दुर्लभ जीवतथावनस्पतिको परिचय, महत्व र संरक्षणका उपायबताउन - हरित विद्यालयको व्यवस्थापनबारे बताउन	- जैविकविविधताको परिचयतथा संरक्षणका उपाय - स्थानीयतहमापाइने दुर्लभ जीवतथावनस्पतिको परिचय, महत्व र संरक्षणका उपाय - हरित विद्यालयव्यवस्थापन	- जैविकविविधता सम्बन्धीपोष्टर, पम्प्लेट भिडियो/वृत्तचित्र - दुर्लभ जीवतथावनस्पतिको सचित्रनामावली र संरक्षणका उपायको सूची - हरित विद्यालयव्यवस्थापन सम्बन्धीचित्र	- जैविकविविधताको चित्रात्मक वर्णन गरी त्यसबाट हुने फाइदाबारे बताई, जैविकविविधता केन्द्र टिकौलीको अवलोकन गराउने - दुर्लभ जीवतथावनस्पतिको चित्र देखाइत्यसको महत्व र संरक्षणका उपायकाबारेमा छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - हरित विद्यालयको व्यवस्थापन सम्बन्धीअवधारणा विकास गराउने बारे छलफल गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - लामो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - समूहकार्य - परियोजनाकार्य	१४

क्षेत्र ५ : सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा

६	- फोहोर व्यवस्थापनकाउपायहरु अवलम्वन गर्ने उपायहरुबताउन - फोहोरको अवस्था र उपयोग बारे बताउन - प्रदूषणकमगर्नेउपायहरु बताउन	–फोहोर व्यवस्थापनकाउपायहरु (3Rs) - पुन:प्रयोग - पुन: चक्रण - कमप्रयोग गर्नु –फोहोरको अवस्था र उपयोग –प्रदूषण कम गर्ने उपाय –माटो जैविक/प्राङ्गारिक मलको प्रयोग –पानी - पानीका स्रोतहरुमा ढल नमिसाउने –वायु - उद्योग/कलकारखानामानव वस्तीबाट टाढा बनाउने –ध्वनि - थोत्रा सवारी साधनको प्रयोगमा नियन्त्रण - प्रेसर हर्नको प्रयोग कम गर्ने	- वरिपरि पाइने र फोहोर, पोष्टर भिडियो ल्किपवास्तविकचित्र (डस्विन) नकुहिने सामाग्रिबाट निमार्ण गरेका सामाग्रि - फोहोरलाई व्यवस्थापन गरिएको क्षेत्रको भ्रमण	- नकुहिने फोहोरबाट विभिन्न सामग्रीबनाउनसिकाउने - आफ्नो विद्यालय वरपर पाइने फोहोरलाई व्यवस्थापन गर्न सिकाउने - प्रदूषण सम्बन्धी भिडियो क्लिप देखाइ छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - क्रियाकलाप - परियोजनाकार्य	१४
७	- स्वस्थकर खानाको पहिचानतथाउपभोग गर्ने उपायबताउन - विद्यालयर समुदायमा रहेका क्लबतथा संघ संस्थाहरुको व्यवस्थापकीयभूमिकाबताउन	- स्वस्थकर खानाको पहिचान (विषादी रहित तरकारी, मिसावट रहितखाद्यान्न) - मिति समाप्तनभएको खाद्यवस्तु - स्वस्थकर वस्तुको उपभोग गर्ने उपाय - घरमै उपलब्धखानाप्रयोग गर्ने - पत्रु खानानखाने - सागसब्जीलाई गल्ले गरी नपकाउने - तारेको, भुटेको डढेको खानाकमखाने - एक पटक प्रयोग भएको तेल पुन:प्रयोग नगर्ने - विद्यालय र समुदायमा रहेका क्लब, संघ संस्थाआदिको भूमिका - सचेतनाकार्यक्रम - उपभोक्ता स्वास्थ्यजागरण सम्बन्धीअभियानचलाउने - खाद्य मिसावट गर्नेलाई कानुनीउपचार गर्ने - बजार अनुगमन गर्ने	- पोष्टर प्रदर्शन भिडियो प्रदर्शन - उपभोक्ताअधिकार बुलेटिन	- स्वस्थकर वस्तु र अस्वस्थकर वस्तुको बारेमा समूहगत छलफल गराउने - बजार क्षेत्र स्थलगत भ्रमण गराउने - स्थानीयउपभोक्ताअधिकारकर्मीबाट अभिमुखीकरण कक्षा सञ्चालन गर्ने - स्वस्थकर वस्तुको पहिचान र उपभोगको बारेमा विभिन्न सामाजिक संघ संस्थाले खेलेको भूमिकाको बारेमा छलफल तथाप्रश्नोत्तर गराउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - क्रियाकलाप - परियोजनाकार्य	१४
८	- फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीयतहको भूमिकाबताउन	- फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीयतहको भूमिका - कानुननिर्माण - सहर व्यवस्थापन - ढल व्यवस्थापन	- फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीयतहको - भूमिकाप्रदर्शन हुने चार्ट - स्मार्ट सिटी सम्बन्धी भिडियो सामाग्री	- फोहोर व्यवस्थापनमा स्थानीयतहको भूमिका लेखेको चार्ट देखाई छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - फोहोरमैलाव्यवस्थापनमा स्थानीयतहको	

	- स्मार्ट सिटीको अवधारणा, पूर्वाधारहरु पहिचान र यसकाफाइदाबताउन	- सवारी साधनव्यवस्थापन - स्मार्ट सिटीको परिचय, पूर्वाधारहरु (बाटो, विजुली, बसपार्क मनोरञ्जन स्थल, धार्मिक स्थल, अस्पताल, सभाहल, बैंक, विश्वविद्यालय खेलकुद मैदान, सामाजिक स्थलआदि) - स्मार्ट सिटीका फाइदा - गुणस्तरीय जीवनशैली - सेवा र सुविधाको सहजपहुँच - गरिबीन्यूनीकरण - स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार - स्थानीय अर्थतन्त्रको सुधार		- स्मार्ट सिटीका लागिआवश्यकपूर्वाधार देखाउने भिडियो/वृत्तचित्रप्रदर्शन गरी समूहगत छलफल गराउने	भूमिकाशीर्षकमावक्तृत्वतयार गर्नुहोस् । - समूहकार्य - परियोजनाकार्य	१४

क्षेत्र ६ : स्थानीय खेल र योग शिक्षा

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा ६	- क्रिकेट खेलको सामान्य परिचयदिन सक्ने	क्रिकेट खेल - नियम - कोर्ट निमार्ण	- क्रिकेट खेलसँग सम्बन्धीत भिडियो - क्रिकेट खेलको परिचय लेखिएको पोष्टर (व्याट, बल, क्रिकेट, हेलमेट, नि प्याड)	-क्रिकेट खेलकालागिआवश्यक सामाग्रीहरुको पोष्टर प्रदर्शन गर्दै खेलकाबारेमा छलफल गराउने -खेल खेलाउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - लामो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - क्रियाकलाप गर्नुहोस् । - सिर्जनात्मककार्य गर्नुहोस् । - तपाईको क्षेत्रमाकुनै एक विधामा सफलव्यक्तिकाबारेमा लेख्नुहोस् ।	१४
	- राष्ट्रिय खेलाडी सन्दीप लामिछानेका योगदानबारे बताउन सक्ने	- व्यक्तिचिनारी सन्दीप लामिछाने	- सन्दीप लामिछानेको तस्विर - उनले गरेको योगदानको विवरण लेखिएको चार्ट	-सन्दीप लामिछानेको तस्विर/भिडियो देखाई उनले खेल क्षेत्रमाप्राप्त गरेको सफलताको कथाको बारेमा वर्णन गरिदिने		
कक्षा ७	- तेक्वान्दो खेलको सामान्य परिचयदिन सक्ने - स्थानीय खेलाडी पार्वती गुरुङको परिचयर योगदानबारे बताउन सक्ने - चेस खेलकानियमबताई खेल खेल्न	- तेक्वान्दो खेलको नियम - पार्वती गुरुङको परिचय र योगदान - चेस खेलको नियम	- तेक्वान्दो खेलको परिचय लेखिएको पोष्टर, पोशाक - तेक्वान्दो खेलको भिडियो - पार्वती गुरुङको तस्वीर र उनले पुर्‍याएको योगदानको विवरण लेखिएको चार्ट - चेस वोर्ड र गोटी - नियमको चार्ट	-तेक्वान्दो खेलको परिचयदिई छलफल गराउने -खेलाडी पार्वती गुरुङको तस्विर देखाइउनले प्राप्त गरेको सफलताबारे छलफल गर्ने -सम्भवभए सम्म व्यक्तिउपस्थित गराइअनुभवव्यक्त गर्न लगाउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - लामो उत्तर दिनुहोस् । - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - क्रियाकलाप गर्नुहोस् । - सिर्जनात्मककार्य गर्नुहोस् । (कक्षा सञ्चालनहुनुभन्दा ५ मिनेट पहिले ध्यान गर्न लगाउने)	१४

				- चेसका नियमबताउदै समूहमा खेल्न लगाउने		
	- योगको परिचयदिइ योग अध्यास गर्न सक्ने	- योगको परिचय र उदाहरण - चित्र सहित योगको नमुना	- योगसँग सम्बन्धित भिडियो, चार्ट पोष्टर	- योगको परिचयदिई योग अभ्यास प्रदर्शन गर्ने र गर्न लगाउने - स्थानीय योग गुरु बोलाई कक्षा सञ्चालन गर्ने		
कक्षा ८	- कुनै ३ वटा योगअभ्यासको नाम र तिनीहरुबाट प्राप्तहुने लाभबारे बताउने - भलिबल र फूटसल खेलकानियमबताउन र खेल प्रदर्शन गर्न सक्ने	- योग अभ्यास (सूर्य नमस्कार, अनुलोम बिलोम, कपालभातीआदि) - भलिबल कोर्ट निमार्ण नियम सीपहरु - फुटसल कोर्ट निमार्ण नियम, सिपहरु	- योगअभ्यास गरिएकापोष्टर र भिडियो - भलिबल फुटसल नेट, सिठ्ठी चुना खेल नियम लेखिएको चार्ट	- योग अभ्यासका भिडियो प्रदर्शन गरी छलफल गर्दै योग अभ्यास गराउने - भलिबल, फुटसल खेलकानियमहरु बारे जानकारी गराउने - समूहविभाजन गरी खेल खेलाउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - छोटकरीमा लेख्नुहोस्। - क्रियाकलाप गर्नुहोस्। - अवलोकन	१४

क्षेत्र ७ : स्थानीय पर्यटन र व्यापार

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा ६	- पर्यटक र स्थानीय पर्यटन व्यवसायीबिचको शिष्टचार संवाद गराउन - पर्यटन व्यवसाय र परम्परागतप्रविधिको सम्बन्धबारे बताउन	- पर्यटकीय क्षेत्र सौराहामा रहेका आकर्षकहरु जस्तै जंगल सफारी, जिप सफारी थारु सांस्कृतिकनाच, डुङ्गा सयर, foodfestivals, मचान, थारु सङग्रहालय, निकुञ्ज सङग्रहालय,, हात्तीप्रजनन केन्द्र, Bird watchingकेन्द्र आदिको बारेमा पर्यटकहरु सँग शिष्टचार संवाद - स्थानीयप्रविधिअन्तर्गत रहेका ढिकी, जातो, ढकी, खुर्पेटो, ओखल, गाडा, कोल, हलो जुवा, ढकिया पेरुङ्गो आदिलाई पर्यटन व्यवसायमा जोड्ने	- पर्यटकीय क्रियाकलापमाआवश्यक पर्ने सामाग्रीहरु जस्तै जिप, डुङ्गा, गाइड, हात्ती, क्यामरा, पर्यटक सहयोगीनक्सा, कम्पास चित्र, भिडियो सामाग्री - परम्परागतप्रविधिको चित्रात्मक चार्ट - संवादको नमूना	- रत्ननगर भित्रका पर्यटकीय स्थलहरुमा रहेका पर्यटकीय महत्वका वस्तुहरुको चित्रतथा भिडियो देखाई छलफल गराउने - स्थानीय पर्यटकीय क्षेत्रको स्थलगत भ्रमण गराउने - पर्यटक र स्थानीयव्यवसायीबिचको संवादकक्षामाअभिनय गर्न लगाउने - स्थानीयप्रविधिको बारेमा सचित्र वर्णन गरी प्रश्नोत्तर गर्ने र त्यसको पर्यटकीय महत्वको बारेमा संवाद गर्ने - संवादको नमूनाप्रदर्शन	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - टिप्पणी लेख्नुहोस्। - संवादतयार पार्ने।	१६
कक्षा ७	- पर्यटनमैत्रीव्यवहार र यसले पर्यटन व्यवसायमापार्ने सकरात्मकप्रभाव	- शिष्टाचार व्यवहार - होटल तथालजको व्यवस्था - यातायातका साधनहरुको सुविधा	- शिष्टाचार प्रदर्शन गरिने शब्द लेखिएको चार्ट - पर्यटन व्यवसायमाउपलब्ध सेवा सुविधाको चार्ट	- पर्यटनमैत्रीव्यवहार दर्शाउने संवादतयार अभिनय गर्न लगाउने - सेवा सुविधा लेखिएको चार्ट प्रस्तुतगर्दै त्यसमाथि छलफल गर्ने	- छोटो उत्तर दिनुहोस्। - लामो उत्तर दिनुहोस्। - परियोजनाकार्य - समूहकार्य - स्थलगतअवलोकन - प्रतिवेदन लेखन	१६

	को बारेमा थाहापाउन - परम्परागतप्रविधिको प्रयोग र यसको पर्यटकीय महत्वको बारेमा बताउन	- शान्ती सुरक्षाको प्रत्याभूति - पर्यटन सुचना केन्द्र - सरसफाईको व्यवस्थापन - इ-पे (E-Pay) को सुविधा, मुद्रा सटहीको व्यवस्था - परम्परागतप्रविधि र व्यावसायिकमहत्त्व	- परम्परागतप्रविधिको प्रयोग र यसको महत्व लेखिएको चार्ट वृत्तचित्रवा भिडियो	- परम्परागतप्रविधिको चित्रात्मक प्रस्तुतिगर्दै त्यसको पर्यटन व्यवसायमापारेको सकारात्मकप्रभावको बारेमा समूहबनाई छलफल गर्ने ।		
	- रत्नर महोत्सव र यसको व्यावसायिकमहत्त्वको बारेमा बताउन	- रत्ननगर महोत्सवहुने स्थल, यसकाआकर्षक तत्वहरु, त्यसको व्यवस्थापन र त्यसको व्यवसायिकमहत्व	- रत्ननगर महोत्सवका केहीआकर्षकहरुको चित्रात्मक प्रस्तुति देखिने चार्ट, - महोत्सवले व्यवसायिक क्षेत्रमापारेको सकारात्मकप्रभाव लेखिएको चार्ट	- रत्ननगर महोत्सवमाउपलब्धहुने सेवा सुविधाअवसर र आकर्षणका बारेमा विद्यार्थीबिच छलफल गराई प्रस्नोत्तर गर्ने । - यसको व्यावसायिकमहत्वको बारेमा वृत्तचित्र देखाइअभ्यस्तपार्ने	-	
कक्षा ८	- पर्यटन व्यवसायप्रवर्धनकलागिआवश्यक सीप तथाव्यवस्थापकीयकार्यहरु बताउन - 'यात्रा सौराहा'शीर्षकमा दैनिकीतयार पार्न - परम्परागतप्रविधिको संरक्षण र यसको पर्यटकीय महत्वबारेमा बताउन	- पर्यटन व्यवसायको लागिआवश्यक पर्ने सिपहरु (अभिवादन गर्न, अतिथि सत्कार, खाना बस्न राम्रो प्रवन्ध गर्न, सुरक्षाकाउपायहरु अवलम्वन गर्न, आवश्यक सूचनालिनदिन, यातायातको राम्रो प्रवन्ध गर्न, सरसफाइको राम्रो प्रवन्ध गर्न, मनोरञ्जन स्थलको बारेमा जानकारी दिनमुख्यआकर्षणका क्षेत्रहरुको बारेमा जानकारी दिन - विदेशीमुद्र सटहीलाई सहज बनाउन - सौराहा क्षेत्रभित्र रहेका पर्यटकीय स्थल र वस्तुको बारेमा परिचय - परम्परागतप्रविधिको परिचय, संरक्षणका उपाय र त्यसको पर्यटकिय महत्व	- आवश्यकसिपको चार्ट - यात्रा संस्करणको नमूना - परम्परागतप्रविधिको चित्रात्मक चार्ट - परम्परागतप्रविधिको पर्यटकीय महत्वको सूचीगत चार्ट	- पर्यटन व्यवसायप्रर्वधनकालागि आवश्यकसिपउल्लेखित चार्ट प्रस्तुत गरी छलफल गराउने र अभ्यस्त गराउने - यात्रा सौराहाशीर्षक समेटिएको दैनिकिको नमूना प्रस्तुत गरी अभ्यास गराउने - परम्परागतप्रविधिको चित्रात्मक चार्ट प्रस्तुत गरी त्यसको व्यावसायिकमहत्वको बारेमा अभ्यस्त गराउने	- छोटो उत्तर दिनुहोस् । - 'यात्रा सौराहा'शीर्षकमा दैनिकीतयार पार्नुहोस् । - लामो उत्तर दिनुहोस् । - परियोजनाकार्य - स्थलगत भ्रमण	१६

क्षेत्र ८ : कृषि र पशुपालन

क्र.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा ६	- केरा खेती र पुष्पखेती गर्ने	- केरा खेती र पुष्पखेती गर्ने तरिका	- केरा खेती र पुष्पखेती गर्ने तरिका लेखिएको चार्ट,	- केरा खेती र पुष्पखेती गर्ने तरिका लेखिएको	- अवलोकन - प्रतिवेदन - छोटो प्रश्नोत्तरु	

	तरिकाबारे थाहापाउन - माछापालन व्यवसाय गर्ने तरिका थाहापाउन - अर्गानिक (जैविक) खेतीको सामान्य परिचय - कीटनाशक औषधिको पहिचान गर्न सक्ने	- माछापालन व्यवसाय गर्ने तरिका - अर्गानिक खेती सम्बन्धिजानकारी - कीटनाशक औषधिजानकारी	- माछापालन व्यवसाय सम्बन्धिजानकारी मूलकबुकलेट, हाते पुस्तिका, भिडियो - केरा खेती र पुष्पखेती सम्बन्धि वृत्तचित्र - अर्गानिक खेती सम्बन्धीभिडियो क्लिप - कीटनाशक औषधिको चित्रात्मकएवं सांकेतिक सूची - केरा खेती, पुष्पखेती माछापालन व्यवसाय, अर्गानिक खेती र किटनाशक औषधि सम्बन्धिविश्लेषणात्मक लेख रचना	चार्ट, भिडियो बारेमा छलफल गर्ने - केरा खेती, पुष्पखेती, माछापालन, अर्गानिक खेती र किटनाशक औषधी सम्बन्धि स्थलगतअवलोकन गराई प्रश्नोत्तर गर्ने - संभवभएसम्म सम्बन्धित क्षेत्रकाविशेषज्ञहरुलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी अभिमूखीकरण गर्न लगाउने ।	- लामो पश्नोत्तर - टिप्पणी लेखन - फरक छुट्याउनुहोस् ।	१८
कक्षा ७	- केरा खेतीमालाग्ने रोग र त्यसबाट बच्ने उपायको बारे थाहापाउन - पुष्पखेतीगर्दा हुने फाइदाको बारेमा बताउन - मौरी पालनव्यवसायबारे थाहापाउन - अर्गानिक खेतीगर्दा अवलम्वन गर्नुपर्ने उपायबारेमा थाहापाउन - कीटनाशक औषधिको प्रयोग र यसका असर बारे थाहापाउन	केरा खेती - लाग्ने रोग - बच्ने उपायहरु पुष्पखेती परिचय र - फाइदाहरु - मौरी पालन - परिचय र फाइदा अर्गानिक - खेतीगर्दा अवलम्वन गर्नुपर्ने उपायहरु - कीटनाशक औषधी र यसको प्रयोगको अवस्था र यसको असर (रत्ननगरमा)	- केरा खेतीमालाग्ने रोगको सूची लेखिएको पोष्टर - पुष्पखेतीकाफाइदाहरु लेखिएको चार्ट, भिडियो - मौरी पालनव्यवसायको परिचयएवं फाइदा लेखिएको चार्ट वृत्तचित्र - अर्गानिक खेतीगर्दा अपनाउने उपायहरुको सूचीको पोष्टर - कीटनाशक औषधीको प्रयोगको अवस्था र यसको असर लेखिएको चार्ट, पोष्टर - सम्बन्धितविशेषज्ञका लेख रचनाहरु	- केरा खेतीमालाग्ने रोगको सूची लेखिएको पोष्टर चार्टको बारेमा कक्षामा छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - पुष्पखेती र मौरी पालन सम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गरी अभ्यस्त गराउने - अर्गानिक खेतीगर्दा अवलम्वन गर्नुपर्ने उपायको बारेमा छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - कीटनाशक औषधीको प्रयोग र यसको असरको बारेमा भिडियो सामाग्री प्रस्तुत गर्ने	- छोटो प्रश्नोत्तर - लामो प्रश्नोत्तर - खाली ठाउँ भर्ने - परियोजनाकार्य - अवलोकन - क्रियाकलापहरु	१८
कक्षा ८	- स्थानीय स्तरमा रहेका कृषितथापशुपालनव्यवसायका संभावनातथा प्रवर्द्धनकाउपायकाबारेमा पहिचान गर्न - अर्गानिक खेतीको आवश्यकता र महत्वबारेमा पहिचान गर्न - कीटनाशक औषधि नियन्त्रणका उपायहरु बारे थाहापाउन	- स्थानीय स्तरमा रहेका कृषितथापशुपालनव्यवसायका - संभावनाहरु - प्रवर्द्धनकाउपायहरु - अर्गानिक खेती - आवश्यकता - महत्व - किटनाशक औषधी - नियन्त्रणका उपायहरु - कुखुरा पालनव्यवसायका सम्भावना र चुनौतिहरु	- स्थानीय स्तरमा रहेका कृषितथापशुपालनव्यवसायका संभावना लेखिएको चार्ट - प्रवर्द्धनकाउपायहरु लेखिएको चार्ट - अर्गानिक खेतीको आवश्यकता र महत्वझल्काउने सामाग्री - कीटनाशक औषधि नियन्त्रणका उपायहरु बारे लेखिएको चार्ट, पोष्टर, भिडियो - कुखुरा पालन सम्बन्धि भिडियो	- कृषितथापशुपालनव्यवसायका संभावना लेखिएका चार्ट प्रस्तुत गरि छलफल गर्ने - प्रवर्द्धनकाउपायहरु लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरि छलफल र प्रश्नोत्तर गर्ने - अर्गानिक खेतीको आवश्यकता र महत्वको बारेमा वक्तृत्वकलाकार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गरी सोहीबमोजिम पृष्ठ पोषण प्रदान गर्ने - किटनाशक औषधी नियन्त्रणका उपायहरुको बारेमा समूहबनाई छलफल गर्ने ।	- छोटो प्रश्नोत्तरु - लामो पश्नोत्तर - अर्गानिक खेतीको आवश्यकता र महत्व सम्बन्धीवक्तृत्वकलातयार पार्नुहोस् । - परियोजनाकार्य - क्रियाकलापहरु	१८

	- कुखुरा पालनव्यवसाय गर्ने तरिका			-कुखुरा पालन र क्षेत्र भ्रमण		

क्षेत्र ९ : सूचना, प्रविधि एवम् सिप विकास

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनपक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा ६	- साइकल र मोटरमाइलको सामान्य मर्मत गर्न सक्ने	- साइकल र मोटरमाइल मर्मत सम्बन्धि सामान्यजानकारी(चेन राख्ने, पञ्चर टाल्ने)	- साइकल र मोटरमाइलको चित्र - चेन राख्ने, पञ्चर टाल्ने क्रियाकलाप सम्बन्धि भिडियो, अडियो, पोष्टर आदि	-नजिकको साइकल मर्मत गर्ने वर्कशपमाप्रत्यक्षअवलोकन गराई जानकारी दिने -साइकल मोटरसाइकलकाबाहिरि पार्टपुर्जाको जानकारी गराउने	- प्रत्यक्षअवलोकन - प्रयोगात्मकक्रियाकलाप	८
कक्षा ७	- प्लम्बिङ सम्बन्धि सामान्यजानकारी प्राप्त गर्न सक्ने	- प्लम्बिङको परिचय - धारा जडान - पाइप फिटिङ्ग - ट्यूबवेल	- धारा पाइप ट्यूबवेल रेन्चीपाइप कटर ड्रिलमेसिनआदिको चित्र - प्लम्बिङसँग सम्बन्धित भिडियो वृत्तचित्र	-प्लम्बिङमा धेरै प्रयोग हुने सामाग्रीको परिचयदिदै चिनाउने -आफ्नो घर तथा छिमेकमाविग्रीएकाधारा, ट्यूबवेल पाइपको मर्मत बारे जानकारी दिने -प्लम्बरलाई कक्षामाउपस्थित गराई अर्न्तक्रिया गराउने	- प्रत्यक्षअवलोकन - प्रयोगात्मकक्रियाकलाप	८
कक्षा ८	- विद्युत (फ्युज जडान, बत्ती जडान, पङ्खा जडान) सम्बन्धिजानकारी प्राप्त गर्न सक्ने - सौर्य बत्ती जडान तथा मर्मत गर्न सक्ने	- फ्युज जडान गर्ने तरिका - बत्ती जडान - पङ्खा जडान - सौर्य बत्ति जडान	- तार, बल्ब, पङ्खा, सोलार, प्यानल, व्याट्री बोर्ड आदिको चित्र - फ्युज जडान, बत्ति जडान, सौर्य बत्ती जडान सँग सम्बन्धित भिडियो	-विद्युतिय सामाग्रीतथा सौर्य बत्तीसँग सम्बन्धित सामाग्रीको परिचय गराउने -Electricianलाई कक्षामाउपस्थित गराई प्रत्यक्ष छलफल तथाप्रयोगात्मककार्य गर्न लगाउने	- प्रत्यक्षअवलोकन - प्रयोगात्मकक्रियाकलाप	८

क्षेत्र १० : जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा ६	- जलवायु परिवर्तनको अवस्थाथाहापाउन सक्ने	जलवायु परिवर्तन - परिचय - अवस्था	- जलवायु परिवर्तन देखिने मौसमी चार्ट, - जलवायु परिवर्तनको अवस्थाझल्कने पोष्टर एवं चित्र, भिडियो	-जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी चार्ट देखाई त्यसको अवस्थाको बारेमा छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने	- प्रदर्शन - चित्रात्मक प्रस्तुति - खाली ठाउँ भर्नुहोस् । - ठिक बेठिक छुट्उनुहोस् - परियोजनाकार्य	१६
	- विपद्को पहिचान, उदाहरण, प्रकार	विपद् - परिचय	- विपद्जन्य भिडियो, वृत्तचित्र, विपद्का अवस्था र प्रकार देखिने चार्ट	-विपद्को बारेमा छलफल गरी विपद्जन्य	- विपदभनेको के हो ? - विपद्का प्रकाहरु के के हुन?	

	र क्षतिको बारेमा जान्न	- उदाहरणः बाढी, पहिरो, डडेलो, भूकम्प, आगोलागी प्रकार : प्राकृतिकप्रकोप र मानवसिर्जित विपद्	- विपद्बाट हुने क्षतिको बारेमा लेखिएको चार्ट, वृत्तचित्र	भिडियोहरु प्रदर्शन गर्ने । -विपद्का अवस्था र प्रकार लेखिएको चार्टको बारेमा समूहमा छलफल गरि प्रस्तुत गर्न लगाउने । -विपद्को क्षतिको बारेमा लेखिएको चार्टलाई प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने ।	- विपद्बाट हुने क्षतिहरुको सूचीबनाउनुहोस् । - परियोजनाकार्य - खाली ठाउँमा भर्नुहोस् ।	१६
कक्षा ७	- जलवायु परिवर्तन र त्यसका कारणहरु बारे थाहापाउन	- जलवायु परिवर्तन - जलवायु परिवर्तनका कारणहरु (जस्तै : तापक्रम वृद्धि, वनजंगलको विनाश, अव्यवस्थितशहरीकरण तथाऔद्यौगिकीरण आणविक भट्टी, ज्वालामुखीविष्फोटन, विषादीको अत्याधिकप्रयोग आदि)	- जलवायु परिवर्तनको बारेमा लेखिएको चार्ट, - जलवायु परिवर्तनका कारणहरु लेखिएको पोष्टर भिडियो, वृत्तचित्र	-जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि लेखिएको चार्टको बारेमा छलफल, कारणहरुको बारेमा प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरी समूह छलफल । -जलवायु परिवर्तनका असर देखिएका स्थानहरुको स्थलगत भ्रमण गराई प्रश्नोत्तर गर्ने	- छोटो प्रश्न - लामो प्रश्न - परियोजनाकार्यहरु - क्रियाकलाप	१६
	- विपद्पूर्व, विपद्को बेला, विपद् पछि अपनाइने सावधानीको बारेमा थाहापाउन	- विपद्पूर्व गरिने अभ्यासहरु - विपद्को समयमा गरिने कार्यहरु - विपद् पश्चातअपनाइने सावधानी - वाढी आउनुपूर्व बाढी आइरहेको समयमा र बाढी आइसकेपछि - हावाहुरी, चट्याङ्ग, भूकम्पआदिविपदआउनु पूर्व आइरहेको समयमा र विपद् पश्चात	- विपद्को बारेमा तयार पारिएका चार्ट, भिडियो, क्लिप, पोष्टर, पम्प्लेट आदि	-विपद्को बारेमा तयार पारिएका चार्ट, भिडियो, पोष्टर, पम्प्लेट आदिप्रदर्शन गरी त्यसबाट बच्ने सावधानीको उपायहरुको बारेमा छलफल गरि प्रश्नोत्तर गर्ने ।	- छोटो प्रश्न - लामो प्रश्न - छोटकरीमा लेख्नुहोस् । - परियोजनाकार्यहरु - क्रियाकलाप	
कक्षा ८	- जलवायु परिवर्तनका असर र न्यूनीकरणका उपायहरु बारे बुझ्न	- जलवायु परिवर्तनका असर - न्यूनीकरणका उपायहरु सम्बन्धि संवाद (विद्यार्थी र जलवायु बिचको)	- जलवायु परिवर्तनका असर सम्बन्धी चार्ट, वृत्तचित्र, भिडियो - न्यूनीकरणका उपायहरु लेखिएको चार्ट	-जलवायु परिवर्तनका असर सम्बन्धी चार्ट, वृत्तचित्र, भिडियो प्रदर्शन छलफल गरी अभ्यस्त गराउने -न्यूनीकरणका उपायहरु लेखिएको चार्ट प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने	- छोटो प्रश्न - लामो प्रश्न - संवादतयार पार्ने - परियोजनाकार्यहरु	१६
	- विपद् व्यवस्थापन परिचय र विपद् व्यवस्थापनतथाक्षतिन्यूनीकरणका उपायहरु बताउन	- विपद् व्यवस्थापन योजना (पूर्वानुमान र तयारी गर्ने) - विपद् न्यूनीकरणका उपायहरु	- विपद् व्यवस्थापनको बारेमा लेखिएको चार्ट, विपद् व्यवस्थापन योजनाको चार्ट, विपद् न्यूनीकरणका उपाय सम्बन्धी भिडियो/चित्र	-विपद् व्यवस्थापनको बारेमा लेखिएको चार्ट, भिडियो, प्रदर्शन गरी छलफल गर्ने -विपद् व्यवस्थापनको अभ्यास -नगरपालिकाले गरेका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरुको बारेमा छलफल एवं अन्तक्रिया गर्ने	- छोटो प्रश्न - लामो प्रश्न - परियोजनाकार्यहरु - स्थलगत भ्रमण	

क्षेत्र ११ : सडक सुरक्षा

क.सं	विशिष्ट उद्देश्य	विषयको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामाग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कनप्रक्रिया	पाठ्यघण्टा
कक्षा ६	- सडक बत्तीको संकेत बताउन सक्ने - मानिस र सवारी साधनले गर्नुपर्ने कार्य बताउन सक्ने - Reflection Lightबारे बताउन	- सडक बत्ती र यसकाप्रकारहरु (रातो, हरियो, पहेलो) - मानिस र सवारी साधनले गर्नुपर्ने कार्यहरु - Reflection Light	- सडक बत्तीबनाइएको चार्ट, भिडियो, वृत्तचित्र - सडक बत्तीकाआधारमा मानिस र सवारी साधनले गर्नुपर्ने कार्यको सूचीपोष्टर - Reflection Lightसम्बन्धीपोष्ठर	- सडक बत्तीबनाइएको चार्ट भिडियो प्रस्तुत गरि छलफल तथाप्रश्नोत्तर गर्ने - सडक बत्तीकाआधारमा मानिस र सवारी साधनले गर्नुपर्ने कार्यहरुकाबारे प्रत्यक्षअवलोकन गराइ छलफल गरी प्रश्नोत्तर गराउने, सडक नाटक प्रदर्शन गराइबझाउने - Quize contest गराउने - Reflection Lightसम्बन्धी भिडियो प्रदर्शन गर्दै बुझाउने	- छोटो प्रश्न - टिप्पणी लेख्ने - खाली ठाउँ भर्ने - क्रियाकलाप	८
कक्षा ७	- सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु बताउन - सडक सुरक्षामा स्थानीय ट्राफिक प्रहरीको भूमिकाबताउन	- सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु - सडक सुरक्षामा स्थानीय ट्राफिक प्रहरीको भूमिका	- सडक दुर्घटना न्यूनीकरण गर्ने उपायहरु लेखिएको चार्ट, भिडियो, पोष्टर - सडक सुरक्षामा स्थानीय ट्राफिक प्रहरीले गर्ने कार्यहरुको सूची लेखिएको पोष्टर, भिडियो	- सडक दुर्घटना हुने कारण र न्यूनीकरणका बारेमा छलफल गरी प्रश्नोत्तर गर्ने - भिडियो प्रदर्शन गर्ने - स्थानीय ट्राफिक प्रहरीसँगअर्न्तक्रिया गराउने	- छोटो प्रश्न - लामो प्रश्न - संवादतयार गर्नुहोस् (स्थानीय ट्राफिक प्रहरी र विद्यार्थी विच) - सडक नाटक प्रदर्शन	८
कक्षा ८	- सवारी चालकअनुमतिपत्रलिनकालागिजान्नुपर्ने नियमबारे बताउन सक्ने	- सवारी चालकअनुमतिपत्रलिनकालागिआवश्यकनियमहरु - उमेर - ट्राफिक संकेत - लिखित/प्रयोगात्मक परीक्षा - नागरिकता	- सवारी चालकअनुमतिपत्रलिनकालागिजान्नुपर्ने नियमहरु लेखिएको चार्ट, भिडियो	- सवारी चालकअनुमतिपत्रलिदा अपनाउनु पर्ने नियमहरुबारे छलफल गराउने - प्रश्नोत्तर गर्ने - विषयविशेषज्ञसँग संवाद/अन्तरक्रिया गराउने	- छोटो उत्तर - लामो उत्तर - संवाद लेखन - प्रतिवेदनतयार	८

अनुसूची १

क्र.सं.	मिति	स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास चरण कार्य
१	२०७६/०९/१७	रत्ननगर नगरपालिकाकानगर प्रमुखश्री नारायण वनज्यूको अध्यक्षतामा बसेको नगरशिक्षा समितिको बैठकले स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका लागिनिम्नअनुसारको ७ सदस्यीयकार्यदल गठन गर्ने निर्णय १. संयोजक - श्री बद्री नारायण शर्मा भट्टराई नगर शिक्षाअधिकारी, रत्ननगर नगरपालिका २. सदस्य - श्री शम्भु भट्टराई ३. सदस्य - श्री खगेश्वरी चालिसे ४. सदस्य - श्री हरि बहादुर खवास ५. सदस्य - श्री नविनखनाल ६. सदस्य - श्री भीमाकुमारी थापा ७. सदस्य सचिव - श्री राजेन्द्र प्रसाद बराल, नगर शिक्षाअधिकृत, रत्ननगर नगरपालिका
२	२०७६/०९/२५	रत्ननगर नगरपालिकाशिक्षायुवातथा खेलकुदशाखाप्रमुखश्री बद्री नारायण शर्माज्यूको संयोजकत्वमा बसेको बैठकले स्थानीय पाठ्यक्रम विकास कार्यदलका सदस्यहरु बिच पहिलो बैठक बसीकार्यदलका सदस्यहरुलाई एक दिने अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निर्णय
३	२०७६/१०/०२	मिति २०७६ माघ २ गते विहिबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकाका सामाजिक विकासशाखा संयोजकश्री केशवआचार्य ज्यूको अध्यक्षताएवं उप-प्रमुखश्री विमला दुवाडीज्यूको प्रमुखआतिथित्यतातथाविश्व वातावरण संघ (WCN) को संयोजनमा स्थानीय पाठ्यक्रमलाई एकरुपताकायम गर्ने उद्देश्यले चितवनका पाँचवटा स्थानीयतहको सहभागितामाहोटल स्टार बैङ्क्वेटमा एकदिने कार्यशालागोष्ठी सम्पन्न गरियो । उक्तकार्यशालामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका लागिप्रश्नावलीलाई अन्तिम रुप दिई सम्बन्धित क्षेत्रमागई सरोकारवालापक्षसँगआवश्यकतापहिचानएवं तथ्याङ्क संकलन गर्नजाने निर्णय
४	२०७६/१०/०९	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ नौ गते विहिबारका दिनश्री बछौलीमाध्यमिकविद्यालयका प्र.अ. श्री शिवराम मरहट्टाज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षक र कक्षा ६ देखि ९ सम्मकाविद्यार्थीहरुसँग छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलनएवं अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न
६	२०७६/१०/१२	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ १२ गते आइतबारका दिनश्री स्काइराईडर आवासीय मा.वि का प्राचार्य श्री मदन पुरीज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षक र कक्षा ६ देखि ९ सम्मकाविद्यार्थीहरुसँग छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलनएवं अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न गरियो। यसका साथै प्राचार्य श्री मदन पुरी र सहायकप्राचार्य

		एवं इस्टु केन्द्रीयकार्यसमितिकाउपाध्यक्षश्री केशवराज पाठकज्यूसँग छुट्टाछुट्टै भिडियो अर्न्तवातालिने कार्य सम्पन्न
७	२०७६/१०/१२	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ १२ गते आइतबारका दिनश्री भद्रकाली मा.वि र.न.पा १६ का प्र.अ. श्री तीलकबहादुर कुवँरज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षक र कक्षा ६ देखि ९ सम्मकाविद्यार्थीहरुसँग छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलनएवं अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न गरियो । यसका साथै वि. व्य.स. अध्यक्षएवं वडा नं. १६ का अध्यक्षश्री हेमराजथापा र वडा सचिवनवराजतिवारीसँगपनि स्थानीय पाठ्यक्रमका सम्बन्धमातथ्याङ्क संकलनकार्य सम्पन्न
८	२०७६/१०/१४	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ १४ गते मंगलबारका दिनश्री पञ्चकन्या मा.वि र.न.पा १३ का प्र.अ. श्री मेघनाथ दुवाडीज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षक र कक्षा ६ देखि ९ सम्मकाविद्यार्थीहरुसँग छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलनएवं शिक्षकहरुसँग अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न गरियो । यसका साथै प्राचार्य श्री मेघनाथ दुवाडीसँग पनि भिडियो अर्न्तवातालिने कार्य सम्पन्न
९	२०७६/१०/१५	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ १५ गते बुधबारका दिनश्री राष्ट्रिय आधारभूतविद्यालय देवौली र.न.पा ४ का प्र.अ. श्री रमेश चन्द्र आचार्यज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षक र कक्षा ६ देखि ९ सम्मकाविद्यार्थीहरुसँग छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलनएवं शिक्षकहरुसँग अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न
१०	२०७६/१०/१९	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ १९ गते आइतवारका दिनश्री पञ्चतेज ज्योति राष्ट्रिय आधारभूतविद्यालय र.न.पा ११ का प्र.अ. श्री खेम बहादुर मगरज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षकएवं वि.व्य.स. सदस्यसँगको तथ्याङ्क संकलनएवं अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न
११	२०७६/१०/२२	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ २२ गते बुधबारका दिनश्री हिमालयनआवासीय मा.वि.का प्राचार्य श्री पशुपतिशर्मा उपाध्यायज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकले शिक्षक र कक्षा ६ देखि ९ सम्मकाविद्यार्थीहरुसँग छुट्टाछुट्टै तथ्याङ्क संकलनएवं शिक्षकहरुसँग अर्न्तक्रियाकार्यक्रम सम्पन्न गरियो । साथै प्राचार्य श्री पशुपतिउपाध्यायसँग भिडियो अर्न्तवार्ता लिने कार्य सम्पन्न
१२	२०७६/१०/२९	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ माघ २९ गते बुधबारका दिन क्षेत्रीयहोटल संघ सौराहाचितवनकाअध्यक्षश्री दिपक प्रसाद भट्टराई ज्यूको अध्यक्षतामा बसेको बैठकमा होटल संघ सौराहाचितवनकाप्रतिनिधिएवं व्यवसायीहरु बिच स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका सम्बन्धमा बृहत छलफल तथा सुझाव सङ्कलन
१३	२०७६/११/०१	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुन १ गते विहिबारका दिनश्री जनजागृति मा.वि, पिठूवा र.न.पा. १४ का प्र.अ. श्री विनोद प्रसाद अधिकारीज्यूसँग भिडियो अर्न्तवार्ता लिने कार्य सम्पन्न
१४	२०७६/११/०१	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुन १ गते विहिबारका दिन र.न.पा. का शिक्षायुवातथा खेलकुदशाखाप्रमुखएवं स्थानीय पाठ्यक्रमकार्यदलका संयोजकज्यूको संयोजकत्वमा बसेको बैठकले स्थानीय पाठ्यक्रम निमार्णको क्रममाविविध क्षेत्रबाट

		संकलन गरिएकातथ्याङ्कहरुलाई क्रमबद्धता गरी आवश्यक क्षेत्र पहिचान, तहगत उद्देश्य र सिकाइउपलब्धिनिर्धारण गर्ने निर्णय
१५	२०७६/११/०४	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुन ४ गते आइतबारका दिन स्थानीय पाठ्यक्रम विकास कार्यदलका सदस्यहरु बसीविषय क्षेत्र निर्धारण गरी खाकातयार ।
१६	२०७६/११/०५	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुन ५ गते सोमबारका दिन स्थानीय पाठ्यक्रम विकास कार्यदलका सदस्यबिच स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रस्तावितखाकामाथि निरन्तर छलफल ।
१७	२०७६/११/०६	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुन ६ गते मंगलबारका दिन नेपाल मा.वि. स्रोत केन्द्रमा स्थानीय पाठ्यक्रम विकास कार्यदलका सदस्यहरु बसी स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रारम्भिक ढाँचा तयारी कक्षा १-३ सम्म १० वटा कक्षा ४-५ सम्म ११ वटा र कक्षा ६, ७ र ८ सम्म ११ वटा विषय क्षेत्र निर्धारण
१८	२०७६/११/०९	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्ग’न ९ गते शुक्रबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदलका सदस्यहरु बसीविषय क्षेत्र, क्रम र सिकाइउपलब्धिनिर्धारण
१९.	२०७६/११/१६	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुण १६गते शुक्रबारदिनरत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदलका सदस्यहरु बसीस्थानीय पाठ्यकमकोअवधारणा तथा परिचय खण्ड तयार तथा परिमार्जन
२०	२०७६/११/१९	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुण १९गते सोमबारदिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदलका सदस्यहरु बसी स्थानीय पाठ्यकमकातहगत सक्षमतातथाकक्षागतसिकाइउपलब्धि, कक्षा १ को तयार तथा परिमार्जन
२१	२०७६/११/२९	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ फाल्गुण २९गते विहिबारकादिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदलका सदस्यहरु बसीस्थानीय पाठ्यकमअन्तर्गत तहगत सक्षमतातथाकक्षागतसिकाइउपलब्धि, कक्षा२,३ र ४ को तयार तथा परिमार्जन
२२	२०७६/१२/२४	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७६ चैत्र२४गते मंगलबारकादिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदल,प्रमुखप्रशासकियअधिकृत, सामाजिक विकास समितिका सदस्यलगायत रत्ननगर नगर शिक्षा समिति सदस्यहरु बिच छलफल गरी कक्षा ५,६,७र ८ को कक्षागतसिकाइउपलब्धितयारतथा परिमार्जन
२३	२०७७/०१/०३	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७७बैशाख३गते बुधबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदल,प्रमुखप्रशासकियअधिकृत, सामाजिक विकास समितिका सदस्यलगायत रत्ननगर नगर शिक्षा समिति सदस्यहरु बिच छलफल गरी क्षेत्रगत रुपमा क्षेत्र नं. १,२,३ र ४ को क्षेत्रगतआधार तयार तथा परिमार्जन
२४	२०७७/०१/१५	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७७ बैशाख१५गते सोमबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदल,प्रमुखप्रशासकियअधिकृत, सामाजिक विकास समितिका सदस्यलगायत रत्ननगर नगर शिक्षा समितिसदस्यहरु बिच छलफल गरी क्षेत्रगत रुपमा क्षेत्र नं. ५,६,७ र ८ को क्षेत्रगतआधार तयार तथा परिमार्जन

२५	२०७७/०२/०१	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७७जेठ१गते बिहिबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदल,प्रमुखप्रशासकियअधिकृत, सामाजिक विकास समितिका सदस्यलगायत रत्ननगर नगर शिक्षा समिति सदस्यहरु बिच छलफल गरी क्षेत्रगत रुपमा क्षेत्र नं. ९,१०,११ र १२को क्षेत्रगतआधार तयार तथा परिमार्जन
२६	२०७७/०२/१५	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७७जेठ १५गते बिहिबारका दिनरत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदलका सदस्यहरु बसी अनुसूचीतयारी, पुनरावलोकन तथा परिमार्जन
२७	२०७७/०२/२३	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७७ जेठ २३गते शुक्रबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदलका सदस्यहरु बसीस्थानीय पाठ्यक्रम परिमार्जनकालागिकम्तिमा १० जना विज्ञहरु सँग रायसुझावमाग गर्ने निर्णय
२८	२०७७/०२/३०	स्थानीय पाठ्यक्रमविकासकालागिमिति २०७७जेठ३०गते शुक्रबारका दिन रत्ननगर नगरपालिकामा स्थानीय पाठ्यक्रमनिर्माणका कार्यदल,प्रमुखप्रशासकियअधिकृत, सामाजिक विकास समितिका सदस्यलगायत रत्ननगर नगर शिक्षा समिति सदस्यहरु बसी विज्ञ तथाशिक्षाविद्हरुबाट प्राप्त राय र सुझावकाआधारमा पाठ्यक्रम परिमार्जन गरि स्वीकृत प्रयोजनकालागिनगर शिक्षा समितिमासिफारिश गर्ने निर्णयकक गरियो ।

अनुसूची - २

नमूना सर्वेक्षण सहभागीविद्यालयहरुको विवरण

क्र.सं.	मिति	विद्यालयको नाम	प्र.अ. को नाम	लक्षित समूह, शिक्षक सहभागि संख्या	विद्यार्थी संख्या
१	२०७६/१०/०९	श्री बछौली मा.वि	शिवराम मरहट्ठा	८	११
२	२०७६/१०/१०	श्री भानु मेमोरियल आ.मा.वि	इन्द्र बहादुर अधिकारी	१०	१७
३	२०७६/१०/१२	श्री स्काइराईडर आ.मा.वि	मदन पुरी	९	२५
४	२०७६/१०/१२	श्री भद्रकाली मा.वि	तीलकबहादुर कुँवर	७	१५
५	२०७६/१०/१४	श्री पञ्चकन्या मा.वि	मेघनाथ दुवाडी	११	३२
६	२०७६/१०/१४	जनजागृति मा.वि	विनोद प्रसाद अधिकारी	१२	२७
७	२०७६/१०/१५	श्री राष्ट्रिय आधारभूतविद्यालय देवौली	रमेशचन्द्र आचार्य	९	१५
८	२०७६/१०/१९	श्री पञ्चतेज ज्योति राष्ट्रिय आधारभूतविद्यालयमंगलपुर	खेम बहादुर मगर	५	
९	२०७६/१०/२१	श्री माध्यमिकविद्यालयचित्रसारी	सूर्य प्रसाद लामिछाने	५	१२
१०	२०७६/१०/१२	श्री झुवानीमाध्यामिकविद्यालय	दुर्गा बहादुर नेपाली	११	२३
११	२०७६/१०/२२	हिमालयनआवासीय मा.वि	पशुपतिशर्मा उपाध्याय	२०	१७
१२	२०७६/१०/२४	श्री लाइसियम इन्टरनेशनल मोडेल स्कूल, निपनी	शंकर पौडेल	६	११

अनुसूची २.१

क्र.सं.	उत्तरदाताहरुको प्रकार
१.	उद्योग व्यवसायीतथाव्यापारी
२.	समाजसेवी
३.	वि.व्य.स. पदाधिकारी/जनप्रतिनिधिहरु
४.	अन्य

अनुसूची - ३

३.१ विषयक्षेत्र र क्रमअनुसार (कक्षा १–३) अनुमानितकक्षागत पाठ संख्यातालिका

क्र.सं.	क्षेत्र र क्रम	पाठ संख्या		
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	म र मेरो परिवार	१	१	१
२	मेरो रत्ननगर	२	१	२
३	सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति	३	३	१
४	मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध	१	२	२
५	स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण	२	२	२
६	सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन	२	२	२
७	स्थानीय खेल र योग शिक्षा	१	२	२
८	स्थानीय पर्यटन र व्यापार	१	१	१
९	सूचना, प्रविधि एवम् सिप विकास	१	१	१
१०	सडक सुरक्षा	१	१	१
	जम्मा	१५	१६	१५

अनुसूची - ३

३.२ विषयक्षेत्र र क्रमअनुसार(कक्षा ४–५) अनुमानितकक्षागत पाठ संख्यातालिका

क्र.सं.	क्षेत्र र क्रम	पाठ संख्या	
		कक्षा ४	कक्षा ५
१	म र मेरो परिवार	१	१
२	मेरो रत्ननगर	२	२
३	सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति	२	२
४	मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध	१	१
५	स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण	२	३
६	सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन	२	२
७	स्थानीय खेल र योग शिक्षा	१	१
८	स्थानीय पर्यटन र व्यापार	१	१
९	कृषि र पशुपालन	२	२
१०	सूचना, प्रविधि एवम् सिप विकास	१	१
११	सडक सुरक्षा	१	१
	जम्मा	१६	१७

अनुसूची - ३

३.३ विषयक्षेत्र र क्रमअनुसार(कक्षा ६–८) अनुमानितकक्षागत पाठ संख्यातालिका

क्र.सं.	क्षेत्र र क्रम	पाठ संख्या		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	मेरो रत्ननगर	२	२	२
२	सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति	२	२	२
३	मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध	२	१	१
४	स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण	३	३	३
५	सरसफाई र फोहोर व्यवस्थापन	१	२	२
६	स्थानीय खेल र योग शिक्षा	२	३	२
७	स्थानीय पर्यटन र व्यापार	२	३	३
८	कृषि र पशुपालन	४	३	३
९	सूचना, प्रविधि एवम् सिप विकास	१	१	१
१०	जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन	२	२	२
११	सडक सुरक्षा	१	२	१
	जम्मा	२२	२३	२२

अनुसूची - ४

स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टा र अङ्क विभाजनतालिका(कक्षा १–३)

क्र.सं	क्षेत्र/एकाई	कक्षा १		कक्षा २		कक्षा ३	
		पाठ्यघण्टा	अंकभार	पाठ्यघण्टा	अंकभार	पाठ्यघण्टा	अंकभार
१	म र मेरो परिवार	१२	८	१२	८	१२	८
२	मेरो रत्ननगर	१६	१०	१६	१०	१६	१०
३	सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति	१८	१२	१८	१२	१८	१२
४	मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध	१६	८	१६	८	१६	८
५	स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण	१६	८	१६	८	१६	८
६	सरसफाई र फोहोर व्यवस्थान	१८	१२	१८	१२	१८	१२
७	स्थानीय खेल र योग शिक्षा	१८	१२	१८	१२	१८	१२
८	स्थानीय पर्यटन र व्यापार	१८	१४	१८	१४	१८	१४
१०	सूचना, प्रविधि र सिप विकास	१४	८	१४	८	१४	८
१२	सडक सुरक्षा	१४	८	१४	८	१४	८
जम्मा		१६०	१००	१६०	१००	१६०	१००

अनुसूची - ४

स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टा र अङ्क विभाजनतालिका(कक्षा ४–५)

क्र.सं	क्षेत्र/एकाई	कक्षा ४		कक्षा ५	
		पाठ्यघण्टा	अंकभार	पाठ्यघण्टा	अंकभार
१	म र मेरो परिवार	८	६	८	६
२	मेरो रत्ननगर	१०	६	१०	८
३	सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति	१०	८	१०	८
४	मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध	१२	१०	१२	८
५	स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण	१२	१०	१२	१०
६	सरसफाई र फोहोर व्यवस्थान	१४	१२	१४	१२
७	स्थानीय खेल र योग शिक्षा	१४	१०	१४	१२
८	स्थानीय पर्यटन र व्यापार	१४	१२	१४	१२
९	कृषि र पशुपालन	१६	१२	१६	१२
१०	सूचना, प्रविधि र सिप विकास	१०	८	१०	८
११	सडक सुरक्षा	८	६	८	६
जम्मा		१२८	१००	१२८	१००

अनुसूची - ४

स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टा र अङ्क विभाजनतालिका(कक्षा ६–८)

क्र.सं	क्षेत्र/एकाई	कक्षा ६		कक्षा ७		कक्षा ८	
		पाठ्यघण्टा	अंकभार	पाठ्यघण्टा	अंकभार	पाठ्यघण्टा	अंकभार
१	मेरो रत्ननगर	६	४	६	४	६	४
२	सामाजिक मूल्य, मान्यता र संस्कृति	६	४	६	४	६	४
३	मानव र वन्यजन्तुको अर्न्तसम्बन्ध	१२	१०	१२	१०	१२	१०
४	स्थानीयप्राकृतिक सम्पदा र वातावरण संरक्षण	१४	१०	१४	१०	१४	१०
५	सरसफाई र फोहोर व्यवस्थान	१४	१०	१४	१०	१४	१०
६	स्थानीय खेल र योग शिक्षा	१४	१०	१४	१०	१४	१०
७	स्थानीय पर्यटन र व्यापार	१४	१२	१४	१२	१४	१२
८	कृषि र पशुपालन	१६	१४	१६	१४	१६	१४
९	सूचना, प्रविधि र सिप विकास	८	६	८	६	८	६
१०	जलवायु परिवर्तन र विपदव्यवस्थापन	१६	१४	१६	१४	१६	१४
११	सडक सुरक्षा	८	६	८	६	८	६
जम्मा		१२८	१००	१२८	१००	१२८	१००

अनुसूची - ५

सिकाइ सहजीकरण विधिहरु :

शिक्षणलाई जीवनोपयोगी र व्यावहारिक बनाउने उद्देश्यले निर्माण गरिएको यस स्थानीय पाठ्यक्रमविभिन्नबाह्र ओटा क्षेत्रलाई समेटेर एकीकृत रुपमातयार गरिएको छ । यसमाउल्लेख गरिएकाविषयवस्तुको क्रियाकलाप गराउँदा सबै क्षेत्रलाई उत्तिकै महत्त्वदिनुपर्ने हुन्छ । विषयवस्तुको अध्ययन गराउँदा ज्ञान, सिप र धारणाको विकास गराउनुपर्दछ । विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान दिनकालागिकक्षाभित्रवाबाहिर आ-आफ्ना टोल, समुदायसँग सम्बन्ध राखीक्रियाकलापहरु गराउनुपर्दछ । स्थानीय पाठ्यक्रमको अपेक्षाआफ्नो स्थानविशेषलाई समानमहत्त्वदिएर सिकाउनु रहेको छ । स्थानीय पाठ्यक्रमले जस्ताको तस्तै कण्ठ गराउने शिक्षण पद्धतिलाई निरुत्साहित गरी सिकारुलाई आफ्ना समुदायमाखोज गरी सिकेका कुराहरुलाई सिर्जनात्मकविश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गरिनुपर्दछ । विद्यार्थीहरुलाई 'गर र सिक'भन्ने धारणाको अभिवृद्धि गराउनु नै यसको मूललक्ष्यहो । यो विषयअध्यापनगर्दा प्रयोग गर्न सकिने केही सम्भावितविधिहरु यस प्रकार रहेका छन् :

क) परियोजनाकार्य विधिः- तोकिएको काम, तोकिएको समयभित्र, तोकिएकाव्यक्तिहरुले कसरी सहजै सम्पन्न गर्न सक्दछन् भन्ने कुरालाई उच्चप्राथमिकतादिएर विद्यार्थीहरुलाई गर्न लगाएर सिकाइन्छ । यसमामुख्य गरेर काम, समय र व्यक्तिको सङ्ख्यालाई ध्यानदिनुपर्दछ। परियोजनाकार्य विधिअवलम्बनगर्दा विषयवस्तुको प्रकृति, विद्यार्थीको उमेर र सिकाइ स्तर, स्थानीय परिवेश आदिलाई ख्याल गरी परियोजनाकार्य दिनुपर्दछ ।

ख) क्षेत्र भ्रमण :- विद्यार्थीहरुले आफ्नो पाठ्यवस्तुसँग सम्बन्धित रहेर कुनै निश्चित क्षेत्रको भ्रमण गरी प्रत्यक्ष रुपमाविषयको अनुसन्धान गर्न लगाउने विधि क्षेत्र भ्रमण हो । यसकानिम्नानुसारका ३ मुख्य चरणहरु हुन्छन् :

पहिलो चरण - गन्तव्यको परिचय

दोस्रो चरण - अवलोकन तथाअर्न्तक्रिया

तेस्रो चरण - छलफल तथानिष्कर्ष

ग) अवलोकन विधि :- विद्यार्थीलाई दिइएको कार्य, सहभागिता, व्यवहार परिवर्तन आदिको अवलोकन गरी तत्काल सुधारका लागि पृष्ठपोषण समेत दिई अवलोकनका माध्यमबाट सिकाउने गरिन्छ ।

घ) प्रर्दशनविधिः- शिक्षकले कुनै शैक्षिक सामाग्रीप्रदर्शन गरेर त्यसको माध्यमबाट विषयवस्तुको केन्द्रमा रहेर विद्यार्थीलाई ज्ञान, सिप र धारणा बसाउन सहयोग गर्ने गरी प्रदर्शन विधिको प्रयोगबाट सिकाइप्रक्रिया अगाडि बढाइन्छ ।

ङ) प्रश्नोत्तर विधि :- विषयवस्तुको परिधिभित्र रहेर शिक्षकले विद्यार्थीलाई, विद्यार्थीले शिक्षकलाई एउटा विदुयार्थीले अर्का विद्यार्थीलाई एउटा समूहले अर्को समूहलाई प्रश्न गर्ने र उत्तर दिने गरेर सिकाउने गरिन्छ ।

च) स्वाध्ययनतथा छलफल विधि :- विभिन्नकिसिमका सामाग्रीकाअध्ययनको माध्यमबाट सिकाइगर्दा सामाग्री छनौट अध्ययन र धारणा वाविचार निर्माण गरिन्छ र विषयवस्तुको प्रकृति र स्थान, स्रोतसाधनआदिको आधारमा समूहमावाव्यक्तिका बिच परस्पर छलफल गर्न लगाई वास्तविकतथ्य सङ्कलन गर्न छलफल विधिको उपयोग गरेर सिकाइन्छ ।

छ) खोज विधि :- सिकाइक्रियाकलापलाई प्रभावकारी र दिगो बनाउनविद्यार्थीमा नयाँ-नयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्तितथा समाजमा परेको वापार्ने प्रभावपहिचान गराउने खोज विधिउपयुक्त मानिन्छ ।

ज) भूमिका निर्वाह/अभिनयविधिः- चरित्र चित्रण तथाव्यक्तित्वसँग सम्बन्धित सामग्रीलाई तिनीहरुको नक्कल गर्न लगाइविद्यार्थीमा ज्ञान, सिप, धारणहासिल गर्ने गरी अभिनय विधिबाट सिकाइन्छ ।

झ) समस्या समाधानविधि :- विद्यार्थीलाई दिइएको कार्य, सहभागिता, व्यवहार परिवर्तन आदिको अवलोकन गरी तत्काल सुधारका लागि पृष्ठपोषण समेत दिई अवलोकनका माध्यमबाट सिकाउने गरिन्छ ।

ञ)घटना अध्ययनविधिः- समाजमा घट्ने गरेका घटना र त्यसले व्यक्तिवा समाजलाई पार्ने प्रभावकाबारेमा खोजी गर्ने, अध्ययन र निचोडमा पुग्न प्रेरित गर्ने र सोहीआधारमा घटनाको व्यवस्थापन गर्न सिकाउनु नै घटना अध्ययनविधिहो ।

ट) कथाकथन/वाचनविधिः- कुनै पनिविषयवस्तु वा घटनालाई कथात्मकतरिकाले प्रस्तुत गर्न सिकाउने कलावाविधि नै कथाकथन/वाचनविधिहो । घटनाहरुको तारतम्यतावाकलात्मक प्रस्तुति गराउनवा गर्न लगाउन यो विधिअनिवार्य मानिन्छ ।

ठ) प्रविधियुक्तसिकाइविधि : मोवाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर आदिको उपयोग गरीधारणाहरुको दृश्याङ्कन गर्न यो विधिउपयोगी मानिन्छ ।

ड) सिर्जनात्मककार्यविधि : यसमाचित्र निमार्ण, रङ भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरुद्धारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।

ढ) खेल विधि : यसमाविषय वस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरीअभ्यास गराइन्छ ।

ण) आगमनविधि : यसमा सूचनाहरुको सङ्कलन, अवलोकन,विश्लेषण, अनुमान पुष्टि तथानिष्कर्षको प्रयोग गरिन्छ ।

त) उदाहरण र प्रयोग विधि : पाठका विषय वस्तुबाट उदाहरण प्रयोग र अभ्यासमा जोडदिनुपर्छ ।

माथिउल्लेख गरिएकाविधिबाहेक केही फरक चिन्तनपरक विधिहरु पनिवर्तमानअवस्थामाव्यवहार र प्रयोगमाआएका छन् । केहीत्यस्ताविधिहरु निम्नछन् :

समालोचनात्मकचिन्तनविधिहरु

समालोचनात्मकचिन्तनसिपविधि पछिल्लो समयमा विकास गरिएको नवीनतमविधिहो । यस अर्न्तगतविशेष गरेर निम्नलिखितविधिहरु पर्दछन् :

क) मस्तिष्कमन्थन(Brain storming)

महत्त्वपूर्ण र नयाँविचार निकाल्नविद्यार्थीहरुलाई सबै किसिमले सबै कुरा सोच्न प्रेरित गर्ने विधिमस्तिष्कमन्थनविधि हो । यो विधिएक्लै, समूहमा, सानो समूहमा सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यसकाविविध चरणहरु रहेका हुन्छन् ।

चरणहरु :

पहिलो चरण : मस्तिष्कमन्थनकाविषयमाकक्षामाअवगत गराउने

दोस्रो चरण : पाठ वा समस्याबुझिने गरी बताउने

तेस्रो चरण : निश्चित समय अवधिभित्रविद्यार्थीहरुलाई सोच्नलगाई निश्चितधारणा बनाउनभन्ने

चौथो चरण : समस्या समाधानको आफ्नो धारणा अभिव्यक्त गर्न विद्यार्थीलाई अभिप्ररित गर्ने, विचारलाई सम्मान गर्न भन्ने, विचारमा थप कुरा राख्नलगाउने

पाँचौं चरण : विद्यार्थीका धारणा टिपोट गर्ने

छैटौं चरण : एकल, जोडी वा समूहमाविचार मन्थन गराउने

ख) संङ्गठित सिंहावलोकन (Structure overview)

छोटो समयमाविद्यार्थीमा उत्सुकताजगाउनउनीहरुलाई मुख्यअवधारणाका बारेमा बताउन र पाठबाट सिक्नतयार बनाउन पाठको सुरुवातमादिइने छोटो व्याख्यान नै सङ्गठित सिंहावलोकन हो । यसका चरणहरु निम्नलिखित छन् :

पहिलो चरण : पाठका बारेमा रोचकवाविद्यार्थीले जाने बुझेका विषयवस्तु पत्तालगाउने । पाठबाट सिकारुले बुझ्नुपर्ने अवधारणा र खास शब्दकाविषयमाविवरण तयार गर्ने ।

दोस्रो चरण : विद्रयार्थीको ध्यानाकर्षण गर्ने पाठसँग सम्बन्धित शैक्षिक सामाग्रीकक्षाकोठामा लैजाने ।

तेस्रो चरण : छोटो समय (पाँचमिनेट) भित्रमा पाठका मुख्यबुँदा समावेश भएको छोटो प्रस्तुतितयार गर्ने

चौथो चरण : विद्यार्थीलाई व्यस्त, अन्तरक्रियात्मकबनाउनुका साथै उनीहरुलाई प्रश्न सोध्ने र टिप्पणी गर्न हौसलादिने ।

पाँचौं चरण : विद्यार्थीमा कुतुहलता पैदा गर्न र पाठप्रति अभ्रुचाखअभिवृद्धि गर्न केही सान्दर्भिक विषय पछि बताउँलाभन्दै प्रस्तुतिअन्त्य गर्ने ।

ग) जिग्सअ(Jigsaw)

एक आपसमा सहयोग गरेर सिकिने र सिक्नसिकने कुरालाई आधुनिकनवीनचिन्तनका रुपमा स्वीकार गरिएको छ । जिग्सअ सहयोगात्मकविधिहरु मध्ये प्रमुखविधि मानिन्छ । यसमामातृ समूह र विज्ञ समूह रहन्छ । यस विधिमाशिक्षकले क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुअघि पाठका बारेमा कार्यसूचीतयार गर्नुपर्दछ । विज्ञ समूहमा रहेर सिकेका कुरा मातृ समूहमा एक अर्कालाई सिकाउँदाउनीहरु विज्ञ बन्दछन् । आफ्नासिकाइअनुभवआदानप्रदान गर्ने हुँदा यो विधिसिकाइका दृष्टिले उत्तम मानिन्छ । यस विधिलाई निम्नानुसारका चरणहरु पार गरी गर्न सकिन्छ :

पहिलो चरण : शिक्षकले जति विज्ञ समूह हुन्छ त्यति नै प्रश्न सेट तयारी गर्नुपर्दछ । हरेक समूहकाप्रश्नउनीहरुले जुन खण्ड पढ्ने हो त्यही खण्डको पाठ्य सामाग्रीमाआधारित हुनुपर्छ ।

दोस्रो चरण : शिक्षकले ४ वा ५ जनाको समूहबनाइमातृ समूह बस्न लगाउने ।

एक आपसमा घुलमिल हुने र सिकाइवातावरणलाई सौहार्द्रपूर्ण बनाउने अवसर प्रदान गर्ने ।

तेस्रो चरण : शिक्षकले मातृ समूहकाविद्यार्थीहरुलाई विज्ञ समूहमा बाँडी काम गर्न लगाउने । शिक्षकले हरेक विज्ञ समूहमा एक एकजनालाई नेताको रुपमा छनोट गर्ने ।

चौथो चरण : शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो समूहको भागमा परेको प्रश्नको जवाफखोज्न र त्यसको तयारी गर्न लगाउने । विज्ञ समूहमा रहेर प्राप्त गरेको सूचनामातृ समूहमा फर्केर कसरी प्रस्तुतहुने तयारी गर्न लगाउने । समस्याभएशिक्षकले सहयोग गरिदिने ।

पाँचौं चरण : विज्ञहरुले आफ्नो मातृसमूहमा फर्केर छलफल अघि बढाउने मौका प्रदान गर्ने । निश्चित समयभित्र छलफल गरी निचोडमा पुग्ने र आफ्नो विज्ञता प्रस्तुत गर्न मौका दिइने । यसमा छलफल र प्रश्नोत्तरले विशेष प्राथमिकतापाउने ।

घ) सोच जोडीमा छलफल आदानप्रदान(Think, Pair, Share)समान सोच भएका जोडीहरु बनाउन र तिनका माध्यमबाट सिकाइमालगावजगाउने अथवा पाठप्रति विद्यार्थी उत्सुकताजगाउन यो विधिउपयोगी मानिन्छ । जसमाविद्यार्थीहरुलाई सिर्जनशीलभएर छलफलको विषयबारे चिन्तन गर्न र आफ्नो विचारहरु अरुसँग आदानप्रदान गर्न प्रोत्साहित गरिन्छ । यस विधिका चरणहरु :

पहिलो चरण : शिक्षकले दिएकाप्रश्नहरुकाबारेमा निश्चित समय अवधिभित्र सोच विचार गर्ने ।

दोस्रो चरण : आफ्नो जोडीसँग छलफल गरेर साझाविचार बनाउने ।

तेस्रो चरण : सबै जोडीले आफ्नो विचार सबैसामूप्रस्तुत गर्ने प्रस्तुतभएकाविचारहरु टिपोट गर्ने ।

ङ) सङ्क्षिप्त/द्रूत लेखन (Quick write)

छलफल गरिएका र गरिने क्रममाआएका स्वतस्फूर्त रचनात्मक र सिर्जनात्मकअसलविचारलाई तत्कालै टिपोट गर्न र त्यसलाई लिपिबद्ध गर्न यो विधिउपयोगी मानिन्छ । जतिसुकै विद्यार्थीहरुबिच सञ्चालन गर्न सकिने यस विधिमा ५ देखि १० मिनेटमा क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ । यसका चरणहरु :

पहिलो चरण : निश्चित समय अवधिभित्रआफूले दिनलागेको विषयमा नरोकिइकनआफ्नो विचार लेख भनेर बताउने ।

दोस्रो चरण : विद्यार्थीलाई लेख्नकालागिनिर्दिष्ट विषयदिने ।

तेस्रो चरण : समय तोकिदिने ।

चौथो चरण : विद्यार्थीले तयार गरेका लेख प्रस्तुत गर्न लगाउने । यसरी प्रस्तुतभएका लेखलाई आवश्यक काटँछाटँ गरी प्रकाशन योग्यबनाउन सहयोग गरिदिएर उनीहरुलाई हौसलाप्रदान गर्ने ।

च) मान्यता (Value Line)

फरक फरक जवाफआउन सक्ने विषयमाविद्यार्थीहरुको विचार प्रकट गर्न लगाउने विधिमान्यताहो । यो एउटा सहयोगात्मकसिकाइक्रियाकलापहो । विचारमा रहन सक्ने विभेद पहिचान गर्न सक्नु तथाविभेदको सम्मान गर्न सक्नु यसको राम्रो पक्षहो । आफ्नो मान्यतामा अडिग रहि रचनात्मक र सिर्जनात्मक गुणको विकास विद्यार्थीले गर्न सक्दछन् । यस किसिमको अभ्यासले कुनै विषयमाध्यानदिने आफ्नो धारणा बनाउने, अरुकाविचार सुन्ने तथ्य र निष्कर्षमा पुगी स्वीकार वा अस्वीकार गर्ने जस्ता पक्षयसमा पर्दछन् । यसका चरणहरु :

पहिलो चरण : शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई प्रश्नत्यस्तो विषयमा सोध्नुपर्छ, जसकाबारेमा कसैले त्यसको पक्षमा कडा समर्थन र कसैले कडा विरोध गरुन् ।

दोस्रो चरण : प्रत्येक विद्यार्थीले यो प्रश्नको जवाफएक्लाएक्लै सोच्ने र आफ्नो विचार स्वतन्त्रपूर्वक टिपोट गर्ने ।

तेस्रो चरण : शिक्षक र विद्यार्थी विपरीत दिशामा रहने छलफल गर्न लागिएको विषयपनिविल्कुल उल्टो धारणा आउने प्रकृतिको रहेको हुनुपर्ने ।

चौथो चरण : विद्यार्थीलाई आफ्नो मत मिल्ने समूहतिर लाग्ननिर्देशन गर्ने । समूहविभाजितहुने ।

पाँचौं चरण : समान मत भएकाविद्यार्थी बिच छलफल गराउने । फरक/भिन्न मत भएअर्कोमा पठाउने ।

छैटौँ चरण : दुवै समूहकाविद्यार्थीले तर्क र तथ्यकाआधारमा छलफल जारी राख्ने ।

सातौं चरण : प्रत्येक समूहकाप्रतिनिधिएक/एकजनालाई विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने । तथ्य र तर्कमा आधारित रहेर गरिएको विचारलाई मान्यतादिने ।

माथिउल्लेख गरिएकाबाहेक शव्दार्थ चित्र(sematic map) जोडीमा पढाइ र जोडीमा साराशं (Paired reading – Paired summarizing) घुलमिल/स्थिर/जोडी (Mix/freeze/pair) जस्ता अन्य समालोचनात्मकचिन्तनविधिहरु पनि अगाडि सारिएका छन् । विद्यार्थीको सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउनजुनसुकै विधिअवलम्बन गरे पनिक्रियाकलाप गराउँदाविद्यार्थी केन्द्रितहुनआवश्यक पर्दछ । विद्यार्थी सहभागितालाई प्राथमिकतामा राखेर शिक्षण गराउनुपर्दछ ।

अनुसूची - ६

विद्यार्थी मूल्याङ्कन :

१. आधारभूततहमानिर्माणात्मक/सुधारात्मकमूल्याङ्कनका पद्धतिका आधारमा विद्यार्थीको सिकाइलाई सुनिश्चित गरिने भएकोले यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन र विद्यार्थी मूल्याङ्कनमापनियसलाई अनुसरण गरिने छ।

२. स्थानीयविषयको पठनपाठनद्धारा विद्यार्थीहरुलेअवलोकन गरेर, सिक्ने, भएकोले नियमित सहभागिता, हौसलाप्रदान गर्ने र प्राप्तप्रतिवेदनको आधारमा मूल्याङ्कन गरिने छ।

३ प्रत्येक विद्यार्थीको कार्य सञ्चिका(portfolio)फाइल रहने छ र त्यसभित्रविद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजनाकार्य, उपलब्धि परीक्षा, व्यावहारिक परिवर्तन अवलोकन, हाजिरी, सामूहिककार्यमा सक्रियताकाअभिलेख रहने र त्यस आधारमा मूल्याङ्कन गरिने छ।

४. कक्षा १-३ मा निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धतिका आधारमा कक्षोन्नति गरिने छ। यसकालागि निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धतिको अनुसूचीफारामप्रयोगात्मकल्याउन सकिने छ।

५. कक्षा ४-५ मा ५० प्रतिशत निर्णयात्मक (वार्षिक परीक्षा) र ५० प्रतिशतनिर्माणात्मक पद्धतिबाट विद्यार्थीको लेखाजोखा गरिने छ। निर्माणात्मक र निर्णयात्मकदुवै पद्धतिका आधारमा विद्यार्थीलाई कक्षोन्नति गरिने छ। लिखितमूल्याङ्कनको उत्तीर्णाङ्क ४० प्रतिशतहुनेछ र छुट्टै उत्तीर्ण हुनुपर्नेछ।

६. निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमाऔषतउपलब्धिहासिल गरेका तर निर्णयात्मकमूल्याङ्कनमा अनुत्तीर्णभएकाविद्यार्थीहरुकाहकमा सम्बन्धितअभिभावककक्षावाविषयशिक्षक, र प्र.अ. को निर्णयबाट कक्षोन्नति गरिने छ।

७. कक्षा ६-८ मा ६० प्रतिशत निर्णयात्मक (वार्षिक परीक्षा) ४० प्रतिशतनिर्माणात्मकतथा निरन्तर पद्धतिवाट विद्यार्थीलाई कक्षोन्नति गरिने छ। लिखितमूल्याङ्कन ४० प्रतिशत हुनेछ।

८. कक्षा ४-८ मा निर्णयात्मकमूल्याङ्कनको ५० प्रतिशतमात्रप्रयोगात्मक खण्डले ओगट्ने छ।

निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनप्रक्रिया :

विद्यार्थीको सिकाइ, उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने मुख्यआधार मूल्याङ्कनहो। मूल्याङ्कनलाई निर्णयात्मक र निर्माणात्मक गरीदुई रुपमाप्रयोग गर्न सकिन्छ। निर्माणात्मक मूल्याङ्कन निरन्तर चलिरहने मूल्याङ्कनप्रक्रियाहो। निरन्तर मूल्याङ्कनबाट विद्यार्थीको ज्ञान, सिप, प्रकृतिमूल्यमान्यताकाम गर्ने तत्परताआदिविविधपक्षकोमूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ। निर्माणात्मक सुधारात्मकमूल्याङ्कनको एउटा रुप निरन्तर मूल्याङ्कनहो। यसको सैद्धान्तिक आधार रचनावाद(constructivism)हो। सबै प्रकारको सुधारात्मकमूल्याङ्कनभने निरन्तर मूल्याङ्कनहोइन।

विद्यार्थीहरुको उपलब्धि र स्तरलाई सुधार गरी पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका उद्देश्यहरु ज्ञान, सिपअभिवृत्ति, मूल्यमान्यता, व्यवहार विद्यार्थीमा हासिल गराउन निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । यसले विद्यार्थीको कमीकमजोरी पहिचान गरी आवश्यक सुधारात्मक शिक्षण गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । तसर्थ निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नका लागिनिम्नलिखितकामहरु तथा साधनहरुको प्रयोग गरिन्छ ।

१. कक्षा सहभागिता : विद्यार्थी नियमित रुपमाकक्षामानआउँदाशिक्षकले सिकाइकार्य कमजोर हुने भएकाले नियमित रुपमाहाजिरी र कक्षा सहभागितामापनिध्यानदिनुपर्दछ । विद्यार्थीको कक्षाकार्यमा सहभागिताको परीक्षण गर्ने विभिन्न साधनहरु तयार गरी विद्यार्थीको उपलब्धि र सक्षमताको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

२. लिखिततथा मौखिककार्य : अध्ययनअध्यापनकाक्रममा कुराकानीतथा छलफल लगायतलिखिततथा मौखिकप्रश्नहरु गरेर पनिसिकाइअवस्थाकाबारेमा जानकारी लिन सकिन्छ । विद्यार्थीलाई छोटाछोटा औपचारिक वाअनौपचारिक रुपमालिखिततथा मौखिक परीक्षालिएर पनिमूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यस्ता कार्यबाट आएकानतिजाको आधारमा आवश्यकमात्रामा पृष्ठपोषण प्रदान गर्न सकिन्छ । कक्षामा गर्न नसकिएकाकार्य र थपअभ्यासहरु गर्न केही गृहकार्य पनिदिन सकिन्छ । गृहकार्यबोझको रुपमानभइ सामान्यसिकाइक्रियाकलापको अभ्यासको रुपमाहुनुपर्दछ ।

३. परियोजनातथाप्रयोगात्मककार्य : विद्यार्थीको क्षमता, स्तर र पाठ्यक्रमसँगमिल्दाजुल्दा परियोजनाकाकार्यहरु दिनुपर्दछ । यस चरणमा विद्यार्थीले व्यवस्थितरुपमा पूरा कार्य गरे वानगरेको अवलोकन तथाअध्ययन गरी आवश्यकभएथप सुझावदिनु पर्दछ ।

४. अवलोकन : विद्यार्थीले सिकेका कुरा व्यवहारमा पूरा गरे वानगरेको कार्य सम्पादन गर्न सके वानसकेको अवलोकन गरी पृष्टपोषण दिन सकिन्छ ।

५. विद्यार्थीको कार्यको प्रर्दशन : विद्यार्थीले गरेका कार्यहरुको प्रर्दशन गराइउनीहरुको कार्यको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमासिर्जनात्मककार्य कविता, कथा लेखन, चित्रबनाउने आदिको प्रर्दशन गराउनपनि सकिन्छ ।

६. घटनावृत्तअभिलेख : विद्यार्थीले कुनै घटनामा प्रर्दशन गरेका व्यवहार तथाकार्यको विवरण संकलनतथाअध्ययन गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।

७. स्व(आफै) र सहपाठी मूल्याङ्कन : विद्यार्थीले आफूले अध्ययन गरेका विषयवस्तुमाआफै मूल्याङ्कन गरेर वा सहपाठी साथीले एक अर्काकोकार्यको मूल्याङ्कन गर्न सँगै बसेर गरिएको कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्न अवसर प्राप्त गर्न सकिन्छ ।

८. अभिभावकको प्रतिक्रिया : विद्यार्थीले कार्य सम्पादनव्यवहारमा आएको परिवर्तन र विशिष्ट तथा समग्र सिकाइकाबारेमा अभिभावकको रायतथा प्रतिक्रियाबाट पनिविद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमाशिक्षक र अभिभावक छलफल गर्ने वाशिक्षकअभिभावक र विद्यार्थी बिच छलफल गरेर विद्यार्थीलाई

आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ भने शिक्षकले पनि यसबाट शिक्षण सिकाइप्रक्रियामा सुधारका लागि आधार पनि प्राप्त हुन सक्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनकालागिप्रयोग गर्न सकिने उल्लेखितकार्य तथा साधनहरुबाट प्राप्त सूचनाहरुलाई निश्चित स्वरुपमाअभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार, परिवर्तन, सिर्जनात्मककार्य, कक्षा सहभागितातथाविद्यार्थीको कार्यको प्रर्दशनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसकालागिउपयुक्तअवलोकन फारामतयार गर्नुपर्दछ । यसकालागिविभिन्नकिसिमका रुजु सूचीतयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथामूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथाउपलव्धि सहितउनीहरुकाविभिन्नविवरण व्यवस्थिततरिकाले राख्ने गरी कार्य सञ्चयिका(Portfolio)तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कतिमात्रमा र के कसरी भइरहेको छ के कस्ता सिकाइकमिकमजोरी रहेका छन् र तीकमिकमजोरी हटाइसिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनका सम्भाव्यतरिका तथा साधनहरु :

क्र.सं.	मूल्याङ्कनकातरिका	मूल्याङ्कनका साधन	कैफियत
१.	अवलोकन	रुजु सूची, रुव्रिक्स र श्रेणीमापन मौखिकप्रश्न, फाराम, घटना वर्णन	
२	मौखिककार्य	प्रश्न, चित्र, पठन सामाग्री (श्रव्य तथा दृश्य) सामाग्री, सन्दर्भ घटना	
३	लिखितकार्य	प्रश्न, घटना, सन्दर्भ, पठन सामाग्री	
४.	परियोजनातथाप्रयोगात्मककार्य	रुजु सूची, रुव्रिक्स र श्रेणीमापन मौखिकप्रश्न,	
५	कार्य सम्पादनतथाप्रदर्शन	रुजु सूची, रुव्रिक्स र श्रेणीमापन मौखिकप्रश्न,	
६	सहपाठी मूल्याङ्कन	रुजु सूची, श्रेणीमापन, फाराम	
७	स्वमूल्याङ्कन	रुजु सूची, श्रेणीमापन, फाराम	
८	अभिभावकको प्रतिक्रिया	रुजु सूची, श्रेणीमापन, फाराम	
९	कुराकानी छलफल	रुजु सूची, श्रेणीमापन, फाराम	

उल्लेखितमूल्याङ्कनतरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्ततरिका र साधनप्रयोग गरी प्रत्येक सिकाइउपलब्धिमाविद्यार्थीको उपलव्धि परीक्षण गरेर उपलव्धि स्तरलाई निम्नानुसार रेटिङ गर्नुपर्दछ ।

विद्यार्थीको उपलव्धि स्तर र त्यसको सामान्यव्याख्या :

उपलव्धि स्तर	मापन	उपलव्धि स्तरको सामान्यव्याख्या
कमजोर (Below Basic)	१	मुख्यसिकाइउपलब्धिहासिल गर्न नसकेको, सिकाइआवश्यकभएको
सामान्य(Basic)	२	मुख्यसिकाइउपलब्धिआंशिक रुपमाहासिल गरेको तर सुधारात्मकसिकाइआवश्यकभएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्यसिकाइउपलब्धिहासिल गरेको
उच्च(Advanced)	४	माथिल्लो स्तरको उपलब्धिहासिल गरेको

विषय क्षेत्रगत रुपमामूल्याङ्कन गर्ने तरिका तथाअभिलेख फारामहरु

सामान्यतया सबै विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ३ पुर्‍याउने गरी सुधारात्मकसिकाइक्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनिविद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटक - पटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनिसिकाइस्तर एक भन्दामाथिजान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारात्मकउपायपहिचान गर्ने र सिकाइसुधार गर्ने प्रयोजनकालागिउपचारात्मक शिक्षण सिकाइआवश्यकहुन सक्छ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनिमाथिल्लो उपलब्धिहासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाईका क्रममाउपलब्धिस्तर ४ पुर्‍याउनु अपेक्षित छ ।

विषय क्षेत्र तथाथिमअर्न्तगतकासिकाइउपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषय क्षेत्र तथाथिमको समग्र उपलब्धिप्रतिशतनिम्नअनुसार निकाल्नु पर्दछ ।

उपलब्धि स्तरको अङ्कनको जोड

क्षेत्रगतवाथिमगतउपलब्धिप्रतिशत = ...x१००

४xमूल्याङ्कन गरिएकासिकाइउपलब्धिहरुको संख्या

उपलब्धिप्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँगमिलान गरि निम्नानुसार प्रस्तुत गर्नुपर्दछ ।

उपलब्धिप्रतिशत	अक्षरमा उपलब्धि स्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
०-२०	E	ज्यादै कमजोर
२०-४०	D	कमजोर
४०-६०	C	सामान्य
६०-७५	B	राम्रो
७५-९०	A	उच्च
९०-१००	A+	उत्कृष्ट

विद्यार्थीको व्यक्तिगतविवरण

१. विद्यार्थीको वैयक्तिकतथापारिवारिक विवरण

क. विद्यालयको नाम …………

ख. ठेगाना ……………………

ग. विद्यार्थीको नाम ……….

घ. जन्ममिति ……………..

ङ. विद्यार्थीको घरको ठेगाना …………….

च. पारिवारिक विवरण ………………..

अ. आमाको नाम …………… पेसा ……….. सम्पर्क नं……………..

आ. बाबुको नाम …………… पेसा ……….. सम्पर्क नं……………..

छ. बाबुआमाबाहेक अरु कसैले अभिभावकत्वलिएको भएमा स्थानीयअभिभावकको

अ. नाम …………………… पेसा …………….. सम्पर्क नं……………..

आ. विद्यार्थीसँगको नाता ……………………….

ज. विद्यालयभर्ना मिति र कक्षा ……………………

झ. मातृभाषा, घरपरिवारमा बोलिने भाषा र अन्यभाषिकक्षमता

ञ. अघिल्लो अनुभव

अ. कक्षा १ मा भर्ना भएको भएप्रारम्भिकबाल विकास तथाशिक्षाको अनुभवभएनभएको

आ. अन्यकक्षामाभर्ना भएको भए अन्य विद्यालयको अनुभव

२. स्वास्थ्य सम्बन्धि विवरण

क. तौल र उचाई

मिति	तौल (केजी मा)	उचाई (से.मि.मा)	प्रतिक्रिया (यदि छ भने)

ख. विशेष स्वास्थ्य समस्या भएमा सो बारे टिपोट ....

ग. कुनै अपांगता भए सोको विवरण ....

घ. अन्यकुनै थप विवरण उल्लेख गर्न आवश्यक भए ....